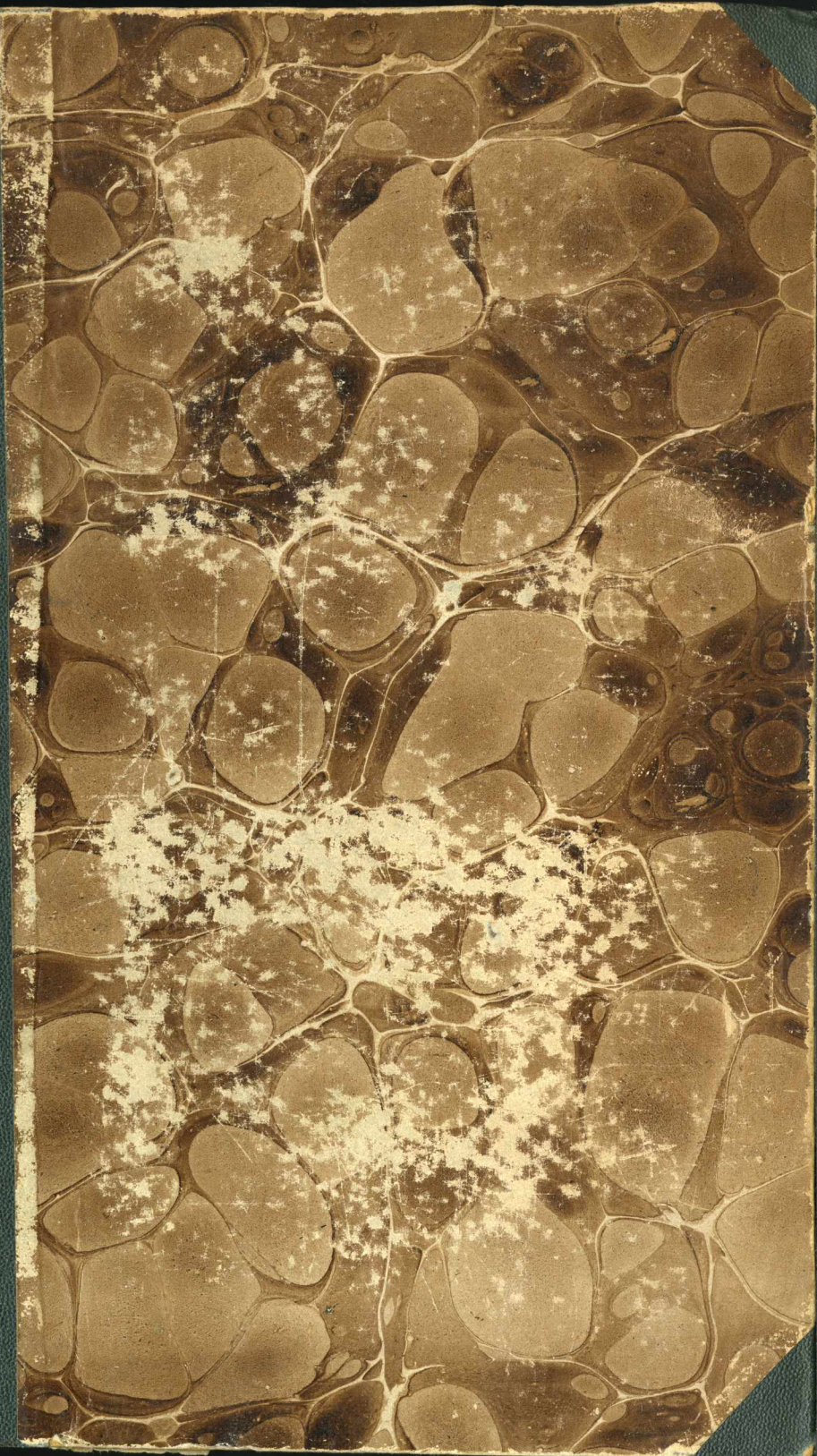


Politikai
röpiratok.

92.



3614

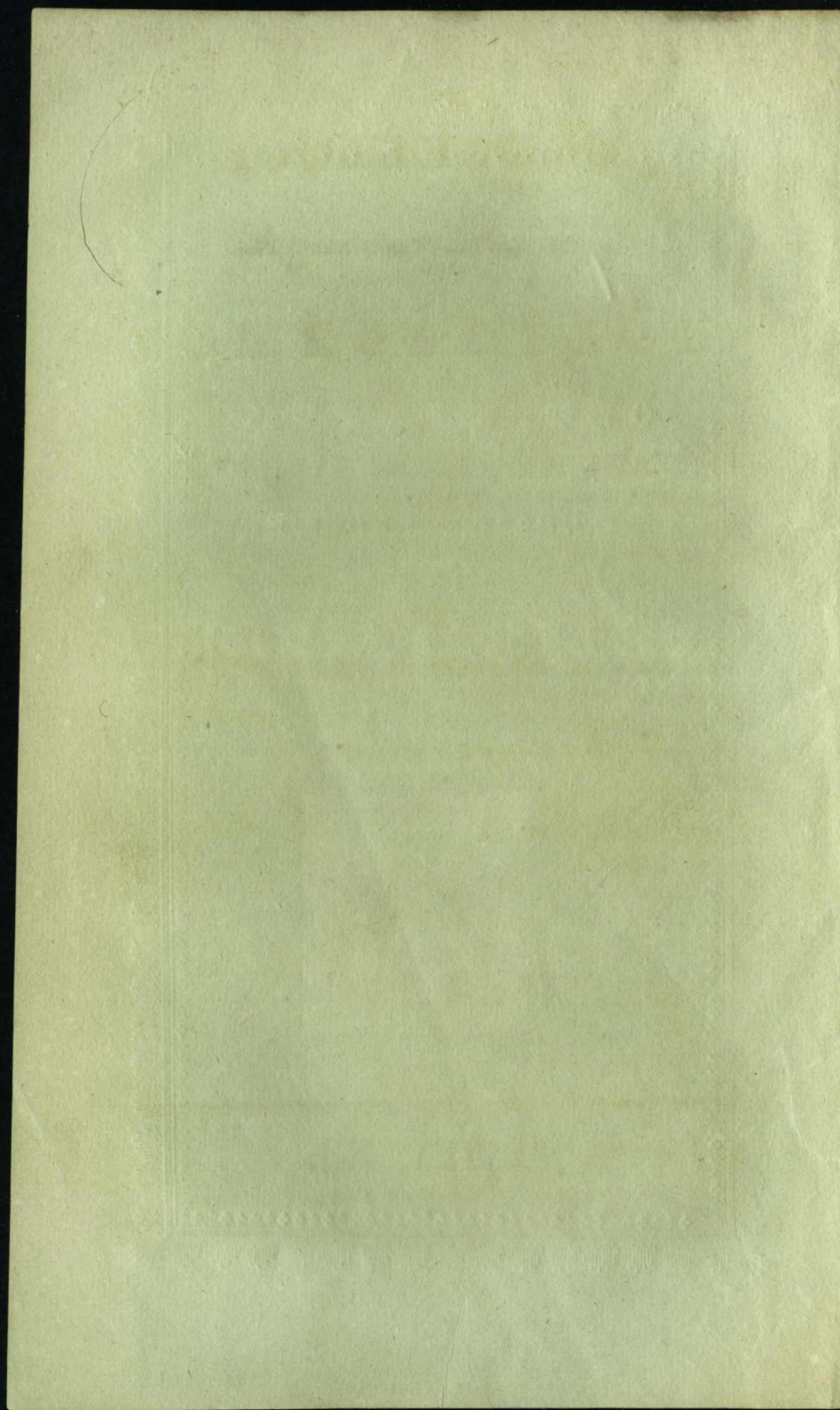
92
—
710

OLDALLAPOK

NS. ZALA VÁRMEGYE

FŐLIBÁSÁHOZ.

2.



OLDALLAPOK

NS. ZALA VÁRMEGYE

FŐ ÍRÁSÁHOZ

SZABÓ ALAMIZS. JÁNOSTÓL,

EGYETEMI TANITÓTÓL

MAGYAR IGAZSÁG SZERETETNEK

SZENDELVÉK.



PESTEN, 1841.

Esztergami k. Beimel József betűivel.

DE BALLAGI GÉZA.

Úgy ítéljen mi felőlünk az ember, mint Krisztus szolgái felől
és az Isten titkainak sáfári felől.

S. Pál Korint. 1-ő Level. 4. r. 1. v.

Kár volt az országgyűlésének eddig is a' vallás dolgába avatkozni,
de még nagyobb kár abba mélyebben ereszkedni, mint azt a' polgári
társaság közérdeke megkívánja. Minden politikai hiba századok után
is megboszulja magát, miokért megbocsáthatatlan hiba volt a'
törvényhozó testtől, hogy a' vallásbeli dolgokba avatkozott.

Z—a megyei követ nyilat. a' gyorsírók naplójában.

Si qua voles apte nubere, nube pari.

Ovid Epist. IX-a Dejanir.

Nemo rex perinde animis imperare potest, ac linguis.

Mentium rex Deus est.

Justus Lipsius Polit. L. 4. c. 4

„*F*elsőségös's a't. Áldás gyanánt adta Isten a' vallást az emberiségnek, 's ezen legszentebb áldást is indulat, 's vak buzgósá oly gyakran tevék már súlyos átkok forrásává.“

Igen is Isten adta a' religiót az emberiségnek, és pedig azért, hogy áldására 's boldogságára használja azt, általa erkölcsét tökélyetesítse, ez által pedig magát mind a' jelen, mind a' túlvilági boldogságra alkalmassá tegye. Az Istentől emberiségnek áldás gyanánt adott religio meg is felel céljának; mert valamint annak adója szent, bölcs és jó; úgy az adománynak is szentnek, tökélyetesnek és áldást szerzőnek 's okozónak kell lennie és boldogokká is teszi azokat údeig 's örökké, kik azt méltánylani 's becsülni tudják, azt eredeti tisztaságában megőrzik, csonkítás vagy bővítés által meg nem fertőztetik, 's emberi vélemények sárába le nem aljasítják. De mi maradhat épségben az emberi gonoszságtól? A' legszentebb és áldásosb dolgokat is el tudja ferdíteni az emberi gonoszság, visszaélhet, átkot szerezhet avval is, mit az emberi nemzet boldogságának forrásává kellene hagynia! Így történt az Istentől adott religioval is! Némelly istentelenek vakmerő merénysége által eredeti tökélyetes voltában meg nem hagyattott; hanem vagy mint szűk, emberi véleményekkel bővitetett, vagy mint bő, a' határozott 's hibás emberi ész 's értelem szerint megvagdaltatott 's csonkítatott. És midőn az olyan eredeti tisztaságukból kivetköztetett vallások alakítóik által hintegettettek, abból emberi boldogságot veszélyeztető súlyos átkok eredtek. Ám de ezen átkoknak nem oka az Istentől adott 's eredeti méltóságában meghagyott hit; hanem azok, kik ezt akár indu-

latból, akár vakbuzgóságból leáljasítani akarták 's elkorcsosított vallásukkal az emberiségre átkot vontak.

„Számos évek hosszú során keresztül nyögött, szenvedett 's vérzett hazánk is a' vallásbeli viszálykodások iszonyú csapásai alatt, 's annyi ezer élet, melly a' rabigába görbedt hazának megmentésére, 's a' feldúlt szabadság visszaállítására lett volna fordítandó, annyi erő és tehetség, mik nemzetünket nagygyá és boldoggá teheték vala, vallásbeli villongásokban egymást rontra és esmészteve lettek elpazarolva.“

Ezen pathosteli leírása a' vallási villongásoknak igen kitünteti a' fölírás fogalmazójának szónoklati szép tehetségét, igen nagyszerűen, a' legelevenebb színekkel festi a' nyomorult 's török rabigába olly sok esztendeig görbedt honunk veszélyét öregbitve a' vallásbeli villongások csapási által! Én ezen szép leírásra szebben 's rövidebben nem felelhetek, mint a' protestansok hason tárgyú siralmira feleltek az 1646-iki Dietán lévő Katholikus Rendek November 5-ik napján:

„Florentissimi quondam regni Hungariae Statum in eas calamitates (mint a' protestansok Mikulich Tamás Királyi Személynökhez irt levelökben festették) redactum esse, ut majori ex parte luctuosa, Christiani nominis hosti praeda fieret, ac medium, quod nuper erat, avulsa nobilissima parte lacerum plane et miserabile redderetur; catholicis nullatenus imputari debet; ut pote, qui admissam semel diversam religionem (a' protestans vallást) opprimere, aut suam promoverenunquam armis et sanguine civium, neque adscitis in societatem belli immanissimis christiani nominis hostibus, aut exteris longequae dissitis nationibus, cum extrema totius gentis ruina fuerint conati; quin potius SS. Religionem Catholicam Romanam, a St. Stephano gentis huius Apostolo, e tenebris gentilitatis ad lumen fidei — eductore acceptam, per tot secula, per tot divos huius regni Hungariae — reges, totamque nationem ad nostra usque tempora pie — constanter, et sincere protectam, et custoditam, plurimisque legibus et articulis quovis tempore sancitam et stabilitam, illi

bate semper conservare et tueri studuerint.“*) A' vallási villongásokból származott súlyos átkokat legkevesebbé sem lehet a' katolikusokra róni; hanem a' hitűjítókra és azokra, kik a' katolikusokat ellenség gyanánt megtámadták, a' hazát háborúval el öntötték; a' katolikusok csak ön magok védelmére 's oltalmazására kénytelenitettek fegyvert fegyverrel vissza verni. Így tehát annak sem okai a' katolikusok, hogy a' rabiga eltörésére, szabadság visszaállítására fordítandó erőt 's fegyvert a' honfiak ellen kinszeritettek fordítani, mert magát akár ki ellen is szabad a' természeti jognál fogva védelmezni.

Azon villongásokat tovább nem lehet voltaképen vallásiaknak nevezni; mert azoknak első és indító oka nem a' Vallás volt, hanem némelly vallástalan indulatok, t. i. az *uralkodási vágy*, a' vallás csak örv és álörceza volt, mellyel kárhozatos szándékukat palástolni 's magoknak pártokat szerezni törekedtek. Így Böcskay Istvánt az erdélyi fejedelemség el nyérése vitte a' mérelyre: „ac ut haedones facilius ad se per traheret, — fictas dolo callido literas circumferri curavit: Barbianum (Kassai praefectus volt) ad exagitandum et exstirpandum religionem, quaecumque pontificia et romana non sit, advenisse.“**) Nem különben Bethlen Gábor is a' királyi méltóság utáni vágy ösztönözte, mint a' besztercze-bányai Dietának megerősítési aláírásából kitetszik: Datum in civitate nostra *regia libera*, ac montana Neosoliensi die 29 mensis Augusti anno 1620 *regni nostri Hungariae primo* ***) Mi volt oka a' Rákóczy György által 1644-ben támasztott villongásnak, olvashatni Katonánál: †) a' *nagyra vagyás* t. i. a' *magyar vagy lengyel korona elnyérése* fúrta fülét, a' *nem legigazabb utakon kiincs gyűjtés*, és ivadék — gazdagítás. Ezen utolsó ok III-dik Ferdinánd király körleveléből is, mellyett Februarius 23-ik napján küldött a'

*) Katona Hist. Crit. Tom. 32. pag. 381 és köv.

**) Istvánfy Hist. Reg. Hung. Lib. 34. pag. 523 — 525 Kolonjai kiadás.

***) Katona Epit. Chron. pto. 3-a pag. 251.

†) Katon. Hist. Crit. Tom. 32. pag. 259 — 264.

Magyarokhoz, kiviláglik. *) A' vallás tehát csak palást volt, mellyben burkolta gonosz tervét. Tököli Imre 's Rákóczy Ferencz zavarit épen nem lehet vallásiaknak bélyegezni, mert amaz Veselényi össze-esküvéséből eredett, emez pedig a' szabadság zászlója alatt viseltetett. Ha tehát a' dolgoknak neveket első 's fő okuknál fogva szükség tulajdonítani, 's nem a' mellékesiektől azokat nevezni, úgy bizonytal nem lehet ama villongásokat vallásiaknak tekinteni 's nevezni. Am de nevezze a' fölírás fogalmazója azon villongásokat, ha úgy tetszik nekie, vallásiaknak, nem törődöm vele; csak azt bátorkodom mondani: hogy ha azon hosszadalmas leírásának, mellyel a' vallási villongásokat rajzolja és annyszor ismételteti, a' volna czélja, hogy azoknak sulyát a' katholika religióra, vagy katholika egyházra tolja, mintha ennek indulata 's vakbúzgósága által támadtak volna azon országot pusztító viharok; akkor czélt vétett. Mert ha vallásiaknak tartja valaki azon villongásokat, kérdezem őtet: mi okozta azon villongásokat? a' katholika religio e? semmiképen nem! mert még a' Magyar őseitől vett szent hitét, melly a' katholika, megtartotta, ötszáz és több éven keresztül semmi viszálykodás a' vallás végett nem történt, édes honunkat vallásért veszély nem érte, semmi élet nem veszett, semmi erő, semmi tehetség, mik a' nemzet javára, a' nemzet nagygyá 's boldoggá tevésére lettek vala fordítandók, el nem pazaroltattak, el nem emésztettek, mit a' történeti tudomány csalhatatlanul bizonyit; ha az első András Király alattit nem említjük, mellyben párduczbor kaczagányos apáink szittya isteneiknek még utoljára tömjénezni akarván keresztény vérbe mártott kezekkel szórtak tömjént régi isteneiknek oltárira; de ez csak utolsó, és szalmatűz szikra volt nagy atyáink szívében, melly a' dicső vértanók, kivált sz. Gellért Csánádi, Buldus egri, Besztertus nyitrai és Déda pécsi püspökök 's társaik' vére által eloltatott. Mi okozta tehát azon vallási villongásokat? Ezen kérdésre minden

*) Katona Hist. Crit. Tom 32 pag. 255.

elfogulatlan ész minden részrehajlatlan szív azt fogja felelni: *a' vallási különbség*. Igen is a' vallási különbség szülte azon villongásokat, ez okozta azon súlyos átkokat, ez szakasztotta el magyart magyartól, ez pusztította a' tejjel és mézzel folyó hont, ez borította lángba az emelkedő 's virágzó városokat, ez hamvazta be a' csendes falvakat, ez tette tenkre a' nemes családokat, ez juttatta koldús botra, ez tette földön futókká a' szorgalmas földmivelő lakosokat, ez az oka annyi ezer élet vesztegetésének, annyi erő és tehetség, mik a' nemzet boldogságára valának fordítandók, elpazarlásának. Mivel pedig a' józan ész szabályai szerint: ki az oknak oka, az az okozatnak is oka, innen az következik; hogy ki a' vallási különbségnek oka, az a' vallási különbség által okozott súlyos átkoknak is oka; már pedig ki ki tudja, hogy a' vallási különbséget a' hit ujitók hozták a' magyar honba; tehát ezekre hárul minden súlyos átok is, melly a' tőlük behozott vallási különbségből eredett a' magyar honban. Isméretesb is, mintsem hogy itt ismételésre lenne szükség, kik voltak szerzői azon villongásoknak; az erdély országi t. i. protestans Fejedelmek.

De talán mondani fogja egy valaki: ha a' katólika egyház a' keresztény religio ama ismért fő elve szerint türte volna a' hit ujitókat, nem támadtak volna villongások? Erre rövideden csak azt felelem: a' *polgári türelem* a' világi hatósághoz tartozván, melly a' vallás ujitókat türni nem akarta, Tripart. Part. I. tit. 14. § 14. Korvin. Mátyás Decr. I. art. 2. §. 13: II-ik Ulászló Decr. II. art. 4. §. 12; — II-ik Lajos Decr. V. art. 54, és 1525 art. 4. §. 4; hogy türhette volna a' katólika egyház a' hit ujitókat *vallási türelemmel* a' nélkül, hogy önmagával homlok egyenest ne ellenkezet volna? Hiszen a' vallási türelem az ellenkező hibáknak helyeslésében, vagy legalább elnézésében állván, úgy az igazságot a' hazugsággal egy karba helyezte volna, magát Krisztus' igaz religiojának 's egyházának tartván, de egyszer'smind a' tanitmányival ellenkező hibákat is jóvá hagyván, vagy legalább elnézvén; Krisztus' igaz egyháza megszűnt volna len-

ni, elfeletkezvén rendeltetéséről, mely az igazság hirdetésében, a' hibáknak pedig eltörlésében, vagy is inkább megjavításában áll. A' katholika egyháznak sz. Pál példájakint csak egy szempillantásig sem kell engedni magát alájok adni (t. i. a' hamis tanítóknak, helyeselvén hibáikat) hogy az evangéliumnak igazsága megmaradjon közöttünk. Gal. 2. 5. — Tovább a' szeretetnek, mely Krisztus' religiójának fő elve okosnak, és jól elrendezettnek kell lennie. Az ilyen okos, és jól elrendezett szeretet kívánja ugyan, hogy felebarátunkat szeressük, de csak akkor ha a' felebaráti szeretet nem ellenkezik az Isten szeretetével; máskint tartozunk inkább szeretni az Istent, hogy sem felebarátunkat, mert azt mondja Krisztus: ki jobban szereti atyját, vagy anyját, mint engemet nem méltó hozzám. Mát. X. 37. Tovább az okos és jól elrendezett szeretet azt kívánja, hogy inkább szeressük vallásunkat, katholika egyházunkat, mint felebarátunkat; ha tehát ennek szeretete, amannak kisebbitése, vagy megvetése nélkül nem eszközölhető; tartozunk szeretni anyaszentegyházunkat, nem pedig felebarátunkat, mert érdemesb szeretetre a' jó anya, mint a' jó anyával ellenkező vidéki. Végtére az okos és jól elrendezett szeretet a' különböző hitvallású atyafiakra alkalmaztatván meg kívánja, hogy felebarátunknak, félre tévén a' vallási különbözőést, jót kívánjunk, szerencsáját ne irigyeljük, sőt szüksége űdején vele keresztény irgalmasságból jót is cselekedjünk; t. i. tudván tévelygését, minden kitelhető de egyszer'smind legszentebb és becsületesb móddal iparkodjunk őtet tévelygéséből az igazság megismerésére vezetni, okos és alapos tanítással megvilágosítván értelmét, 's meggyőzvéen szívét; ha pedig hibáit meg nem ismervén előbbi tévelygésében megmarad, nem szabad azért őtet háborgatni, annál kevesebbé gyűlölni vagy üldözni; hanem mint embertársunkat, mint azon egy Mennyei Atyának gyermekét tekintenünk, 's megvilágosításáért az igazság Istenét kérnünk kell, megfontolván, hogy az Isten is türi őtet, ki jótévő napját föl kelni engedi a' jókra és

roszakra Mát. V. 45. Végtére az irgalmasságnak testi cselekedeteit is gyakoroljuk vele szükségében, ama jó szívú Samaritanus' példajakint Lukács 10. Ebben áll az okos és jól elrendezett felebaráti szeretet öszvege! Tehát felebarátunk' vallásbeli hibáit helyeselni, azokat az igazsággal egy polczra emelni, vagy azokat magunkévá tenni; az önszeretettel, az igazság szeretetével és az Isten szeretetével is ellenkezik, 's azért az igaz felebaráti szeretettel a' vallási türelem meg nem eyeztethető.

„Kifáradtak ugyan időnkint a' keserű küzdésben a' hon' polgárai, 's nyugtatva, 's a' bajokat enyhítve többször közbeszólt már a' törvényhozás.“

Mikor fáradtak ki a' köz csend' zavarók a' keserű, küzdésben, a' hon' pusztításában és a' honfi vér' öntésében, eleget bizonyítja a' történet. „Ottomanicus „auctus suppetiis Botskajus bellum in Hungariam trans- „fert. Divisis in plures partes copiis, profligatis ubi- „que Caesareis, universam torrentis instar inundat „Hungariam. Certe quidquid cis danubium indē a limi- „tibus Transilvaniae Posonium usque urbium, ditio- „numve fuit, in victoris concessit dominatum, quin „etiam ultra danubium plures ab ejus ducibus arces ex- „pugnatae sunt.“ *) Tehát akkor fáradtak ki Bocskay és társai a' keserű küzdésben, midőn alig volt már valami pusztítani és ölni való. Bethlen Gábor által elámitott csapatok akkor tértek vissza a' csendre, midőn győzhetetlen II-dik Ferdinand' fegyvereinek élét igen fájdalmasnak tapasztalták mind annyiszor, valahányszor koronás fejedelmök ellen pártoskodni 's a' hazát pusztítani merénykedtek. **) Vagy végtére akkor fáradtak ki a' keserű küzdésben, midőn a' jámbor és kegyes fejedelem III-dik Ferdinand: „ut christiani san- „guinis effusioni parceretur, sublatisque in regno qui- „busvis dissidiis indigenae quiete et tranquillitate perfrue- „rentur placidioribus potius transactionis mediis, quam

*) Palma Notitia rerum Hung. pte. 3-a pag. 122. 123.

**) Katona Epit. Chron. pte. 3-a 250. — 266.

„armorum vi sopitos et compositos (tumultus) esse cupientes ad postulata, et praetensiones Illus. Georgii „Rákóczy“ reá állott. *) Ámbár nehezék és igazságtalanok is voltak azok. **) Hon' polgárainak nevezi a' fogalmazó a' küzdő részeket kivétel nélkül, de alig ha nem hibázik; én azt gondolom: hogy nem minden honfi, egyszer'smind a' hon' polgára is; mert más-kint oktanul cselekedtek volna a' magyarhoni zsidók, olly hathatósan! sürgetvén a' legközelebbi Dietán polgárosításukat. Továbbá a' hon' polgára is némikö-
kon 's modokon elvesztheti polgári jogát p. o. Partis I. tit. 14. „Siquis eviderter se erigit et opponit contra statum publicum regis et coronae, és 1723 art. 9. A' küzdő feleket tehát *hon' polgárainak* nevezni kivétel nélkül nem lehet, mert azok, kik a' küzdést kezdték, azonnal polgárok lenni megszűntek. — *Nyugtaltva, 's bajokat enyhítve többször közbeszólt már,* úgy mond a' fogalmazó, *a' törvényhozás.* Igen is a' lázadókat csendesíteni, a' nyugtalanokat nyugtatni, a' rebesgetett bajokat enyhíteni 's oszlatni akarván a' törvényhozó test, 's különösen ennek feje közbe szólt üdönkint, és a' háborgóknak, kiket üdeje korán el nem tudott nyomni, különbféle engedményeket adni kénytelenített: „ne continuato bello regnorum omnium amittendorum discrimen adiret, pacem quibuscunque modis quantocyus cum Hungaris (t. i. rebellibus Bocskaiánis) stabilire decrevit“ (Rudolf császár. ***) Mivel a' lázasztók az elnyomott protestans vallás szabad gyakorlatáért (mint ők állíták) harczoltak, a' szabad vallási gyakorlat megengedetett: „In bonum rei publicae christianae, et pacis publicum, ac regni hujus (Hungariae) conservationem, ne propriis et intestinis dissidiis conflagraret, atque ut tantae christiani sanguinis effusioni parceretur. Pacific. Vienensis 1606. a' magyar törvény könyvben. Budai kiad. I-ső Rész.

*) Diploma Regium Pacificat. cum Georg. Rákóczy a' magyar törvénykönyvben 1-ső Rész lap. 761.

***) Katona Epit. Chron. p. 3-a pag. 295.

****) Pálma eml. mun. lap. 125.

lap. 622. Ezen Béke-kötésen alapszik a' protestansok vallási szabad gyakorlata a' magyar honban. Megerősített a' szabad gyakorlat 1622. a. 2. 1625. ar. 22. 1630. ar. 33. 1635. ar. 29. 1638. ar. 1. 1646. ar. 25. 1687. ar. 21. és más több articulus által. De mit használt a' törvényhozás ezen üdönkinti közbeszólása a' háborgók nyugtatására, a' bajok' enyhítésére? Mit sem!!

„De felébredt ismét a' visszálkodás lelke, 's ujabb erővel 's nevededő keserűséggel folyt ismét a' különböző vélemények kiméletlen, sőt gyakran üldözésekkel párosult harca.“

Mi volt oka kérdem a' vizálkodás lelke ujabb erővel 's nevededő keserűséggeli fölébredésének? és a' törvényhozás' a' villongások 's bajok enyhítésére üdönkinti közbeszólása sükeretlenségének? Én megvallom a' vizálkodások megújulásának más okát nem tartom mint; hogy először azon vizálkodásoknak fő és indító oka nem a' protestans vallás elnyomása volt, hanem más undok ösztönök, mint fölebb láttuk, a' vallás csak szédítő maszlag volt a' nép tömege elkábítására 's fegyver ragadásra, a' mocskos indulatok kielégíthetésére, azért lázítok ismét találtatván lázadás is támadott, mert hason okok hasonló okozatokat és következtéseket szoktak mindenkor szülni. Második oka a' vizálkodások megújulásának a' volt; hogy a' vallás' elnyomatásának ürügye által elkábított protestansok nem elégedtek meg a' nyert vallási szabad gyakorlattal, mellyért fegyvert rántottak; hanem ez már meg lévén a' katholika religio' kisebbitésére, vagy ha lehető lett volna, annak megdöntésére czéloztak. Nem ábrándozás ez, mint talán egy valaki fogja gondolni, hanem tagadhatatlan igazság, mellyet mind az egyházi, mind a' magyarhoni történetára, mind a' protestantismus jelleme, mind a' reformátorok szelleme kétségen kívül tesz és bizonyít.

Az egyházi és religioi historia bizonyítja, hogy minden új vallás a' réginek megdöntésére és szüntetésére törekedett; maga Krisztus Urunk is religiójának azt a' czélt tűzte ki, hogy az az egész emberi nemzet re-

ligiojává legyen, tehát, hogy a' fön álló Móses-reli-
 giót 's a' pogányok' babonás vallását meg döntse, végképen
 megszüntesse. Nemkülönben minden hitujító Simon
 Magustól kezdve az utolsóig mindnyájan a' katholika reli-
 gio megdöntésére törekedtek; lehet e' Lutherről vagy
 Kálvinról ellenkezőt fölteni? nem gondolom, mert
 máskint a' katholika religiotól 's egyháztól el nem sza-
 kadtak volna. Bizonyítja tovább a' protestansok imént
 említett szándékát a' magyar honi történet' tagadhatat-
 lan adata, hogy egynél többet ne említsek: a' bécsi bé-
 kekötésben, melly 23 Juniusban 1606 Bocskay küldöt-
 tei, is Mátyás Fő Herczeg között kötött Rudolf csá-
 szár nevében, köz egyezéssel megengedett a' protes-
 tansoknak a' vallási szabad gyakorlat ezen föltétellel:
absque tamen praeiudicio catholicae romanae re-
ligionis. Ezen föltételnek igazságos voltát minden rész-
 rehajtatlan szív és elfogulatlan ész megengedi. Hogy
 is kívánhatták volna igazságtalanság 's szeretetlenség
 nélkül a' protestansok hogy fiatal és új vallásukat, ama
 tisztos és ősz vallásnak a' romai katholika religiónak
 kárával (cum praeiudicio) gyakorollhassák? annak a' tisz-
 tes és ősz vallásnak a' romai katholika religiónak kárá-
 val, melly ötszáz és több évig egyedüli volt a' magyar
 honban, melly az alkotmányal (constitutio) lényegesen
 van össze forrasztva és kapcsolva, mellynek nem csak
 megtartását biztosítja, hanem gyarapítását is olly sok
 törvény sürgeti 's parancsolja, mellynek egyedül kö-
 szönheti a' magyar nemzet vallásbeli fölvilágosodását,
 pogány kegyetlen szokásainak szelid erkölcseli fölce-
 relését, a' tudományoknak 's mesterségeknek megho-
 nosítását, sok kietlen pusztái, mocsári és sűrű erdei haszon-
 vehető földekké változtatását, falvai és városi népesedését.
 Szóval, melly tisztos és ősz vallásnak, a' romai kato-
 lika religiónak, egyedül köszönheti a' Magyar áldott
 kanaan földjének birását 's a' keresztény Európábani
 megmaradását! Ezen utolsó 's legnagyobb földi jótéte-
 ményét 's áldását, mellyben részesítette a' romai ka-
 tholika religió Magyar követőit bővebben mutogatni fö-
 lőslég volna, mert minden politicus könnyen átlátja, hogy

a' pogány magyar, egy koborláshoz és ragadozáshoz szokott nép; a' keresztény, kimivelt 's a' hadi mesterségben gyakorlottabb Európában előbb utóbb olyan sorsra jutott volna, mint nagyobb számú 's erősebb eldödi a' Hunnok és Avarok. És ime még is azt akarták a' protestans atyafiak, hogy ujoncz vallásukat a' veterana religió kárával is gyakorolhassák! Világos ez azon levélökből, mellyet september 9-ik napján Mátyás királyi fő herczeghez küldöttek, 's mellyről ugyan ezen fő herczegnek september 23-án 1606-ban Bécsben költ nyilatkozása (declaratio) említést tesz. Azon levélben arra unszolták a' fő herczeget; hogy némelly pontokban az articulust t. i. a' bécsi békekötést meg kell *javitani*, *bőviteni* és *magyarázni*. Millyen pontokban kívánták vala a' javítást? kitetszik Mátyás főherczeg ezen szavaiból: „huiusmodi correctionem immutationem aut additionem tractatus hic iam conclusus, et a sua Majestate confirmatus amplius (cum) non patiatur, ideo nos ea omnia quae propter paragraphum ultimum articuli I. — in medium produxerunt, ad proximam diætam revidenda — remittimus.“ *) Akarták t. i. a' protestansok, hogy a' bécsi békekötés első articulusa második paragraphusának föltétele: *absque tamen praeiudicio catholicae romanae religionis*“ eltörültessek, hogy vallásukat a' katholika religió' kárával is gyakorolhassák! E' végből azt állították: hogy ezen *föltétel: absque tamen etc.* álnokságból 's rosz lélekből adatott a' békekötéshez; de Mátyás fő herczeg azt kerekdeden tagadta, mondván: Quod vero praedictum paragraphum ultimum concernit, sicut omnia in dicto tractatu (Vienensi) bona fide acta fuerunt (t. i. Bocskay követei megegyezésével) ita etiam dictum paragraphum in verbis: absque tamen praeiudicio etc. usque ad finem non mala fide additum esse.“ **)

A' protestantismus' jelleme is a' katholika religio kisebbitésére vagy végképeni eltörülésére czélezott. Ezt bizonyítja a' *Reformatio* nevezete. Ki a' katholika

*) Katona Histor. Critic. Tom. 27. pag. 575 — 576.

**) Katona. eml. mun. és könyv. lap. 576.

hitet reformálni törekedik, az a' reformálhatatlan ka-
tholika hitet deformálja, és úgy végképen eltörli. Hogy
állhatott volna tovább föl a' protestantismus, ha a' ka-
tholika religiot nem kisebbíti, ha ennek tagjait 's kö-
vetőit el nem vonja? kik lettek volna első követői? hi-
szen a' zsidók vagy pogányok megtérítésével eleinte
nem sokat törődött. Hogy pedig egy vagy két katholika
egyháztól elvont taggal meg nem elégedhetett, hanem az e-
gész katholika egyház megdöntésére és szüntetésére kel-
lett törekednie' az a' tanitmányi igazsága felőli meggyő-
ződéséből azonnal következett, mert Krisztus szándéka
és nyilvános parancsa szerint is; az igaz hitet szükség
minden népnek 's nemzetnek hirdetni. Márk 16, 15. és
Krisztus igaz anyaszentegyházában szükség minden
népnek vezetetni János. 10. 16. Ha tehát a' reformá-
torok vallásuk tanitmányi igazságáról megvoltak győ-
ződve, úgy a' katholika religiónak mint egy hibás (?)
vallásnak megszüntetésére 's elnyomására kinszeritet-
tek; azt kívánta tőlük az Isten, az igazság és a' felebarát'
szeretete is. Melly ker. vallási felekezet nem iparkodik min-
den nemzetet kebelébe fogadni, minden bizonytal maga
is meg van győződve vallása hibás voltáról, mert az
igaz hit nélkül lehetetlen üdvözülni. Zsidók. 11, 6. Vagy leg-
alább szeretetlen felebarátja üdvösségével mit se törődvén.
Utoljára a' reformátorok szelleme is serkentette a'
protestansokat a' katholika religió' megdöntésére; 's ha
másképen nem történhetnék fegyverrel kiirtására is!
Ez kétséget nem szenved, ha meggondoljuk melly
nagy tekéntelben voltak a' reformatio apostoli követők
szemeiben; ha meggondoljuk hogy szavaikat szent irás
gyanánt vették, 's tetteiket követendő példakint. Lássuk
tehát rövideden mint gondolkodott Luther és Zvingli
a' katholika hitről 's ennek követőiről. Luther a' ro-
mai katholika anyaszentegyházról munk. 7. köt. Altenb.
kiad. 452 lapon illy csinos, művelt 's gyönyörű szép (?)
kifejezéseket használ: „eine abtrünnige, verlaufene
Ehehur, Haushur, Schlüsselhur. Ja diese ist die rech-
te Erzchure, und eigentlich eine Teufelshure, wenn
gleich der Babst St. Peter wäre, so wäre er doch ein

gottloser Bub und Teufel, ja ein verzweifelter Gottes-Bösewicht.“ Egy más helyen pedig így ír. „Der Babst ist der Teufel, könnt ich ihn umbringen, warum sollt ichs nicht thun, auch mit Gefahr meines Lebens? Wenn der Babst das Evangelium überzeucht, soll auch jedermann zulaufen, und todschlagen den Babst, und wer bei ihm ist Kaiser, König und Fürsten, und ihrer nit-achten Regenten und Fürsten, die dem römischen Sodoma gehören, soll man mit allen Waffen angreifen, und in ihrem Blut die Hände waschen.“ Beleuchtung der Vorurtheile wieder die Katholische Kirche, von einem protestantischen Laien. Luzer. I. Band, 1-te Abtheil. Seit. 77.78. — Luther' Munk 4. köt. 433. lap. ismét így ír „Über des Babstes Lügen ich sage mein Urtheil, dasz ein solcher Bube, der mit solchen Exempeln die Gewissen mit falschem Glauben verstrickt, würdig wäre, dasz nicht allein sein Leib, sondern auch seine Seele von allen Teufeln in hundert tausend Stück zerrissen und zu Pulver würde.“ — Die römisch-katholische Kirche ist (így ír Luth. Munkai. 1544. eszt. kiad.) von niemand anderm, als dem Teufel selbst gestiftet, und ihre Lehre eine Teufelslehre. (Beleuchtung lap. 78) — Millyen szavakkal kisztette Zvingli a' Zürchieket, kik reformatioját befogadták, háborura az öt katholika hitben állhatatosan megmaradt Canton ellen, olvasni lehet Salat Sveiczertörténetirő kronikája ezen részében: Akta und Begriff der traurigen Handlungen und Geshichten des Jahres 1531. ezen cím alatt: Zvinglis Lärmpredigt. (Beleuchtung. eml. rész. lap. 167.) — Mi csoda tehát hogy a' vizsgálkodás lelke több ízben felébredt? és újabb erővel nevedő keserűséggel folyt ismét a' különböző vélemények (?) kíméletlen harca? — Ezeket nem érintetem volna; mit is használ a' régen behagedt sebeket újra föl karczolni et infandos renovare dolores! ha a' fölírás' fogalmazója szónoklati tehetségét a' vallási vizsgálkodások szomorú's alagyás leírásában, ismételtetésében, amplificatiojában és más több illyes féle szónoklati figurákban olly annyira ki nem tüntette volna; 's olly igen válogatott szá-

vakkal nem élt volna (?) ha *indulatot 's vakbuzgóságot* fölírása elein nem emlegetett volna, 's ezeknek nem tulajdonította volna *az átlásnak átokká* elváltoztatását; és közvetleg a' vallási viszálykodásokat is. A' szükségtől tehát kényteleníttem mind ezeket említeni; ne hogy a' protestans atyafiak, kiknek szavok járása katolikus honfiakat *vak buzgó* és más több e'féle gyalázatos czímzetekkel megtisztelni, (?) olvasván a' híres Zala vármegyei fölírást (!) azt gondolják: ihol a' türelmetlen 's vakbuzgó katolikusok! ime! minden vallási villongásoknak 's ezekből eredt veszélyeknek okai (?) — A' fölírás' fogalmazójának még egy szép rethorica figuráját lássuk, 's azután tovább haladjunk' — A' meg *ujult vallási viszálykodások* okának állítja lenni a' fogalmazó: a' *vélemények különbözését: újabb erővel* úgy mond 's nevededő keserűséggel folyt ismét a' *különböző vélemények kiméletlen — — harcza.*“ Ezen állítását a' fogalmazó urnak nem kétlemi a' protestansok is szónoklati figurának fogják tartani? ha nem! sajnálom kegyöket, hogy vallásukat véleményeknek tartván, véleményök szabad gyarkorolhatásáért, annyi nyomort vontak az országra! A' mi pedig a' katolikusokat illeti, kikhez tartozni dicsőségnek tartom! ezek részéről bátorságossá teszem a' fölírás szerzője Tekintetes Uraságát, hogy reájok nézve, az imént említett szavakban *kicsinyítés* (tapeinosis) figurája, magyarosabban szólván *kisebbítés* (Calumnia) figurája találtatik! Mert a' katolikusok megtámadtatván a' vallási háborúkban nem *véleményekért*, hanem a' katolika religióért 's ennek föntartásáért védelmezték magokat Már pedig kedves fogalmazó ur méltoztassék magával elhittetni, hanem bizonyítanám is; hogy a' valódi 's nem csak névszerinti katolikus religióját nem véleményeknek, hanem az Istentől kijelentett, örök, csalhatatlan, változhatatlan és az üdvösségre el kerülhetlenül szükséges igazságoknak lenni állítja és hiszi, mellyektől az *opinionum commenta, quae dies delet*, olly annyira különböznek, mint igazság a' hazugságtól.

A mult idők vérző sebeit orvosolni, 's a' béke, egyet értés áldásait jövődöre biztosítani kívánták és remélették az ország Rendei, midőn 1790. esztendőben a' 26. törvény czikkelyt alkották.

A' mult idők vérző sebeire, a' mult időkben tartott országgyűlések, resolutiok, decretumok, ugymint: 1608. a. 1-o — 1630. a. 33. — 1638. Dipl. 6. Conditio, — 1646. a. 5. §. 5. et 6. — 1649. a. 12. — 1659. a. 1. Cond. 6-a — 1681. a. 25. 26. — 1715. a. 30. — 1731-ki Mártius 21-én Bécsben költ Resolutio Carolina, és 1781-ki Octob. 13-án kiadott Vallási-türelemről szóló parancsolat (Decretum tolerantiale), elegendő írt és üdvös balzsamot hintettek; tehát a' mult üdők vérző sebeit az 1790-ki Dietának orvosolni már nem kellett; nem is a' mult üdők behegedt, hanem a' jelenkor vérző sebeit kötelessége az országgyűlésnek orvosolni; mert a' *mult* esőnek, azt szokták mondani, nem kell köpönyeg. Én azt gondolom, hogy az 1790-ki 26-dik articulus azért alkotott, mert a' protestansok a' régi és szokott Jeremiadeseiket ismét énekelgetni, a' vallási szabad gyakorlat sértését ismét panaszolni kezdték; de ez által nem másra, hanem a' Decretum tolerantiale megerősítésére a' magyar honban is, és más kevés új engedmények' nyerésére czéloztak. És valójában olly környüállások voltak akkor, hogy a' lamentatio, és a' sérelmek' megpendítése üdön kívül nem volt, mert II-dik József Császár hálálával, minden parancsai, decretumai magyar országban erőtleneknek nyilatkoztattak; ha tehát a' tolerantiale decretum engedményeit, mellyekkel abban az üdőben olly annyira meg voltak elégedve a' protestansok, jövődöre is biztosítani akarták, meg kellett húzni a' lárma harangot, vallás szabadság sértésről kellett panaszkodni, hogy új articulust nyerhesenek, mellynek engedménye a' tolerantiale decretum engedményinél csekélyebb semmi esetre nem lehetett. A' környüállások úgy is olly igen kedvezők voltak, a' Fejedelem olly kegyesnek mutatkozott még mint Toscanai nagy Herczeg, az összegyűlt Rendei nagyobb

részét sem lehetett szeretetlenségről vádolni. Ilyen véres sebeket orvoslott az 1790-ki Országgyűlés 26 -dik articulusa által! — Ha még *a' béke és egyetértés alldásait is okarták jövendőre biztosítani* az össze gyűlt Statusok és Rendek, úgy azt gondolom, hogy a' 26-ik articulushoz valamit adni elfelejtettek; mert két száz évi hosszú tapasztalásból megismérhették volna, az engedményekkel soha meg nem elégedő protestansok természetét; hogy remélhették tehát a' Rendek, hogy a' 26-ik articulussal olly teljesen 's tökélyesen meg fognak elégedni, hogy többé már sérelmekkel a' Dietákon előjönni nem fognak? 's így a' béke és egyetértés állandóan biztosítatik? hiszen az elégületlenség magva és szülő anyja a' béke és egyetértés megzavarásának? Az én vélekedésem szerint tehát még azt kellett volna 26-ik articulushoz toldani: hogy valamint most teljesen kielégítettek a' protestans atyafiak a' vallási dolgokra nézve, úgy a' jövendő 's pedig örök üdőre minden újabb engedmények nyerhetésétől elmozdítatnak. Miért nem tehette volna is azt a' Dieta, ha örök üdőre decretálhatta a' vallási szabad gyakorlatot? „in perpetuum restabiliti liberi religionis exercitii regnicolarum evangelicorum tam angustanae quam helveticae confessioni addictorum“. — Ut non attentis posterioribus constitutionibus et articulis“ etc §. 1. — Ha pedig az 1790-ki országgyűlés nagy bölcsesége és béléltása szerint által látta, hogy minden vallási sérelmeket az egyesek között, olly sok felekezeti létezésén az országban, megakadályozni, 's így a' békét és egyetértést is jövendőre állandóan biztosítani majd csak nem lehetetlenség; legalább az országos vallásos sérelmeknek vetett volna gátat; ez pedig megtörténhetett volna, ha a' legszigorúbb bünhöszítés alatt megtiltatott volna a' vallási felekezeteknek; az egyesek sérelmét közösökké bélyegezni, és tenni. Tovább az 1715-ki ar. 30-i §. 2. rendelkezését, melly illyen: „Si quis (akár katholikus, akár protestans) in — causa religionis gravatum se existimaverit, occasione talis gravaminis, suo privato, et non communi nomi-

ne (tehát nem az ország nevében) pro remedio ad Regiam duntaxat Majestatem) tehát nem a' Dietához vécurrere noverit; kemény bűnhösztés által megkellett (rolna erősíteni, úgy bizonynal könnyebben elérte volna célját; a' béke és egyetértés legalább a' Dietán vallási sérelmek hántorgatása által nem zavartatott volna, mint eddig szomoruan tapasztaltuk a' közjóra szentelt üdőnek elhanyaglásával, 's vesztésével. —

„De a' sulyos bajok még sem enyésztek el.“

Milyen bajokat ért a' fogalmazó úr? ollyakat e, millyenekről fölrása kezdetétől fogva mind eddig panaszkodott? a' vallási háborukat? vagy a' protestansok vallási szabadságuk gyakorlata akadályoztatását? hiszen ezen sulyos bajok régen megszűntek, protestans atyánkfiait, vallásuk szabad gyakorlásában ki sem háborgatja emberi emlékezetet meghaladó üdőtől fogva, ezt a' protestansoknak is, ha őszinték akarnak lenni lelkiisméretökben meg kell ismérni és vallani. Ha pedig a' *sulyos bajokon* az egyesek baját érti? akkor ugyan azok meg nem szűntek, 's fogadom soha meg sem fognak szünni, mert, hogy tiz vagy több millio ember között surlódás, hiba vagy vétség ne legyen, ohajtható inkább mint elérhető. A' katolikusok is a' protestansoktól sokszor, 's talán több izben mint ezek amazoktól, háborgattattak, még sem vonták meg mindannyiszor a' lárna harangot, vallássértésről nem rimázkodtak a' Dietákon; hanem az 1715. ar. 30. szerint a' bajok szüntetéséért a' Felsőházhoz folyamodtak. —

„Mert azon törvény rendelete gyakran elmellőztetett, értelme önkényesen 's egyoldalúlag félre magyaráztatott, sőt tartalma világosan megsértetett.“

Ezen mondási fogalmazó úr! elhiggye mind annyi átalános és adat nélküli állítások! millyen joggal azokat erősíti, ollyan joggal én kerekdeden tagadom. Mutassa meg 's bizonyítsa be a' fogalmazó állítása alaposágát, majd a' tagadó is okát adandja tagadásának, úgy kívánja a' józan logica. Ha én a' törvénynek Dietán-kivüli magyarázója volnék, a' fogalmazóval az iménti állításaiért imigy beszélnék; hová ragad szónoklati he-

ved? tárd ki, ki legyen azon önkényes erőszakoskodó, azon rossz törvényt magyarázó és azokat lábbal tapodó? Actio fejedre, 's javaidra, ha be nem bizonyítod, hogy az 1790-ki 26-ik articulus rendelete elmellőztetett, értelme önkényesen, 's egyoldalúlag félre magyaráztatott, sőt tartalma világosan megsértetett? mikor? és hogyan? Bézzeg szükülne ám egyvalaki akkor, és úgy elijedne az Actio hallásától, melly mái üdöben némellyeknek már szavok járásává vált, hogy felebarátjának, ki lelkiisméretének ellenére a' vegyes házasságokra az Isten áldását le nem akarja imádkozni, Actiot, toties, quoties soha többé nem kiáltozna! —

„Naponkint szaporodtak ezen sérelmek, 's az 1832-dik esztendei országgyűlésen, képviselői által törvénysértést panaszolva, 's orvoslást sürgetve szólalt föl a' nemzet.“

Azt mondja a' fölírás fogalmazója, hogy a' sérelmek 1790-diktől fogva naponkint szaporodtak egész 1832-ig; én megvallom, csodálom, hogy tudták a' világi hatóságok azon naponkint szaporodó sérelmeket szó nélkül olly sokáig elnyögni! Hogy lehetett a' kormány olly hanyag, (?) hogy azon sérelmeknek gátat nem vetett (!) Vagy talán nem is akart (?)

Állítja tovább: hogy az 1832-dik esztendei országgyűlésen képviselői által törvénysértést panaszolva — szólalt fel a' *nemzet!* Ezen állítást szükség megigazítani! A' fölírás szerzője tudhatná, ha akarná, hogy a' vallási sérelmekről vita volt, ha azokat az ország közsérelmei közé kell e előlegesen iktatni, vagy sem? — Tehát a' vallási sérelmek voltokra nézve nem voltak a' nemzet sérelmei; ez onnét is kitetszik, mert a' képviselők első instructiójában a' vallási sérelmekről (ha némelly megyéket kivesszünk) mi sem volt.

Tovább a' főtisztelendő Clerus, és egynéhány Nemes, megyék a' sérelmekről mit sem akartak hallani. Végtére a' Fő-Rendek táblája, nem egyezett meg a' Statusok' táblája véleményében, 's azért azon sérelmek a' Felső eleibe föl se vitethettek. Hogy mérészkedik tehát a' fölírás szerzője mondani: hogy a' *Nemzet!* jól meg kell érteni, az egész *Nemzet!* tör-

vénysértést panaszolva szólalt föl? Talán az ő Tripartituma szerint csak a vármegyék követei képezik a *nemzetet*? a mi Tripartitumunk, Part. II. tit. 4. a Praelatusokból, Bárókból, Mágnásokból és Nemesekből alakítja a Nemzetet. És az 1608. ar. 1. §. 2. post. Coron. A nemzetet Praelatusokból, Bárókból vagy is Mágnásokból, Nemesekből, és szabad királyi városokból állónak mondja. — *Törvénytértést* is emleget a fölírás fogalmazója, mellyről *panaszkodva szólalt fel a nemzet*; de melly törvény sértetett meg 's mi által? elfelejtette megbizonyítani. Ha az 1832diki debátókat vizsgáljuk, tapasztaljuk, hogy a Reversalisok, *recopulatio*, hat héti *censura*, 's a protestans iskolák nem-járhatása a katholika ifjúság által azok a törvénytértések, (?) mellyekről főképen panaszkodva szólalt fel a vármegyék követeinek *Nemzete!* De törvénytértésnek lehet e keresztelni ezeket? semmiképen nem; mert mutasson nékem a fölírás fogalmazója, a más-kint elég vastag törvénykönyveinkben csak egy szavát, nem kérek *articulust*, melly tilalmazná a Reversalisokat, *recopulatiót*, 's a hat héti *censurát*, és parancsolná a protestans iskolák járását a katholika ifjúság által? Hogy állithatja tehát csupaszon: hogy a protestansok ezen sérelmei törvénytértésből eredtek? Hogy a Reversalisok törvénytelenek, vagy törvényfélre magyarázatából eredtek legyen, egyenesen tagadom! tagadásom okát olvasd Békeházy Innocent munkájában: *Igaz e, hogy mindenben hátra vagyunk?* 269. — 276. lap. Csak azt akarom, a Reversalisokról bebizonyítani, hogy azoknak adásából semmi sérelem nem származik a protestansokra nézve. Mert hogy is lehetne az valakinek sérelmére, a mit önkint, szabad megfontolásból 's akaratból vállal magára? sem lelki ismeretét nem sérti, sem nem káros, hanem inkább hasznos nekie? Már pedig ilyen dolog a Reversalis' adása. Ki sem kinszeríti a protestanst a katholika Hierarchia részéről a Reversalis-adásra; hanem az illető részek, t. i. a házassulandók szabad akaratjokból, köz egyezéssel adatik a házassági szerződés-

hez azon föltétel: hogy minden születendő magzat a' katholika hitben neveltessék, 's ezen föltételben való megegyezés a' nagyobb hitel 's bátorság tekintetéből irásban is tételik. Már ha az ilyen házassági szerződéshez adott 's irásban feltett conditio, az az Reversalis a' szerződőknek sérelmére volna, akkor minden más szerződéshez vagy alkuhoz adott, és irásba föltett conditio sérelmek volnának; mit senki sem állíthat. Ha p. o. a' fölírás fogalmazója ns. Zala vármegyei teljes czimzetű V. Ispány urral alkukötésre (contractus emtionis et venditionis) lépne 6000 nemes anyabirka' megvevéséről, 's a' szerződés megalapítatnék 60,000 váltó forint rögtöni lefizetésében, de a' jövedőre még oly föltételt kívánna a' V. Ispány úr, hogy a' legközelebbi birkaelléskor elletendő bárányok, az eladó urnak visszaadassanak, ne hogy a' nemesített fajtól megfosztassék; a' fogalmazó pedig mint vevő a' kívánt föltételre reá állana, 's becsülete és szava nagyobb hitelesítéséért az elfogadott föltételt irásban adná az eladónak kívánsága szerint; vallyon panaszkodhatnék e' később a' kötött föltétel teljesítéséért? a' szerződés által okozott sérelemről? semmi módon sem. És ha még is sérelemről panaszkodnék, magának tulajdonítsa, hogy balgatag volt az alkukötésben megegyezni. — De a' Reversalis adás lelkiisméretét sem sértetheti a' protestánsnak; mert tudja vallása fő elvéből; *melly a' vallás és lelkiisméret szabadsága*, hogy a' protestánsnak, szabadsága vagy on vallása ágazatit a' szent irásból józan elméje 's belátása szerint képezni; 's innét már következtetheti, hogy a' vallásnak egynek lenni lehetetlenség, hanem minden egyénben különbözőnek kell lennie, valamint az ész, és belátás különböző. Ebből pedig az következik, hogy valaki még a' katholika religio' tanítmányit is kiképezheti (!) magának a' szent irásból értelme, belátása 's meggyőződése szerint; tehát a' katholika religio is jó és üdvözítő vallás lehet, 's azért gyermekeit abban is neveltetni engedheti lelkiisméretének sértése nélkül. Továbbá hiszi a' protestáns, hogy minden hitben lehet üdvö-

zárni, csak becsületes legyen az ember; tehát miért nem a' katholika hitben is? hiszen a' katolikusok is becsületes emberek lehetnek. Utoljára a' protestans theologusok mindenkinek szabad bemeneteli jegyet adnak a' mennyországba, zsidót, mohamedanust, sőt a' pogányt sem vévén ki. (Az Evangeliomikeresztény Tolerantia 2-dik predikatio 13 — 18 lap.) Miért és hogy zárhatnak tehát be az egek' kapuját egyedül a' katolikusok előtt? kiknek egyházáról így ír Luther mun. 4. köt. Jenai kiad. 320. lap. „Wir bekennen, dasz bei dem Pabsthum viel christliches Gut, ja alles christliche Gut sei, und auch daselbst herkommen sei an uns; wir bekennen, dasz im Pabsthum sei die rechte heilige Schrift, rechte Tauf, rechtes Sacrament des Altars, rechte Schlüssel zur Vergebung der Sünden, rechtes Predigtamt, rechter Katechismus, (ha úgy? akkor a' vallás is jó, és igaz,) Ich sage, dasz unter dem Pabst die rechte Christenheit ist, ja der rechte Ausbund der Christenheit, und vieler frommer groszer Heiligen.“ És mun. 7. köt. Jena 169. lap. „Wahr ist's, im Pabsthum ist das wahre Wort Gottes, Apostelamt, und dasz wir die heilige Schrift, Taufe, Sacrament, und Predigtstul von ihnen genommen haben, was wüszen wir sonst davon.“ Hasonlóképen beszél a' privát Miséről irt értekezésében is. *) Tehát a' protestans könnyen, 's lelkiismérete furdalása nélkül megegyezhet, minden gyermekeinek katholika hitbeni neveltetésében. — A' Reversalis adás végtére a' protestansnak nem káros; hanem hasznos. Nem káros, mert kárával ugyan csak nem venne magának katholika házastársat; kárával inkább protestanst venne magának mint olytat, ki vele minden dologban megegyez, 's azért nem tarthat a' házi csendességnek a' vallási különböző érzések általi felzavarásától. Sőt inkább hasznos; mert több esetben csak a' Reversalis adás által, nyerheti meg szivét az imádott katholika hölgynek, és ez által nyugtathatja meg nevének keblét 's lelkiisméretét! mely gondolom a' házassági boldogság' fenekalapja.

*) Beleuchtung der Vorurtheile wider die kathol. Kirche 1-ter Band. 1-te Abth. Seite. 41. 42.

A' recopulatióból sem származhatik sérelem a' protestans atyafiakra. Állításom valóságát bizonyítja a' recopulatio fogalma 's rideg ismérte. — Recopulationak nevezetik azon házassági kötés megújítása, mellynek mind az egyházi mind a' világi törvények szerint a' katolikus pap előtt kellett volna köttetnie, de ennek elmellőzésével a' protestans egyházi szónok előtt köttetett. Mivel pedig a' házassági szerződésnek *törvényesnek* kell lennie, az az, mind egyházi mind világi törvények szerint valónak (Kelemen magyar törvény, Czövek István által ford. I-ső rész. lap. 270. és 271). Azon házassági kötés pedig, melly a' katolikus paphoz tartozó; de még is a' protestans lelkész előtt köttetett, a' tridentomi zsinat', melly magyar-országban törvényes erővel bir, Sess. 24. Cap. 1. Decr. de Matr. szabálya, és az 1790 art. 26. §. 15. ellen történt; és azért érvénytelen (irritum) volt; hogy tehát érvényes (ratum et validum) legyen a' katolikus pap előtt szükség meg újítania. Már kérdem, az ilyen recopulatio, vagy is inkább copulatio lehet-e a' protestansoknak sérelem? Sértése volt ez a' törvénynek a' protestans által, és sérelme a' katolikusnak! És ime még is a' protestansok panaszkodtak sérelemről! — Igazságtalan és szeretetlen az, kinek a' katolika religioból a' hat héti tanítás által korlátozott általmenetel más keresztény felekezetű hitvallásra, sérelem. Mert ha a' katolikus papnak szent kötelességében áll, a' megtérő protestanstól, vagy zsidótól meg tudni mi oknál fogva határozta el magát hite változtatására? Erre a' nagy, és életére ható fontos lépésre! Hogy lehetne az sérelem a' protestansnak, ha a' hitét változtatni akaró katolikustól is kitudakolja és puhatolja, mi oka merényes lépésének? Néha a' punctum sexti, de legtöbb esetben tudatlanság az ok a' katolikusnál a' hitet változtatni akaró szándéknak; — Lehetetlen is kivált a' mivel katolikusnak, ki a' katolika religio tanítmányit isméri, és hitének okait tudja (motiva credibilitatis); ezt más keresztény felekezetek valóságával föl cserélni; főkép ha a' protestantismus fő elvét is isméri; mert állallátja, hogy ez az emberi vélemények

zajos tengerébe merít, mit ama nagy béléltású protestans a' Vertraute Briefe an den Bibliothekar Biester szerzője is bizonyít 45. lap. „Es existirt unter den Protestanten eigentlich keine Kirche mehr, das ist: eine Verbindung der Christen, die durch denselben Glauben, und durch dieselbe religiösen Grundsätze und Heilmittel vereinigt sind: sondern ein Haufen von Menschen, wovon vorzüglich unter den cultivirten und gelehrten Ständen der geringste Theil dem Luther und Calvin mehr anhängt, der gröszere seinen eigenen Meinungen folgt, so falsch und irrig sie auch seyn mögen, und die Schrift für ein bloßes Vehikel hält, in welches man der weniger aufgeklärten, und noch zu bigotten und abgöttischen Bibelverehrer wegen, die Moral einhüllen müsse; der gröszte Theil die ganze h. Schrift, die Offenbarung, und die Dogmen des Christenthums verwirft, und dem Deismus, dem Halbbruder des Atheismus huldigt. *)

Már pedig tudatlanokat a' legfontosb dolgokra, a' vallásnak isméréteré tanítani legnemesb és irgalmasb cselekedet mindenkire nézve; de a' katolikus papnak azon fölül még hivatási kötelessége is, mellyet minden időben szentül teljesíteni lelkiisméretben járó kötelessége; kivált akkor, ha hívei közül valamellyik religióját változtatni szándékoskodik. Azt kívánja tőle hitének egy, igaz, és az üdvösségre mellőzhetetlenül szükséges volta; azt az ellenkező vallásról mint hibásról, teljes meggyőződése; azt lelkiisméretének megnyugtatósa; hogy mit sem mulasztott el, mi által felebarátját a' veszélytől megszabadítsa; és azon édes öröm, hogy Krisztussal mondhassa, az Ítéző Birónak, midőn sáfárságáról számoland: „A' kiket nékem által megőriztem őket, és ki sem veszett el közülök“ Ján. 17. 12. Hogy állithatják tehát a' protestans atyafiak, hogy a' hat héti tanítás reájok nézve sérelem? lehet e sérelem a' tudatlannak tanítása, a' lelkészi hivatalos kötelességek teljesítése? ha igen is? úgy a' katolikusokra nézve is sérelem, hogy a' protestans

*) Laurent. Hohenegger Zeichen der Zeit. lap. 76.

lelkész tanítja hiveit, hogy teljesíti kötelelességeit. Tovább a' catholica religio is *recepta*, és pedig jóval korábban, mint a' protestantismus, annak is van mint ennek szabad gyakorlási szabadalma; tehát sarkalatos elveit mindenkinek becsülnie kell 's azért ezen elvekből közvetlen eredő cselekedetek a' többi vallási felekezeteknek sérelmére nem lehetnek, máskint azon törvények, mellyek a' szabad gyakorlatot biztosítják, sértetnek. — Ám de a' hat héti tanítás által a' protestans vallás növekedése gátoltatik. Igen is, de a' korlátlan vallás változtatás lehetetlen, hogy maga után ne vonja a' vallástalanságot, melly ha messze, harapózik, a' köz állománynak is képes lerombolni minden, még a' legerősebb támaszit is, mint a' szomorú tapasztalás eleget bizonyítja. —

Miért nem gátoltatik tehát hat héti tanítás által a' protestans felekezetekből általmenés is a' catholika egyházba? A' ért mert nem egyforma elveken épülnek, 's alapulnak a' romai catholika, és a' protestans egyházak. A' romai catholika egyház fő elve a' hitbeni egység, a' protestansoké a' hitbeni szabadság. A' catholika hit ágazatai isteni tekinteten, a' protestansoké emberi észben alapulnak. A' catholika religio azt tanítja, hogy hit az üdvösségre szükséges, a' mostani protestantismus pedig: hogy elég a' cselekedet; minden ember, úgy szokták mondani, üdvözülhet csak becsületes ember legyen. Végtére, hogy az összehasonlítás hosszú ne legyen, a' catholika religio fő elve: hogy az egy igaz valláson kívül, melly a' catholika, az üdvösség veszélyeztetve van; a' protestans ekklesiák elve pedig az, hogy legyen akár ki keresztény vagy zsidó, mohamedánus vagy pogány, egyaránt számot tarthat az üdvösségre. Már ezen összehasonlításból önkint folyik: hogy a' protestans embernek, mihelyt lelkiismeretében meggyőződik valamely vallás igazságáról, azonnal 's rögtön követheti meggyőződését, 's változtathatja vallását; mert szabadsága van nekie vallása tanítmányit ön értelme 's belátása szerint képezni, mint hogy a' religiobeli igazságok ítélő bírása,

vallása elve szerint nem a' tekintet, hanem az ész. Tovább mert meg van győződve, hogy minden hitben üdvözülhet, akár mellyikbe mégyen által. „Unter den Christen kann mehrere wahre, seligmachende Religionspartheyen geben. Es können fünf, sechs, und mehrere wahre christliche Kirchen seyn“ C. A. E. Becher über Toleranz und Gewissensfreyheit (Laur. Hohenegger Zeichen der Zeit lap. 28.) — Egy más protestans theologus 's hazánkfia még adakozóbb, 's így beszél: „*Ne szorittsuk hát az Isten országát az üdvözítő Ecclesiat vagy Rómához, vagy Genevához, vagy Augspurghoz, azt az üdvözítő Ecclesiát mellynek határai napkelet, napnyugot dél és éjszak. — Azt mondod hogy én e' szerint kinyitom a' mennyeknek kapuját az üdvösség ajtaját magoknak a' Zsidóknak, a' Törököknek, 's a' Pogányoknak is. Én pedig azt kérdem, kizárta be azt ezek előtt?*“ Keresztény tolerancia 2-dik predi. 17 és 18 lap. — Nem gátolhatja tehát a' protestanst senki vallása változtatásában. Nem az ő egyháza; mert ezt csalhatatlannak nem tartja; nem lelkészének tanítása vagy győző okai; mert lelkésze tanítását, annak meggyőzését magáévá tenni, azt a' hitben sinórmértékül venni nem köteles, mivel lelkésze nem az Istentől küldetett a' tanításra; hanem a' községtől választatott, hogy ennek nevében tanítson, de olly módon, hogy tanításának megítélése, jóvá vagy rosszá hagyása a' hallgatóknak értelmétől 's akaratjától függjön. *Szabadsága* lévén tehát a' protestánsnak a' *hitben*, ha egyházától vagy lelkészétől akár mi módon, ha mindjárt tanítás által is, gátoltatnék a' hit változtatásban, akkor az ecclesia vagy lelkész jogot bitorolna a' protestans lelkiisméretén; mi a' protestantismus fenekes elvével ellenkezik, a' *lelkiisméret szabadságával*, mellyen *egyedül az Isten uralkodhatik*. Utoljára a' protestansok is, ha tudokra esik, hogy egy valaki közülök vallását változtatni szándékoskodik, nem csak hat héti censura, az az tanítás által, mint a' katolikusoknál szokás, hanem minden módon iparkodnak őt szándéka teljesítésében hátráltatni, ön ta-

pasztalásomból beszélek, példákat mivel gyűlöletesek föl nem hozok, exempla sunt odiosa. —

A' protestans atyafiak utolsó sérelme, melyet azon tilalomból eredni állítanak, mellynél fogva nem szabad a' katholika ifjúságnak tanulmányok kedvéért a' protestans iskolákat látogatni; a' tilalommal azonnal meg fog szűnni mihelyt iskoláik jobb karba fognak helyeztetni a' katholikusokénál; mihelyt a' debreczeni sáros-pataki, pápai, pozsonyi anya iskoláikban, és a' többiben is a' kath. ifjúság' a' katholika hitbeni neveltetésére olly elmellőzhetetlenül szükséges katholikus hittanítónak széklet fognak emelni. Mert hogy is taníthatná protestans tanító a' katholika ifjúságot a' hit azon ágazataira, melyekben a' katholika hit, a' protestans vallástól különbözik? p. o. az Oltárszentségbeni valóságos jelenlétre, a' miseáldozatra, szentek tiszteletére 's a' t. Ime ezek 's ezekhez hasonlóak voltak, azok a' napról napra szaporodó sérelmek tömegei, melyek törvénytértésből eredtek (?) 's melyekről panaszkodva szólalt föl a' nemzet (?) az 1832-ki országgyűlésen!

„Erősen hittük mi azt, hogy visszatér már valahára ismét hazánkba a' béke anyyala, kinek oltalmazó paizsa alatt a' honfi honfival testvérileg egyesülve közös erővel eszközölhessék a' haza köz javát, helyre hozhassák századoknak mulasztásait. Erősen hittük, hogy sok eddig elfojtott a' nyagi 's erkölcsi erő, sok eddig szunnyadó tehetség a' közérdek által ébresztve, a' közlekedés által kifejtve, hatalmas nemzet erővé alakul, melly által az időnek bár mi viharai között is virágzó lesz a' haza, nagy és hatalmas annak Fejedelme; szép reményeink létesüléséhez csak béke kellett, 's lelki nyugalom, hogy semmi aggodalom ne zavarja, se min veszély vagy keserűség szét ne ossza a' magas és szent célra egyesített erőt.“

Fohászkodik a' fogalmazó úr mintha szónok volna, 's azt akarná hogy hallgatói is fohászkodjanak, és sirjanak! ama ismért szónoklati szabály szerint: Vis me flere? dolendum est primum ipsi tibi. Ki meríti a' fölírás fogalmazója minden szónoklati erejét, hogy méz beszéddel annál biztosabban jusson jól kiszámolt céljához; hevítse az őt imádó sokaságot, 's gyűlöletessé tegye

a' kath. egyházat és ennek érdemes papjait, mintha ezek lettek volna a' haza virágzásának 's közboldogságának ellenségei, nagyságának akadályai; ám de lássa meg az Isten, és ítélje meg 's a t. Moses II. köny. 5, 31. Panaszkodik a' fölírás szerkesztője: hogy a' béke angyala még sem tért vissza honunkba (?) hogy a' honfiak honfiaktól barátságatlanul elkülönöznék (?) a' századok mulasztási nem pótoltnak (?) annyi sok mindenféle erő mind eddig elhanyagoltatik (?) a' köz jó, köz érdekekkel 's egyesüléssel elő nem mozdítatik (?)— Mi pedig szegény csalatkozottak (!) Azt gondoltuk és hittük erősen: hogy már az utolsó vallási viharok elvérzésével, vagy legalább az 1790-ki évtől fogva, a' béke angyala vissza tért édes honunkba, és az Astraea istennő leszált ismét arany korával magas, fényes lakából földünkre mellynek oltalmazó paizsa alatt honfi honfival vallási különbözős daczára is testvérileg egyesítve, 's felebaráti szeretet arany lanczával össze csatolva, közös erővel 's lelkesüléssel, egy mással a' közanya boldogítására vették, eszközli a' haza köz javát, 's nem sokára, ha a' törekvés meg nem csökken, helyre hozza századok mulasztásait. Erősen hittük; hogy azon sok eddig elfojtott anyagi 's erkölcsi erő, a' sok eddig szunyado tehetség a' köz érdek által már föl van ébresztve, és a' közlelkesülés által, ha nem szalmatűz, ki is fog fejlődni, és egy nagy 's hatalmas nemzet erővé alakulni, melly által az üdőnek bármí viharai között boldog 's virágzó lesz a' magyar haza, nagy 's hatalmas ennek Fejedelme! melly szent törekvést kegyével, 's áldásával ihlesse 's sikerítse a' Magyarok Nagy Istene! — Ám de mi nyomorultak (!) kápráztak szemünk, midőn a' közbéke és csend gyümölcseire méreszténk, 's legelteténk azokon szemünket (!) csak ábrándtéli álmok rémlettek agyunkban, midőn azt véltük, hogy a' béke angyala vissza tért már honunkba, hogy honfi honfival kar öltve siet a' közjó előmozdítására; mind ezek csak tündérek voltak, 's Junó helyet ködöt karoltunk, mert a' fölírás szerzője ellenkezőt vitat. Tehát vagy mi, vagy Zalai fölírás szerkesztője csalatkozott. De boldog Isten!

ha máj üdökben már az ember maga szeme világának se hihet; tehát kinek hihet immár? Eh! a' szemek bizonyítása, ha nem hibásak, az igazság tanúsító jele (testimonium sensuum externorum criterium est veri). Tehát higgyen a' fogalmazó ur a' jó-látóknak: *Ime az egész föld nyugszik és bátorságban van. Zak. 1, 11.* hogy a' békesség Istenének közénk küldött anygala századon is túl honosított immár! Vallási nyilvános 's közönséges villongások által szám nem üzetett; az egyesek közötti surlódásokat valamint elmellőzni még a' vallási különbözés nem szűnik, lehetetlen; úgy azokat köz béke zavarásnak vélni, vagy tenni igazságtalan. — Tovább talán más tanulmányi végett, nem volt üdeje a' fölírást alkotó úrnak egy, legalább futó pillanatot vetni az óriási lépésekkel előre haladó magyar hazára? nem vette észre még, a' mindenféle 's vallás különbözése nélkül haza javára egyesült honfiak párosított törekvését, 's férfias keblekből eredett, gátat nem ismérő, 's szilárd jellemű fenekült törekvésök' sükerét? Nincs e biztosítva a' Magyar nemzetisége nyelvének örökösítése által, a' köz áldozatból 's külföldön is bámulást gerjesztett nemes adakozásból alapított magyar Academia által? Vándor 's kóbor e még Magyar Melpomene, nincs e kicsiny ugyan de díszes hajléka Thaliának? melyet örökölt ismét magyar 's mindenhol ismért bőkezűség? Említsem e a' pompás Ludovicea vagy Nemzeti Musaeum felséges épületit? Hány Cassino nem létezik az országban, hány mindenféle erkölcsi 's anyagi jólétet célzó intézetek nem keletkeztek országszerte napjainkban? vakok, kised-óvó, elhagyatott gyermekek intézeti, asszonyi egyesület, sőt az eddig elhagyatott tébolodottak ápolására alakítandó intézetre is fölszólított a' magyar nemes szívűség, és pedig egy katolikus nagy pap által, nem csak szóval, hanem tettel is megvevén t. i. nagy pénzen a' váczit volt Ludovicea épületét 's nagy lelkűleg a' hazának ajándékozván az imént említett sz. célra. Mit mondjak az olvasó, a' lóversenyi, állat-tenyésztő, gazdasági, bor-ismértető, gyapju-egyesületi, 's agarászati 's ki tudná mind elszámolni egye-

sületekről 's társaságokról? soha sem repült még a' fogalmazó keselyű szárny sebességgel Bécsből vagy Ponsoyból le egy nap alatt, az elemeknek gögösen daczoló gőzös Árpádon, Zrinyin 's a't. Ámde higgye el, hogy ezen bámulás, 's csoda-művein a' legrövidebb üdő alatt nem csak Kosztavárra, hanem a' más világ részei Smirnába, sőt a' szent városba is Urunk koporsójához szarándokolhat nagy hétre. Üdvös is volna az ilyen rövid kirándulás, egy pár héti levegői változtatás, és a' szent helyekrei szarándoklás! mert melegebb ám a' szent helyek vallásos lége a' mi honunkinál, és képes a' fagyos honunki sziveket a' katolika religió eránt fölmelegíteni! „Wie soll ich Worte finden, így ír Miksa Bajor Herczeg, die tiefe Rührung, die in solch hohem Grade erhabene Empfindung, und geheiligte Stimmung zu beschreiben die sich meiner Seele bemächtigte, als ich den majestätischen Tempel betrat, als ich am heiligen Grabe selbst im stillen Gebete niedersank! — — — Ich dankte meinem Schöpfer für die Gnade, mich unversehrt an das Ziel meiner Wanderungen geleitet zu haben, ich pries ihn für das lang entbehrte fromme Gefühl! das sich meiner bemächtigte, welches ich in den Zerstreungen eines vergnügungsreichen Lebens nicht so mächtig empfunden hatte. — Doch niemals wird die Erinnerung an diese erhabenste Stunde meines Daseyns aus meinem Gedächtnisse schwinden! Am folgenden Tage wohnte ich der heiligen Messe bei, welche vom Curator am heiligen Grabe gelesen wurde. — Nie in meinem ganzen Leben habe ich dem heiligen Opfer mit grösserer Aufmerksamkeit beigewohnt!“ Wanderungen nach dem Orient im J. 1838. etc. etc. von dem Herzoge Maximilian in Bayern: katholische Stimmen üdöszaki iratban 1-ső Eszt. 1-ső füzet. 4. lap. — Ám de az ilyen vakbuzgóság forma (?) gondolatoktól a' fölírás fogalmazója igen szabadnak mutatkozik 's azért csak azt javasolom nékie, hogy elhagyván Zala vidékeit, úgy is azok télen 's tavasz elein igen bájtanok 's kietlenek, ránduljon Pestre, és lássa önszemeivel a' szép remé-

nyek létesülését, hogy béke és csend uralkodik, hogy a' lelkek nyugalmát mi aggodalom sem zavarja, semmi veszély, semmi keserűség nem osztja szét a' magas és szent célra egyesített erőt. — Nézze 's bámulja az örökkön állandó - hidra tett készülleteket; hallgassa 's gyönyörködtesse füleit a' czölöpöket verő rettenetes vasbakok álgyú melodiáin; majd akkor tudom meggyőződök a' fogalmazó „*hogy a' magas és szent célra egyesített erőt*“ nem csak a' vallási sérelmek (?) de a' tél vihari, az éj setétségi, a' Duna' hullámi, és irtóztató jégtáblái sem képesek szétoztani. Több illy szép remények létesülését p. o. a' vasutakat elhallgatom. De őszinten megvallom fogalmazó urnak az igazságot! van mégis egy ház Pesten, hol néha láрма uralkodik a' tagok között, de csak akkor mikor együtt vannak, máskor csendesek, ezen ház tagjai, más helyek házait is lármára gerjesztették; de mi egy ház Pesten? egy ház nem Pest; sőt a' többi helyek házai, ha mindnyájan lármázók volnának is, még nem az egész ország, vagy a' hon! — Ne sohajtozzon tehát fogalmazó uram! mint a' kárvallott a' szép remények füstbe menetelért, a' magas és szent célra egyesített erő szétoztásáért! Vagy talán a' rövid üdő alatt létesített szép remények még csekélyek? Oh de ne gondolja, hogy századok mulasztásit olly könnyen 's hamar lehessen pótolni, az országot minden részben boldoggá 's naggyá tenni, mint szappanos léből buborékot fúvni. A' nagy dolgok lassankint készülnek. Igen ha varázs bottal magyarhont Angolhonná lehetne varázsolni, ki volna olly rossz hazafi, ki azt elmulasztaná? A' magyar hon virágozhatásáról, és a' boldogság leg főbb fokára helyezhetéséről sem kell ám képtelenségeket álmodozni, 's angol vagy francia hont mintául venni; mert hiú remény, Jó reménység foka nélkül, Amerika és India nélkül angol hont elérhetni!

„Felterjesztett sérelmeink orvoslását várva meg valánk győződve, hogy újabb vallásbeli sérelmek nem zavarják egyetértésünket, az 1790-dik esztendei 26. cikkelynek rendeletén újabb sebek nem fognak ejtetni. De szép reményeinket csök-

kentve fájdalmasan riasztott fel bennünket az Ország Primásának Esztergami Érseknek a' vegyes házasságok eránt közelebb kiadott egyházi rendelete, mellyet a' többi megyés püspökök is magokévé tevének. —

Nesze, ismét vallásbeli sérelem (?) melly a' törvénysértésből eredett ismét (?) és pedig ezen törvénysértést az ország nagyérdemű 's köztiszteletű férfja, az Ország Primása az Esztergami Érsek, azon férfiú, kinek valamint az isteni, 's világi tanulmányokbani; úgy a' hazai jog, 's törvény tudománybani járatosságát is még a' leg nagyobb ellenségei sem mernék kétségbe vonni, követte el elsőben (?) a' többi érdemes megyés püspök urak pedig magokévé tévék a' törvénysértést (?) Boldog Isten mire jutánk (!) annyira elkorcsosodott tehát immár magyar anyaszentegyházad, hogy annak örjei, az erkölcsnek mesterei, 's mustra példái mindnyájan vétkesek (?) a' törvényt sértik, vagy a' törvénysértést magokévé teszik (?) egynek sincs lelkiismerete (?) Mit vélhetni ott a' néptömegről 's annak erkölcsi állapotjáról, hol a' legjobb olyan mint a' tövis, és a' legigazabb olyan mint a' tövisbokor (?) Mikeas, 7, 4. — És ezen vád egy katolikus szivéből 's tollából! csudáлом hogy tudta ns. Zala vármegye ezen képtelen 's lealacsonyító vádat magáévé tenni? De lássuk azon újabb vallásbeli sérelmet (?) és az 1790-ki 26-dik articulusán ejtetett e újabb seb, vagy sem?

Azon újabb *vallásbeli sérelem* általa' fölírásban bizonynyára nem más értetődik, mint azon vegyes házasságoctól, mellyekben mind a' két nemű gyermekek katolika hitbeni neveltetésükről; Reversalis nem adatott, *a' papi áldás megtagadása*; ez a' pásztori levelek kivonataiból, és az alantabbi vitatásokból világlik ki. — Már pedig kérdezem a' fölírás fogalmazóját, hogy tekintheti a' papi áldás megtagadását vallásbeli sérelemnek? mellyik félnek vallásbeli sérelem ez? a' protestansnak e vagy a' katolikus félnek? — A' protestansra nézve a' papi áldás megtagadása sérelem nem lehet, mert a' sérelemről csak akkor lehetne szó, hogy ha az áldás megtagadás által joga sértetnék a' protestans félnek, melly-

nél fogva az áldást méltán követelheti; már pedig nem sértetik a' protestans félnek joga a' papi áldás megtagadásával mert a' protestans félnek, úgy mint a' katolika egyház kebelén kívül létezőnek, legkisebb joga sincs azt követelni, 's a' katolika egyház nékie mivel sem tartozik; mert lelki javai, mellyek közé a' papi áldások is tartoznak, egyedül fiai számára adattak Krisztus Jézustól, nem pedig egyszersmind a' vidékiek számára is. Ha tehát a' katolika egyház megtagadja protestans félnek a' papi áldást, mellyet jogtalan követel, nem sérti a' protestans jogát; mert joga nincs. 'S ha mind a' mellett még is sérelelről panaszkodik a' protestans, úgy Abraham zsidó is sérelelről panaszkodhatnék Szimbolikus predikátor ellen, hogy ez, amannak kérelmét megvetvén, az Úr vacsoráját tőle megtagadta; úgy az is, ki fogalmazótól ezen darab császári 's királyi aranyat minden jog nélkül követelne, a' jogtalan követelést pedig a' fogalmazó úr szeretetlenségéből elvetné, 's megtagadná, hasonlóképen sérelelről panaszkodhatnék. — Tovább a' protestans meggyőződésénél fogva nem is kívánhatja, hogy a' katolikus paptól megáldassék, mert ő a' katolika egyház áldásinak semmi nagyobb erőt nem tulajdonít, sőt azokat, ha szájjal talán nem is, de szívében bizonynyal kikaczagja. — Hogy panaszkodhatik tehát a' józan okosság szerint sérelelről, ha tőle megtagadtatik az, mit ő haszталannak, erőtlennek 's kinevetésre méltónak tart? És épen ezen okra való nézve a' katolika egyház meg sem is áldhatja őtet; mert lelki javait, kinevetésnek tenné ki, azoknak becsét lealacsonyítaná, 's Urunk tilalma ellen Máté 7, 6. Márk 7, 27. cselekedvén, bűnnel fertőztetné magát. Lehet e pedig valakitől valamit kívánni, mit az lelkiismeretének sértése nélkül nem cselekedhetik? és lehet e sérelem valakire nézve, ha azt nem cselekszi? Ha tehát mind ezek ellenére is a' vegyes házassági áldás megtagadása sérelem volna; az csak a' katolikus félre nézve lehetne sérelem, mit a' fogalmazó úr is látszik állítani; mert nem a' protestans felet; hanem a' katolikus felet törekedik oltalmazni a' sérelem ellen, mint világosan kitetszik vita-

tásiból. Vizsgáljuk meg tehát részrehajlatlanul azt is : sérelem e a' katholika résznek az említett áldás megtagadása?

Krisztus Jesus tanítása 's halála által alakított Anyaszentegyházat, mellyet az azt követő hívek örök boldogságuk elnyerhetésére minden szükséges, és elősegítő lelki javaknak bővségével ellátott, hogy azokból meritve, 's ellátva minden egyén végcélja felé bátran lépdelhessen, Krisztus azon lelki javaknak osztogatását egyháza főnökéire bizta, mint Sz. Pál bizonyítja: „úgy ítéljen mi felölünk az ember mint Krisztus szolgálai felől, és az Isten titkainak sáfári felől“ 1. Lev. Korint. 4, 1. Innen az következik, hogy a' katholikusnak joga van az egyháztól mindazon lelki javakat, mellyek mindenki számára Kristustól az anyaszentegyházban letétetvék, követelni, és az egyháznak kötelességében áll azokat híveinek kiosztani, mert az egyik jogának a' másik részéről kötelesség felel meg. — Ezek mind sápek, mind szent igazak, ha a' hívek közönségéről általánosan van szó; de ha egyénekről? ezek némelly cselekedeteik által azon lelki javakbani részesülésre, azoknak kiosztására magokat méltatlanokká is tehetik 's így elveszthetik jogukat azon javakat követelhetni. Az ilyenektől méltán megtagadhatja az anyaszentegyház azon lelki javak kiosztását; mert Krisztus egyedül csak az érdeemeseket akarja általa szerzett lelki javakban részesletetni, ezek megítélését pedig ismét anyaszentegyházára bizta: Máté 7, 6. Márk 7, 27. 1. Lev. Korint. 4, 1. 2. A' polgári társaságban is, hogy a' polgár társaságának javaival élhessen, némelly föltételekre köteleztetik, 's szükség, hogy polgári jogát vétségei által el ne veszítse. — Már ha ezeket azon katholikusokra alkalmazzuk, kik olly házassági kötésre lépnek, mellyben nem biztosítalík mind a' két nemen születendő gyermekek katholika hitbeni neveltetése, 's azon kívül magokat is a' katholika hit veszélyeztetésének vakmerően teszik ki, (illyekről szólnak a' pásztori levelek); mivel azok, illyes cselekedetök által mind az Isten, és természet törvényét, mind az anyaszentegyház parancsát, 's intéseit megvetik, 's azért súlyosan vétkeznek; elvesztik egyszer

is mind jogukat a' lelki javaknak követeléséhez. Méltán tagadja meg tehát azokat tőlük az egyház, mind azon kedvezményekkel együtt, mellyekkel egyedül csak engedelmes fiai eránt szokott viseltetni, millyen p. o. a' házassági áldás. Valamint az atya megtagadja áldását azon engedetlen 's rosz gyermekétől, ki akaratljának ellenére, az atyai tisztelet sértésével, rosz, szerencsétlen, házi csendes viszonyokat felzavaró házasságra lép egyedül azon okból, mivel ő azon hölgyet kedveli. Déli napnál fényesebben tündöklök tehát ki: hogy a' vegyes házassági áldás megtagadása nem *ujabb vallási*, hanem semmi *sérelem*; mert a' sérelemről csak ott lehet szó, hol valakinek joga sértetik; protestans résznek pedig az áldáshoz semmi joga nincs, nem is volt; a' katholika fél pedig, mellynek joga volt, azt elvesztette, 's így egyiknek sincs legkisebb joga is azt követelni.—

Lássuk már, valljon az említett áldás megtagadása által sértetik e törvényt? — Az 1790-diki Dieta 26-ik articulusát szorgalmasan elolvastván, eleget kerestem azon szavakat, mellyek az egyházi áldás-adást parancsolnák, vagy ennek tagadását tilalmazzák, de megvallom, hogy olyan szavakra nem akadtam. — Az egész 26-ik articulusban a' *Matrimonium* szó, ha jól megolvastam, *ötször* található; háromszor a' 11-ik számban, hol az evangélikusoknak házassági pereik hová tartozásáról, és a' dispensatiokról vagyon szó. Egyszer a' 15. számban eme szavakban: „proles e mixtis matrimoniis, quae semper coram parochis catholicis ineunda erunt.“ Svégteére egyszer a' 16. számban: „causae matrimoniorum tam eorum, quae iam tempore, quo illa iuncta sunt, mixta erant, tam et eorum, quae per transitum alterius partis a sacris evangelicis ad sacra cath. talia effecta essent, cum utrobique de veri nominis sacramento agatur, sedibus catholicorum spiritualibus deferuntur.“ — Melly igék által parancsoltatik tehát a' vegyes házasságok megáldása, vagy tilalmazzatik az áldás megtagadása? Talán eme szavakban van a' parancs: „quae (matrimonia mixta) semper coram parochis catholicis ineunda erunt?“ Oh de itt a' benedictio (áldás) szó nem is található, tehát nem is parancsol-

tathatik, amaz ismért szabály szerint: quod in actis non reperitur; omissum esse censetur. Annál inkább, mivel *contractus matrimonii*, és *benedictio matrimonii* két egymástól különböző dolog lévén, ugyanazon egy szó által ki nem fejeztethetik. Ha tehát az articulus szavai által az áldás is értetnék, imigy kellett volna azt fogalmazni: *quae* (matrimonia mixta) *semper coram parochis catholicis ineunda, et ab iis benedicenda erunt*. Azt nem említem, hogy az 1790-diki országgyűlés az áldást, és más ájtatos szertartásokat, mellyek a' szentségekhez tartoznak, nem parancsolhatta, úgy mint olyakat, mik hatósága körét haladják, tudván, hogy: non congruit falcem in alterius mittere messem. Regul. Jur. Patrii. És mit parancsol az 1556-ki art. 25. Tudván mit rendelt Sz. István Lib. 2. Cap. 2. Tudván az 1550 art. 16. „Ut seculares omnes obedientes se se praebeant Episcopis — — in his videlicet, quae ad Deum eiusque cultum pertinent, — — és hogy: audire debeant eos, qui ad ipsos docendos missi sunt. Tudván végtére, hogy Krisztus Urunk nem az Evangeliumos könyvet adta kezökbe; hanem a' kardot kötötte oldalukra. — De az 1790-diki 26. articulusnak 16 §-ából sem lehet az áldás parancsolat kicsigázni, mert ott sincs szó áldás-adásról vagy tagadásról; hanem csak az mondatik a' vegyes házasságokról; hogy *in iis de veri nominis sacramento agatur*. Már pedig a' *veri nominis sacramentum*-ra (házasságot értvén) szükséges e vagy sem a' papi áldás, nem mi dolgunk fogalmazó úr, meghatározni. 'S ha a' Dieta azt meghatározta volna is, hogy a' házasság szentségére szükséges a' papi áldás, vagy sem; nem volna törvényes bíró 's azért határozatának ki sem tartoznék engedelmelkedni; mert Krisztus nem bizta a' világi hatóságra, hanem csalhatatlan anyaszentegyházára a' hit ágazatok meghatározását: mert „Ő (Krisztus) adott némellyeket Apostolokat, némellyeket pedig Prófétákat, némellyeket pásztorokat, és doktorokat — — — hogy ne legyünk többé gyermekek, kik habozzunk, és ide 's tova hajtassunk a' tudomáynak szele által az emberek álnok-

sága által „(az az: hogy a' hitben ne ingadozzunk) 's a' t. Efes. 4, 11 — 14. — Azt gondolom pedig, hogy az 1790-diki magyar Dietai követ urak, (az egyháziakat ki kell venni, mert ezek a' 26. art. ellen protestálták) magokat sem apostoloknak, sem profétáknak, sem pásztoroknak, sem doktoroknak (nem a' Jog, Orvos, vagy Bölcselkedés tanárokról; hanem egyedül az egyházi tanítókról beszél az apostol) nem tartották. Ki mondhatja tehát igazsággal, hogy a' vegyes házassági áldás megtagadásával az 1790-diki országgyűlés 26-ik articulusán új seb ejtetett, holott az egész articulusban az áldás szó elő sem fordul? Még egy pár kérdést teendek a' fogalmazó úrnak engedelmével! Hogyan riasztotta föl csendes 's édes szendergéséből Ns. Zala megyét az Ország Primásának az Esztergami Érseknek főpásztori levele? hiszen Zala Vármegye nem az Esztergami Érseki megyéhez tartozik, hanem Veszprimihez, és Szombathelyihez? Hah most veszem észre magamat! Esztergami Érsek a' Veszprimi püspöki megye helyettese is, és a' nagyobbiktól szokott vetetni a' czimzet! igen de azért az Esztergami Érsek Veszprimi Dioecesisben csak Administrator, nem pedig Érsek; tehát csak a' Veszprémi Egyházi megye Administratorának a' vegyes házasságokról kiadott egyházi rendelete riaszthatta föl Ns. Zala vármegyét. — Második kérdés: honnan tudja fogalmazó ur: hogy az ország Primása az Esztergomi Érsek bocsátotta ki először körlevelit a' vegyes házasságok ügyében, 's a' többi megyés püspökök pedig azt magokévé tevék? Gondolom eme szavainak: „fájdalmasan riasztott fel bennünket az ország primásának az Esztergami érseknek a' vegyes házasságok iránt közelebb kiadott egyházi rendelete, mellyet a' többi megyés püspökök is magokévé tevének“ a' második kérdés hűmagyarázója? Nem vette e észre a' fogalmazó: hogy a' pásztori körlevelek mindnyájan egy napon költek az egész honban? t. i. Julius 2-án 1840.? Nem olvasta e azt a' körlevelet, melly őt fájdalmasan riasztotta föl, és az Esztergami érsekét, hogy egy tartalmuak sőt a' többi megyés püspök urak körlevelei se különböznek

egymástól miben sem? Ez fogalmazó ur azt bizonyítja, hogy nem az Esztergami érsek bocsátotta először körlevelét ki, melyet azután a' többi püspök urak magok-évá tevének; hanem hogy az egész hon érdemes Fő papjai a' dolog mivoltáról előbb együtt tanácskoztak, 's a' mit érett és józan meggondolás után jónak és szükségesnek találtak, köziparkodással sükeresíteni is eltökélyették, hogy pedig mindnyájan ugyan azon egy lelkű 's gondolkozásuaknak tartassanak, a' körlevelek tartalma föltételt, mindnyájuktól elfogadtatott, 's a' rendelt napra körre is bocsáttatott. Miért támadja meg tehát a' fölírás fogalmazója egyedül az országnak nagy érdemű Primását? miért nem vádolja valamennyi megyés püspök urakat, ha körlevelek törvényt sértettek? Eltudnám en találni higggye fogalmazó ur! támadása okát és Somogyban keresném, ha szeretetlen akarnék lenni.— Halljuk már a' pásztori levelek kivonatát.

*„A' körlevelekben, mellyek mellett ezen egyházi rendele-
letek be hoztattak, nyilván kimondatik: hogy azok kik e házasság által magokat vagy leendő gyermekeiket, a' romai katholika vallástól lehető eltérés veszedelmének, kiteszik nem csak az egyházi törvényeket sértik, hanem a természet és Isten törvénye ellen is sulyosan vétkeznek, az illető lelkészeknek pedig meghagyatik, hogy a' vegyes házasságokat, mellyeknél a' más vallási férj gyermekeinek a' romai catholica hitbeni neveltetéséről reversalist nem adott, meg ne áldják, azoktól az egyházi szokott szertartásokat megtagadják, a' feleket nem a' templomban, hanem a' paplaknál, vagy más tisztességes helyen eskessék össze, nem egyházi öltözetben, hanem saját papi ruhájokban, csak mint egy bizonyságok legyenek jelen, az így megkötött házasságokat azomban az egyházi könyvekbe jegyezzék“ —*

A' fogalmazó ur mint a' pásztori 's azért még latán nyelven irt levelek kivonata bizonyítja, igen jó Deák! 's talán nem is fájdalja azt, mint némelly különczök, hogy még latánuul hallanak; ha nem értenek is már, mert ez előtt sem igen voltak jártosak a' latán Classicusokban. Hogy a' fogalmazó urból jó és hiteles könyvis-mértető 's bíráló is vált volna, ha írászi vagy recen-

sensi mesterségre áldozta volna életét 's tehetségét, csak eme igen talpraesett fordítása (?) a' pásztori levélnek is eléggé bizonyítja (!) A' pásztori levél ezen szavait: „*quae (personae catholicae) Nuptias (mixtas) ita comparatae contrahunt, ut se, aut futuram sobolem periculo alienationis a fide temere committant,*“ a' fogalmazó e'képen magyarosította: „*hogy azok, kik e' házasság által magokat vagy leendő gyermekeiket a' romai catholica vallástól LEHETŐ eltérés veszedelmének kiteszik*“ — Valljon a' pásztori levél csak a' katolika hittéli eltérés *Lehető* veszedelméről beszél e? midőn azt mondja: *quae se, aut sobolem periculo alienationis a fide temere committit?* Annyit jelent e a' latán *TEMERE* mint a' magyar *LEHETŐ?* Valljon azon katolika nő, ki fimagzatinak a' protestans vallásbani neveltetésére házassági szerződése által reááll, csak a' romai katolika hittéli eltérés *lehető* veszedelmének teszi e ki fimagzait? *quandoque bonus dormitat Homerus!* —

„Midőn az 1790-dik eszt. 26-ik Czikkelynek 15. §-a világosan azt rendelte, hogy a' vegyes házasságok mindenkor a' romai catholicus lelkészek előtt köttessenek, nem azt akarta, hogy azok egyedül mint tanúk legyenek jelen 's az ilyen házasságokat nem egyedül polgári kötéseknek kívánta tekintetni, mert erre czélszerűbb lett volna, úgy rendelkezni, hogy a' házasság a' polgári hatóságok előljárói előtt köttessék, kik bizonyosan nem kisebb hitelességű tanúknak tekintethettek volna, hanem kétségen kívül azt kívánta, hogy a' lelkész egyházi hivatalándl fogva, mint lelkész jelenjék meg, és ezen tisztében szolgáltatssa ki a' szentséget.“

A' fogalmazó úr engedelmevel erre így felelek. Midőn az 1790-dik esztendei 26. czikkelynek 15. §-a azt rendelte, hogy a' vegyes házasságok mindenkor a' katolikus lelkészek előtt köttessenek, vagy azt akarta; hogy a' vegyes házasságoknál a' katolikus pap úgy jelenjék meg mint *tanú*; vagy azt akarta, hogy

úgy jelenjék meg mint *lelkész és szolgáltassa ki a' szentséget*; harmadikat itt nem gondolhatok, hogy t. i. azt akarta volna az országgyűlés, hogy a' katolikus pap úgy jelenjék meg a' vegyes házasságnál, mint sem tanú, sem szentséget kiszolgáltató lelkész, hanem egyedül mulatságból 's kíváncsiságból. Már pedig azt nem akarta, hogy a' katolikus pap úgy jelenjék meg mint *szentséget kiszolgáltató lelkész*; tehát csak azt akarta, hogy úgy jelenjék meg mint *tanú*. Szükség itt bebizonyítani egyedül; hogy az 1790-ki országgyűlés nem akarta: hogy a' katolikus lelkész a' vegyes házasságoknál úgy jelenjék meg mint *szentség kiszolgáltatója*; ennek bebizonyításából önkint fog folyni a' következés. — Hogy tehát az említett országgyűlés nem akarta a' papot, *mint olyant* a' vegyes házasságnál: már csak abból is világosan kitetszik, mert egy nagy bölcseségű 's tudományú testületről, milyen szokott lenni a' magyar Dieta, józanon 's bátran föltehetni: hogy hatóságának körét, melly egyedül e' földi jólét korlátüig terjed, ismérte; szeretetétől pedig megvárható; hogy az egyházi hatóság körébe, melly a' lelki javakra határoztatik, vágni nem akart, a' katolika egyháznak lelki dolgokban szabadon rendelkezhető jogát csorbitani, 's veszélyeztetnileg kevesebbé sem akarta, annál inkább, mivel a' katolika egyház szabadsága, a' lelkiekbeni szabad rendelkezhetése, több törvények által jogositatott. S. Steph. Lib. II. Cap. 2. Colom. L. I. Cap. 65. Math. Cor. Decr. I. art. 3. — 1550 art. 16. Sőt még a' bécsi béke-kötés sem akarta a' katolika egyház jogait csorbitani, 1606 ad arti. 1-um „absque tamen praejudicio catholicae romanae religionis“. Maga az 1790. országgyűlés is meg akarta tartatni a' katolika egyház jogait: „Majestas sacratissima, úgy mond, ut supremus Ecclesiarum Patronus Ecclesias Dei in iuribus suis conservabit“ art. 23. Hogy szabhatta volna tehát meg: hogyan, kinek 's mikor kelljen szentségeket szolgáltatni? kit kelljen meg, vagy nem áldani? A' józan okosság ellen vétett volna tovább az országgyűlés, ha épen akkor nyomta volna el a' katolika egyház jogait, midőn

a' kisebb felekezetű protestans vallásoknak szabad gyakorlását örök üdökre megalapította, art. 26-o — Végtére ha az 1790-ki országgyűlés azt rendelte volna, hogy a' katolikus pap a' vegyes házasságoknál mint *szentséget szolgáltató lelkész* jelenjék meg; akkor a' katolika religio dogmainak meghatározásába hocsátkozott volna, 's azt határozta volna meg, mi a' katolika hitben nincs meghatározva; úgy gondolom, ez nagy bátorság lett volna a' Dietától, nem lévén Krisztustól csalhatatlanság paizsával fölfegyverkezettve!

Igen! de ha azt akarta az Országgyűlés; hogy a' katolikus papok csak mint *tanúk* legyenek jelen a' vegyes házasságoknál, czélszerűbb lett volna úgy rendelkezni, hogy azok a' világi hatóságok előljárói előtt költessenek „*kik nem kisebb hitellességű tanúknak tekintethettek volna*“ Kétkedem benne fogalmazó úr, ha czélszerűbb lett volna e, az országgyűlésének úgy rendelkezni; hogy a' vegyes házasságoknál, ha mindjárt egyedüli polgári kötéseknek tekintette volna is, nem a' katolikus papok, hanem a' polgári hatóságok előljárói legyenek a' tanúk; mivel ezek is hiteles tanúk lehetnek! — mert kiket ért *a' polgári hatóságok előljárói* által? A' Vice-Ispány, vagy Judlium, avagy az Esküdt urakat? Ám ha ezeket érti, hogy lehetnének ezek tanúk a' vegyes házasságoknál? hiszen csak egy, vagy legfőbb két Vice-Ispány van az egész vármegyében, kiknek másképen is olly igen sok a' dolguk, és még néha a' vegyes házasság helyétől több órányi távolságra is laknak; hogy rendelhetne volna tehát ezeket az országgyűlés vegyes házassági tanúknak? Tovább a' V. Ispány úrnak lett volna e kötelessége a' vegyes házasság' helyére utazni vagy a' házasulandóknak a' Vice-Ispány úrhöz? ha az első? úgy a' Vice-Ispány maga költségén, lovain, 's kocsiján utazván rettenetesen lett volna terhelve, 's néha még azon fölül tetemesb kárt is vallhatott volna, lovát vesztvén, vagy kocsiját törvén, sőt még néha kezét, lábát, oldalbordáját 's nyakát is törhette volna, kivált azon jó és macadamizált utakon, millyek magyar hon-

ban régtől fogva már divatoznak, 's ha oly csekély stólát vett volna Vice Ispány úr a' szegény pór völegénytől, mint a' falusi pap szokott kapni 30 váltó krajczárt, vagy duplát, bizony igen csekély költség és kárpótlása lett volna! ha pedig vontatókon (Vorspann) ment volna, az említett veszedelmeken kívül még a' szegény adózó népnek terhére is lett volna. — Nem lettek volna csekélyebbek a' nehézségek, ha a' völegénynek 's menyasszonynak állott volna kötelességében avatásuk helyére vándorolni; mert a' völegénynek szükséges lett volna, hogy a' haragot elkerülje, maga és menyasszonya atyafiait, rokonit, barátit, papját minden esetre a' tridenti zsinat miatt magával vinni, kik az olyan ünnepélyeken mint a' házasság, igen örömet jelennek meg, ezek pedig gyalog ugyan nem akartak volna ám oly messze hat, hét sőt tíz óra járó földre is sétálni; tehát szükség lett volna szekerekről 's eleségről is gondoskodni, mivel nem léteznek még az egész honban vendégfogadók; több helyeken még csak itt ott egy rongyos csárda találtatik, mellyben a' vendég asztal oly igen szegény szokott lenni, a' vendégek pedig máskor eleget koplalván, legalább a' házassági ünnepélyeken akarnának lakmározni, vagy legalább egy jó pohár jó bort inni. Mennyi pénzében, vesződségében került volna a' völegénynek az ilyen házassági karaván utazása? néha egész vagyonában! Hát ha még az avató Vice Ispány Úr nem is lett volna oda haza? a' vidék helyen pedig napokig tartózkodni, bizony a' vagyonosabbaknak is terhes, mennél inkább a' szegény adózó pór népnek? Nem lettek volna e ezek, vagy ezekhez rokon környülállások nyomasztók? — A' mi az V. Ispány Úrhozi járadalmat terheli, a' Judliumhoz vállalandót is nyomja. Az Esküdt urakat pedig, bocsánat a' nyíltszívűségért! a' polgári hatóságok előljáróinak nem tartom. — Ha pedig a' fogalmazó Úr a' polgári hatóságok előljáróin a' falusi birák uraimékat érti? ugy elmaradtak volna ugyan az említett veszélyes 's költséges környülmények; de hogy ezek oly hiteles tanúk lehetnének, mint a' helységek tanult 's mű-

velt lelkészei, azt még a' bírák uraimék se mernék követelni főtisztelendő plébános uraik ellen. —

De hogy tétovázás nélkül előadjam az igaz okot; azért rendelte az 1790-ki országgyűlés nagy bölcsen: hogy a' vegyes házasságok mindenkor a' katolikus lelkészek előtt köttessenek, mivel a' tridentomi zsinat rendelését Sess. 24. cap. 1-o De refor. Matrimonii jól tudta, melly érvénytelennek nyilvánítja a' katolikusok házasságát, melly katolikus lelkész előtt nem köttetik, és más két vagy három tanú előtt. A' tridentomi zsinat pedig törvényes erővel bír magyar honban, mit a' fogalmazó úr, mint Juratus Causarum fori utriusque Advocatus etc. jól tudhat, 's Kelemennél a' magyar hazai törvény, Czövek István által fordítva, 1-ső könyv. 285, 286-ik lap. is olvashat; a' vegyes házasságokban pedig az egyik mindenkor katolikus, hogy tehát ennek házassági szerződése érvényes legyen, szükség, hogy a' katolikus lelkész előtt köttessék. Ez volt a' fő 's indító ok fogalmazó úr, mellyért az 1790-ki Dieta a' vegyes házasságokat a' katolikus papokhoz utasította. A' második pedig, hogy a' szegény násznépnek ne kelljen olly költséges 's üdövesztő szarándoklást a' V. Ispány vagy Judlium urakhoz tenni, mert minden plébániában van plébános, kit közelebb lehet érni, sőt ez maga költségén néha a' fiók templomaiban is elmegy a' házasság helyére. — Nem említem vitásom hebizonyítására; hogy t. i. az 1790-iki országgyűlés a' katolikus lelkészt csak mint *tanút* kívánta a' vegyes házasságokhoz, ámbár igen velős és erős oknak tartom! mivel a' magyar jogtan is, csak mint *tanút*, teszi szükségessé a' lelkészt a' *házasságoknál általánosan*; 's hogy a' fogalmazó úr maga is úgy tanulta valaha iskolába-jártakor, 's ha pedig arra már nem emlékeznek, üsse fel Kelemen említett munkáját, 's olvassa, mit irt ezen hires jogtanító első könyv. 283. és 284. lapjain „az nem árt semmit a' házasság becshinek úgy mond, hogy a' Parochust egyházi censura érintette, vagy hogy akaratlan van jelen, csak hogy tudja mi törté-

nik etc.“ Ebből az tetszik ki világosan, hogy csak mint *tanú* szükséges a' katolikus lelkész; mert ha *censura érintette* a' papot vagy *akaratlan* van jelen a' házasságnál, az első esetben nem szabad nékie szentséget szolgáltatni, a' másodikban pedig nem *akar*, 's épen azért egyik esetben sem szolgáltat szentséget. Illyeneket tanítanak az iskolákban, az 1790-diki országgyűlés után a' leghiresebb jogtanítók. Ám pedig ezek is, mint a' fogalmazó úr, értették talán, mit parancsolt a' 26-ik articulus?

„Hogy az említett törvény a' vegyes házasságot is szentségnek tekintette, világos annak 16-dik §-ából, melly az ezekből származó váló pereket azért rendeli a' r. katolika szent székek által elítéltetni, mert illyen házasságoknál, mindenkor valóságos szentségről vagyon szó.“

Az említett törvény tekinthette a' vegyes házasságokat, a' minek akarta, akár egyedüli polgári kötéseknek, akár szentségnek; de mind a' két tekintetben csalatkozhatott. Ha csupán és *egyedül polgári szerződésnek* tekintette? hibázott a' házasság' eredete ellen, mert lehetetlen azt *egyedül* polgári szerződésnek állítani, a' mi minden polgári társaság előtt keletkezett, a' mi Istentől emberbe öntetett érzéseken, ösztönökön alapszik, a' mit az Isten maga szerzett az emberi nemzet szaporodására, a' mi valamint minden polgári társaságnak, úgy az anyaszentegyháznak is kútfeje 's mint egy veteményes kertje: azért szükség azt *természeti szerződésnek* tekinteni. Ha pedig *szentségnek* tartotta a' vegyes házasságokat? annál könnyeben hibázhatott, mivel a' katolikus Clerus: „qui ad docendos (seculares) missus est, quorum doctrinae praeceptisque plebs subdita parat,—quibus seculares omnes sine ulla controversia aut disputatione, contentioneque obedientes (ut par est) se se praebere debent“ 1550. art. 16. Mivel mondám a' katolikus Clerus az 1790-iki 26-ik articulusnak nyilván 's ünnepélyesen ellene mondott. — Hogy az 1790-ki országgyűlés mind a' mellett is, hogy jó törvényhozó volt, nem volt egyszer'smind a' legjobb dogmaticus is, csak onnan is kiviláglik; mert azon vegyes házasság

ságokról is, „*quae per transitum alterius partis a sacris evangelicis ad sacra catholica, mixta effecta sunt*“, azt állítja: hogy ezekben is valóságos szentségről vagy on szó: „*de veri nominis sacramento agatur.*“

§. 16-o. Már kérdem a' fogalmazó úrtól, azon vegyes házasság, melly későbbben lett ilyen, t. i. az egyik protestans résznek a' katholika hitre átmenése által, valóságos szentsége, vagy sem? ha annak tartja? kegyeskedjék engem megtanítani, mikor és mi által lett az szentséggé, melly kezdetekor szentség nem volt? Hogy a' protestansok házassága nem szentség, azt nem csak a' fogalmazó, hanem a' protestansok is tartják; tehát azon vegyes házasság, melly későbbben lett vegyessé, t. i. egy résznek a' katholika hitre átmenése által, kezdetben szentség nem volt, mert a' szentséget fölvevőben kívántatik hit, és szándék. Mikor és mi által lett tehát az olyan későbbben vegyessé vált házasság, szentséggé? Talán a' katholika hit nyilvános vallása által? Óh ez által semmi szentség sem adatik 's vétetik föl. Avagy a' penitentia tartás és oltáriszentségek fölvétele által, mellyekben a' convertita először részesült? Úgy de ezen szentségek egészen különbözök a' házasságtól. 's azok által, ez soha föl nem adatik. Micsoda tehát az olyan későbbben vegyessé vált házasság? fogalmazó úr feleljen magának! Midőn tehát az 1790-iki országgyűlés a' vegyes házasságokat általánosan szentségeknek tartotta, jó törvényhozó, de nem olyan dogmaticus volt, 's azt néki vétékül tulajdonítani épen nem lehet, mert nem állott kötelességében 's hivatalában a' hit ágazatit tanítani. Én fogalmazó úr azt gondolom, hogy az 1790-ki országgyűlés azért rendelte a' vegyes házasságokból eredő való pereket a' katholika szent székek eleibe, mivel a' vegyes házasságokban egyik rész katholika; ennek házassági pere pedig az 1458. art. 9. Math. Corv. Decr. I-o. art. 3. Ulad. II-i. Decr. I-o. ar. 46. — 1618. ar. 70. szerint a' katholika sz. székhöz tartozik. Ha tehát ezen törvényeket nem akarta érvényteleníteni; a' vegyes házasságból származó pereket nem rendelhette

más bíró eleibe, mint a' kath. szent székekhez, hacsak két bírót nem akart volna rendelni a' vegyes házassági pereknek; egyet az említett törvények szerint a' katholika félnek, másikat a' protestans félnek. — Hogy nem egyedül azért rendelte az országgyűlés a' vegyes házassági pereket a' katholika szent székek eleibe, mivel a' vegyes házasságokat általánosan szentségeknek tartotta, onnan is eléggé kitetszik, mert a' protestansok házassági pereiket is consistoriumaik eleibe rendelte art. 26. §. 17-o „Universae causae matrimoniales evangelicorum utriusque confessionis propriis ipsorum consistoriis diiudicandae relinquuntur.“ Ezek pedig házasságaikat szentségeknek nem hiszik. Az 1790-diki országgyűlés tehát 26-ik articulusa 16. §-ban hozott törvényének alaptalan okot tulajdonított; mi más törvényhozókkal is megtörtént, kik máskint jó 's hasznos törvényeiknek alaptalan okát adták. Így történt szent István királyal is, hogy egy példánál többet ne említsék: midőn sz. Imre Herczeget a' katholika anyaszentegyház pártfogolására 's gyarapítására a' többi ok mellett azon okkal is serkentette; hogy a' királyok azon okból főképen neveztettek Augustusoknak, „quia *augebant Ecclesiam*.“ S. Steph. Lib. I-o Cap. 2-o §-o 4-o. —

„Miképen lehet tehát attól, ki ezen házasság által romai catholica meg nem szűnik lenni, a' szentség kiszolgáltatásának szokott szertartásait megtagadni.“

Be áhétatos, be jó katolikus Nemzetünk (!) Hála az Egeknek! Az áldást, a' keresztvetést *Actióval* 600 pengő forint büntetéssel, erőszakkal akarja megnyerni! Még Jábob Patriachát is haladja buzgóságban (!) ki a' vele küzdő angyalt egyedül csak *elbocsátani* nem akarta; még tőle meg nem áldatnék. — A' képen lehet megtagadni drága fogalmazó úr, mert hogy valakitől a' szentség kiszolgáltatásának szokott szertartásai, azaz a' szentség meg ne tagadtassék, nem elegendő ám csak név szerint katolikusként lenni, hanem szükség, hogy jó 's jámbor katolikus is, és az Isten kegyelmében legyen, mert máskint szentségtörés vétkebe esnék, 's egyéb vétkei, még gonoszszaggal is

tetézne. Ha ezt azon katolika személyre alkalmazzuk, ki vegyes házassága által magát az igaz hittől eltérés veszélyének vakmerően teszi ki, férfimagzatit pedig valóságosan az igaz hittől elszakasztatni engedi; ezen házassága által ugyan nem szűnik meg testiképen római katolika lenni; mert arra szükséges, hogy az anyaszentegyház kebeléből nyilvánosan az egyházi előjárók által kizárattassék (*excommunicetur*); de jámbor 's jó katolika e, birja e az Isten kegyelmét, szóval olyan e, kitől meg nem lehet a' szentség kiszolgáltatásának szertartásait tagadni? majd meg fogjuk alább részrehajlatlanul vizsgálni. Itt csak rövideden arra bátorodom a' fölrás szerkesztőjét figyelmeztetni, valljon azon gonosztévő, bűneiben megrögzött, 's megtérni vonakodó gyilkostól, ki minden istentelen tettei mellett r. katolikus lenni meg nem szűnik, meglehet e a' penitentiartás 's oltáriszentség' kiszolgáltatásának szertartásait tagadni? Azon föl ne akadjon a' fogalmazó úr, hogy az alkalmazásban a' vegyes házasságra kelőről; a' hasonlításban pedig gyilkosról van szó; mert ezek egymáshoz abban igen hasonlók, hogy a' gyilkos a' testet öli meg, a' föltétlen vegyes házasságra kelő pedig maga 's férfigyermekei lelkét Sz. Pál bizonyítása szerint: *mert az igaz hitből él. Gál. 3, 11*; ki tehát elveszti hitét, elveszti életét; az életvesztő pedig gyilkos.

„Miképen azt a' szentség kiszolgáltatásánál önvallása templomból kizárni, holott még a' tridenti zsinat is a' házasság szentségét az egyház színe előtt kívánja kiszolgáltatni.“

E' kérdésre valljon azon katolika személy, ki vegyes házassága által magát az igaz hittől eltérés veszedelmének vakmerően teszi ki, férfimagzatit pedig az igaz hittől elidegeníti, (mindenkor ilyen katolika személyről van szó, ezt soha se kell feledni) 's épen azért a' házassági áldás, és a' házasság szentsége kiszolgáltatásának szokott szertartásai tőle megtagadtanak, mind ezek mellett szentséget vesz e magához, vagy sem? *nem tudommal* kell felelnem. Mert meggyőződésemet másokra tolni nem akarom. Lehet tehát,

hogy magához nem vesz szentséget, mivel mint a' fogalmazó állítja, megtagadtának tőle a' házasság' szentsége kiszolgáltatásának szokott szertartásai; de az is meglehet mind ezek mellett is, hogy szentséget vesz magához, mint p. o. a' főlebb említett 's gonoszságában megrögzött gyilkos, ha kiragadná papjának kezéből az oltári szentséget 's lenyelné, valóságos szentséget venne magához, mert nálunk katolikusoknál a' szentségek nem csak jelentők; hanem magokban is munkásak. Ha tehát az első eset áll 's nem vesz magához szentséget? mi szükség volna nekie önvallása templomára? ha a' második és szentséget vesz? elkerülhetetlenül nem szükséges a' templom a' szentségek vételére; máskint nem lehetne az utolsó kenetet 's haldoklók szentségét kiszolgáltatni. — Ám de a' tridenti zsinat világosan parancsolja Sess. 24. Dec. de Ref. Matr. Cap. 1. ut ad celebrationem Matrimonii in facie Ecclesiae procedatur. Igen is, tehát a' templom *homlokán* vagy *színe előtt* kellene házasságot kötni (!) Nehéz volna templom homlokára a' násznépnek házasság-kötés végett fölmászni! ha pedig *in facie Ecclesiae* azt jelenti, a' templom színe, azaz *a' templom előtt*; tehát már nem a' templomban parancsolja a' házasságot köttetni. De higgye fogalmazó úr, *in facie Ecclesiae* egyiket sem jelenti, hanem azt; hogy *nyilván*, a' *hívek*, a' *község*, a' *gyülekezet* előtt; mert *Ecclesia* görög szó lévén, *gyülekezett* tesz. Már pedig a' vegyes házasságoknál is ezen tridenti parancsnak elégtétetik, midőn azokat a' katolikus pap háromszor a' *gyülekezet*, a' *község*, a' *hívek előtt nyilván* kihirdeti. A' tridentomi zsinat parancsa által az *alattomosság* clandestinitas tiltatik. — De talán ellenkezni fog még a' fogalmazó úr, mert a' tridenti zsinat parancsolja: hogy a' papi áldás a' templomban adassék. Sess ead.? Igen is a' papi áldást a' házasságnál templomban illik adni, de végképen az sem szükséges, úgy hogy máshol nem adathatnék, mert az, ki halálos ágyán veszi magához a' házasság szentségét, nem kapja a' papi áldást a' templomban, ez pedig nem olly igen ritka eset.

A' vegyes házasságoktól tovább megtagadtatik a' papi áldás 's pedig fontos okoknál fogva, tehát miért nem lehetne, a' házassági kötésnél valakit önvallása templomából kizárni? Hát ha meggondolja a' fogalmazó azt is; hogy a' tridentomi zsinat egyedül csak a' tiszta azaz: a' katolikusok házasságáról intézkedett, mit fog nyerni a' tridenti zsinatra hivatkozásával? A' tridenti zsinat úgy útalta a' vegyes házasságokat, mint annak üdejében magok a' reformatorok 's követőjik. Luther a' vegyes házasságokról imígyen irt 1529-ben: azon törvényt, melly által megtiltotta Isten az Izraelitáknak Kanaanitákkal házasságra lépni, szükség megújítani, és az új vallás követőinek meg nem engedni, hogy házasságra lépjenek katolikusokkal, mivel ekképen az igaz tudománytoli elpártolás veszedelmének tétetnének azok ki, „Hasonlóképen ir Carpvov is Jurisprud. Eccles. L. II. tit. 1-o és Salamon királyt hozza föl erősítésül. (Lásd die gemischten Ehen von Dr. Joh. Thomas Wieser lap. 88. — 91.) Mi csoda tehát hogy a' tridenti zsinat a' vegyes házasságokról intézkedni nem is álmodott? Nevetség tehát a' vegyes házassági dolgokban a' tridenti zsinatra hivatkozni, annak szabályait a' vegyes házasságokra alkalmazni.

„Vagy miképen lehet a' lelkészt mint olyant hivatalának szertartásaitól elválasztani?“

Kétféleképen lehet a' lelkészt, *mint olyant*, hivatalának szertartásaitól elválasztani. Először előljárói 's fontos okokon alapult tilalom által. Az egyházi megyének főpásztora 's lelkésze a' püspök; ennek engedelme 's jóváhagyása nélkül ki sem lelkészkedhetik, és csak annyira terjed a' másod rendü lelkészeknek hatósági körük, a' mennyire, a' főpásztor kijeleli a' non plus ultrát; a' főpásztor tehát fontos oknál fogva fölfüggesztheti 's elválaszthatja a' lelkészt hivatalának szertartásaitól. De másodszer a' hivek is elválaszthatják, fölfüggeszthetik lelkészüket, hivatalának szertartásaitól gonoszságuk által, úgy hogy a' lelkésznek lehetetlen lelküisméretének sértése nélkül hivatala szertartásait véghez vinnie, p. o. ha egy valaki penitentiartás

szentséget akarna fölvenni 's bűneitől föloldoztatni; de a' penitentiartás szentségéhez szükséges föltételeket teljesíteni nem akarja, teszem magát megjobbitani, úgy a' lelkész ötet föl nem oldozhatja, 's így a' rühes juh önnön maga gátolja lelki orvosa segítő 's üdvös balzsamát önmaga függeszti föl, 's választja el lelkészét hivatala szertartásától. Mind a' két elvásztás nemét alkalmazhatja a' fogalmazó a' föltételes vegyes házasságra lépő katholika félre. Még bővségből azt is lehetne mondani, hogy az 1790-diki országgyűlés is elvásztotta a' lelkészt hivatala szertartásától, midőn mint fölebb látluk, csak mint *tanút* 's nem lelkészt, mint olyant kívánt a' vegyes házassághoz. A' jogtanítók is elvásztják. Lásd Kelemen eml. munk. I. könyv. 283. lap. --

„Vagy miképen lehet a' magyar egyházi rendnek az említett törvénnyel ellenkezőleg azt állítani, mire a' fölhozott pásztori körlevelek is mutatni látszanak, hogy t. i. az illyes vegyes házasságok valóságos szentségnek nem tekintethetnek?“

A' fölhozott pásztori körlevelek semmiképen sem látszanak mutatni az említett törvénnyel ellenkezőleg, hogy t. i. az ollyas vegyes házasságok valóságos szentségnek nem tekintethetnek, mert a' körlevelek ezeket mondják: „ab adhibendis ritibus sacris, precibus et benedictione, omnique hujusmodi actu abstineant, unde conjici possit matrimonium tale ab ipsis probari, ipsosque illi cooperari.“ És „ipsos (parochos) negative saltem se gerere oportere.“ Hol mondatik itt, hogy az ollyan házasság nem szentség? csak az parancsolatik, hogy meg ne áldassanak, 's a' lelkészek magokat semlegesen viseljék. Az ollyan házasság szentség e vagy sem? nem említetik, nem is említethetik. A' pásztori körlevél alább ismét így tanít: „coniux igitur talis ad matrimonii sacramentum digne suscipiendum vel ministrandum rite disposita nequaquam reputari potest; beneficiorum proinde, quae conditiones ab Ecclesia, ab ipsaque Sacramenti natura requisitas, sequuntur, sua se culpa facit expertem.“ Ezen szavak-

nak ez az értelme: mivel az olyan házastárs (minőt a' pásztori levél leirt) a' szentségnek vételére, vagy adására nincs méltán elkészülve, a' szentség malasztitól, mellyek az Egyháztól, és magától a' szentség természetétől megkivánt föltételektől függenek, önmagát fosztja meg. Itt sem állítatik tehát, hogy az olyan házasság, nem szentség; hanem csak az mondatik: hogy az olyan katolika nő méltatlan a' szentség vételére, 's azért a' szentség malasztiban nem részesülhet. Már pedig fogalmazó úr elhiheti, hogy az ember szentséget vehet magához a' nélkül, hogy a' szentség malasztjában részesülne, sőt az által, hogy szentségben részesült, súlyos gonosztságot követ el, melly szentségtörés bünének nevezetik. Mivel tehát a' pásztori körlevelek nem tagadják, hogy az olyan házasság szentség lehet, az említett törvénnyel nem is ellenkeznek. De tegyük; hogy a' pásztori levelek tagadják az olyan házasságokat valóságos szentségnek lenni, mellyeket az említett törvény valóságos szentségnek mond; mi következik onnan? Az „ut seculares omnes audiant eos; qui ad ipsos docendos missi sunt, sine ulla controversia, aut *disputatione*, *contentioneque!* obediētes, ut par est, se se praebeant eorum Episcopis, et ad id per eos delectis ministris; in his videlicet, quae ad Deum, eiusque cultum spectant, neque contra eorum *doctrinam* quovis modo, aut quavis ratione sese audeant efferre“ 1550. art. 16. Mert a' püspököknek mondotta az Apostolok' Fejedelme: „Legeltessétek az Istennek nyáját, melly a' ti gondviselétek alatt vagyon,“ S. Péter 1-ső Lev. 5, 2. A' világi urakat pedig imigy inti S. Pál „Engedelmeskedjete a' ti előljáróitoknak (az egyházi előljárókról beszél az Apostol) és halgassátok azokat, mert vigyáznak ők a' ti lelketekért, mint egy számot adván rólatok; hogy örömmel cselekedjék azt, és nem bánattal; mert az tenéktek nem használ.“ Zsid: 13, 17.

„Továbbá midőn az említett törvény alkotott, alkotásának az egyházi rend nyiltán ellene mondott, mert annak tar-

tálmával megelégedés nem volt; de minthogy ellenmondása az ország köztörvénye ellen semmi erővel nem birt, a' törvény rendeletét szigoruan teljesíteni polgárilag köteles vala; nem csak hihető azonban, hanem kétségtelen is, hogy azok, kik a' törvénynek ellene mondtak, annak teljesítésében bizonyosan többet nem térének, mint a' mivel szoroson kötelesek valának. És még is azon egyházi férfiak, kik az említett törvény alkotásán jelen voltak; kik annak hosszas vitáisaiban olly nagy részt vevének, kik a' törvényhozásnak célját, akaratját 's értelmét bizonyosan ismérték, habozás vagy kényszerítésnélkül megállottak minden végyes házasságokat, habár reversalisok nem adattak is, azoknak kötésében minden egyházi szertartásokat megtartottak; egy szóval ezek, és más házasságok között különbséget nem térének.

Valóságosan úgy van a' dolog; midőn az 1790 ki 26-ik articulus alkottatott, alkotásának az egész Clerus és más buzgó világi katolikus urak nyilván 's ünnepelesen ellene mondtak, mivel az articulus tartalmát a' katolika hit elveivel, és a' katolika egyház törvényeivel ellenkezőnek találták; kivált a' törvény azon rendeletét, melly a' vegyes házasságokat, mellyeket az egyházi törvények mindenkor tilalmaztak, és a' gyermekek a' nemkatolika hitbeni neveltetését megengedi *ut possint sequi religionem patris*, melly engedmény a' katolika religio fő elvével: hogy t. i. egy az igaz, és üdvösségre elkerülhetlenül szükséges hit, melly a' katolika egyedül, egyenesen ellenkézik. Tehát a' magyar Clerus, kinek egyedüli hivatása az igaz religio föntartása; lelkiismereténél fogva kénytelenített az articulusnak ellenmondani. De mivel az ellenmondók kisebbségben maradtak; az engedmény törvényé lett, a' törvénynek pedig polgárilag engedelmeskedni kell, kivált ha az a' nagyobb rosszak elkerülése végett hozatott, mint az említett 26-ik articulus: „*sine stabiliendae inter se perpetuae harmoniae et unionis.*“ Az egyházi rend az említett törvényt polgárilag teljesítetté is, a' vegyes házasságokat t. i. türté; 's nem tett azoknak akadályt, kik a' józan intés 's tanács ellenére vegyes házasságra lépni

eltökélyették magokat, 's megegyeztek fiamagzataiknak a' nem-katholika hitbeni neveltetésében. Melly engedménye a' törvénynek annál nyomasztóbb volt a' katolikusokra; mivel az engedmény megtagadásával a' protestans atyafiaknak legkisebbé se háborítatott volna lelkiismerete: minthogy hitbéli elvök szerint minden vallásban lehetséges az üdvösség, mit a' katolikusoknak állítani épen lehetetlenség. De elég legyen azt mondani; mind ezek mellett is a' katolikus Clerus a' törvénynek engedelmeskedett; de egyszersmind a' törvény rendeletét roszalta is, és épen azért mondott ellene ünnepélyesen. Hogy ellenmondása semmi erővel nem bírt, 's mai napiglan se bírta; ok nélkül állítatik a' fogalmazótul, és igazság nélkül; mert hogy egy egész Statusnak és pedig az első Statusnak, mellyhez még más Statusiak is csatlakoztak, ellenmondása semmi erővel sem bírt volna, 's nem is bírta; az *ellenmondás* (contradictio) fogalmából és isméréteből czáfoltatik meg. Az ellenmondás, az előbbeni jogokat védelmezi, a' másától jöhető kárt vagy rövidséget elfordítja, est remedium sustentativum. (Lásd Kelemen eml. munk. 2 köny. lap. 164—166.) — Azt mondja tovább a' fogalmazó úr: kétségtelen, hogy azok, kik a' törvénynek ellene mondtak, annak vitatásaiban olly nagy részt vettek, a' törvény célját 's értelmét ismérték, 's azért annak teljesítésében többet nem tettek, mint a' mire kötelesek valának. — Ki kételkednék fogalmazó úr mind ezekről? Hiszen a' fogalmazó úr maga is dicséri alább azon egyházi férfiakat, kik az említett törvény vitatásában olly nagy részt vettek: hogy széles tudománnyal bírtak, minden bizonytalanságot tehát a' latin nyelvet is ismérték, ennél pedig többet nem kívántatott arra, hogy a' 26-ik articulus értelmét 's célját ismérhetnék. Nem csak hihető tovább, hanem kétségtelen is, hogy azon egyházi férfiak, kik a' 26-ik articulus ellen ünnepélyesen protestáltak; annak tartalmában, melly reájok nézve úgy is a' legnyomasztóbb volt, többet nem tettek, mint annak világos szavai jelentenek, annak teljesítésében a' legszigorubb 's szorosb magyarázatot vették követendő mintául; mivel pedig az

említett törvény tartalma a' vegyes házasságok megáldását egy betűvel sem parancsolja, annak megtagadását egy betű által sem tilalmazza; tehát az ötven évi gyakorlatot, nem a' törvény magyarázatából, értelméből, 's teljesítéséből vették föl; hanem akármely más okból. Hogyan is lehetne egy nagy bölcseségű országgyűlésről föltenni, hogy 26-ik articulusa által akarta volna azon egyházi férfiakat, kik az említett törvénynek lelkiisméretök intéséből ünnepélyesen ellene mondtak, arra kinszeríteni, hogy a' vegyes házasságokat, melyeket lelkiisméretökben roszaltak, a' papi áldás - adása által helyeseljék? ez által a' lelkiisméreteken uralkodni, sőt erőszakoskodni akart volna, ez által a' katholika egyház 800 esztendeig divatozó 's törvények által megszentelt 's erősített jogát: t. i. a' lelkiekbeni szabad rendelkezhetést, sérteni akarta volna 's épen akkor, midőn a' protestans atyafiaknak szabad vallási gyakorlatot biztosított örök üdökre. Hogyan lehetne föltenni az említett országgyűlés részre hajlallan, 's igaz magyar, és szíves szeretetéről, hogy épen akkor, midőn a' protestans atyafiaknak megengedte „*ut in sequelam liberi religionis exercitii evangelicis competentis, ad ceremonias, et actus religioni suae contrarios, nullo titulo, nullisque multis adigantur*“ §-o 3-o; a' katholikus Clerust ad actus principiis religionis suae contrarios, a' vegyes házasság t. i. megáldására lelkiismérete ellenére kinszeríteni akarta volna. — Hogyan lehetne föltenni ama széles tudományú 's böles országgyűlésről azon képtelenséget, hogy épen akkor, midőn a' protestans honfiaknak megengedte: „*ut in iis, quae ad religionem pertinent, unice a religionis suae superioribus dependeant*; a' katholikusokat szertartásaik 's áldásaikra nézve, nem püspökjeiktől, hanem a' világi hatóságok önkényétől akarta volna függőkké tenni? Hogyan lehetne föltenni egy olly tudós testületről, mint az országgyűlés; hogy épen akkor, midőn a' protestans vallásuaknak megengedte: „*ut Canones circa religionem per Synodos suarum Confessionum suo modo conditi, in quorum nempe actuali usu consistunt, et deinceps — — condendi neque per*

dicasterialia mandata, nec per regias resolutiones possint alterari“ §. 4-o; a' katholika egyház Canonjait, melyek magyar törvények által is érvényeseknek 's törvényes erővel bírónak lenni ismértettek. Lásd S. Steph. L. II. Cap. 2. — És 1715. art. 60. erőtleneknek akarta volna nyilvánítani. Végtére hogyan lehetne föltenni az 1790-diki országgyűlésről; hogy épen akkor, midőn a' protestans polgároknak megengedte: „ut universae causae matrimoniales evangelicorum utriusque confessionis propriis ipsorum Consistoriis diudicandae relinquuntur“ §. 11-o; a' katholikus polgárok házassági ügyeiket 's azokat illető szertartásokat, áldásokat a' vármegyék határozataitól akarta volna fölfüggeszteni. — A' déli fénynél világosb tehát, hogy az 1790-diki országgyűlés nem akarta a' katholikus Clerust a' vegyes házasságok megáldására kinszeríteni. Mivel pedig a' 26-ik articulus tartalmában a' vegyes házasságok meg, vagy nem áldásáról egy szó sem találatik; az említett törvény teljesítésében azt, t. i. az áldást, azon egyházi férfiak, kik a' törvény tartalmát 's célját ismérték, nem teheték, az az világosabban mondva: nem azért áldották meg a' vegyes házasságokat 50 éven keresztül, mivel a' törvény azokat megáldani parancsolta,

És ime még is ugyan azon egyházi férfiak, kik a' törvény értelmét, célját ismérték, 's annak teljesítésében többet mint a' mivel tartoztak, nem terének; a' vegyes házasságokat, ha bár riverr-sá'isok nem ádattak is, minden vonakodás nélkül megáldták.

Ez tagadhatatlan történeti adatokon alapult igazság, 's azért kénytelenítünk azt megengedni. — De ebből nem következik az, mit a' fogalmazó úr akar következtetni, hanem az; hogy azon egyházi férfiak, kik a' föltételes vegyes házasságokat minden vonakodás nélkül megáldották: *hibáztak*. A' hiba annál tagadhatatlanabb, minthogy azon 50 évi gyakorlat által a' magyar Clerus önmagával ellenkezésbe esett, 's a' közönséges keresztény anyaszentegyház törvénye ellen cselekedett. Hogy

az ötven évi gyakorlat által a' magyar Clerus önmagá-
 vali ellenkezésbe jött onnan tetszik ki; mert tanítmányában
 a' vegyes házasságokat rosztalta, tiltottaknak tanította; az ál-
 dás által pedig helyesleni 's jóváhagyni látszott; mert
 az áldás a' helyeslésnek is jele, tehát magával ellenke-
 zett, mást tanítván, 's ellenkezőt cselekedvén. Hogy a'
 katholika egyház törvényei ellen volt cselekedete, on-
 nét tetszik ki, mert a' katholika anyaszentegyház a'
 legrégebbi üdöktől fogva a' mai napig mindenkor tilal-
 mazta a' vegyes házasságokat. Így a' legrégebbi Elvi-
 rai zsinatnak, mellynek szabályai a' mi üdönkig föntar-
 tattak 15. Canonja azt mondja: hogy a' hajadonok so-
 kasága nem elegendő ok arra, hogy ezek a' hitellenek-
 kel, zsidókkal, eretnekekkel vagy elszakadottakkal (Schis-
 matic) házasságra lépjenek, mivel a' hívők 's nem hi-
 vők között semmi közösülésnek helye nincs. A' 16-ik Ca-
 nonja pedig az ellenkezőt cselekvő atyákra, hat évi
 kirekesztést az egyházból szab. Hasonlóképen az Are-
 lati Can. 10 és 31. A' közönséges Chalcedóni zsinat 14.
 Can. tilalmazza az eretnekekkel házasságokat; és külö-
 nösen a' Chalcedoni *egyházi büntetést* szab azokra,
 kik rendeletét megszegik. A' többi zsinatokat elhallgat-
 ván csak az édes hönunkit el nem hagyhatom, melly
 1309-ben első Károly király alatt tartatott Pozsonyban,
 mellyben a' magyar honi jámbor Főpásztorok a' ve-
 gyes házasságról ilyen rendelést tettek: Ut fides catho-
 fica — — nullius schismatis vel fermenti pravitatis
 haereticæ maculetur — — — perpetuo prohibemus
 edicto (jól meg kell ezen mondást jegyezni, örök üdö-
 re megtiltotta a' Nemzeti zsinat) „ut nullus — qui vult
 reputari et haberi catholicus! praesumat haeretico,
 patareno, gazano, schismatico, vel alteri fidei Christianae
 (catholicae) contrario — — — filiam, neptem vel
 consanguineam suam connubio tradere, vel eas
 eîs modo aliquo copulare, cum hoc sit in praedictae fidei
 Christianae detrimentum non modicum, et iacturam — —.
 Qui vero contra inhibitionem praesentem filiam, neptem
 vel consanguineam suam, supradictis pestiferis hominibus
 — dederit, aut danti consenserit, vel ex proposito, et

scienter huiusmodi scelestis nuptiis adstiterit (megjegyzésre méltó szavak, mellyek főképen a' papokat érdeklík) eo ipso excommunicationis mucrone percussum se noverit, et ecclesiastica sepultura privatum. Péterfy sacra concilia Ecc. Rom. cath, in Regno Hungariae Pars. I-a pag. 147. Posonii. — Hibázott tehát a' Clerus behozván a' hittelés tanitmányival ellenkező 50 évi gyakorlatot, mint azon jeles, széles tudományú, példás erkölcsös életű, apostoli buzgoságú, és szent fő papok S. Cziprian, és S. Firmilian társaikkal, kik az eretueket a' hit tanitmányival ellenkező gyakorlatból újra szokták keresztelni. — Őszintén megismérik az elkövetett hibát magok a' Főpásztorok is; mint ama Nagy-Váradí kegyes Titus Főpásztori levelének 6-ik lapján: „Ez nyilvános hitbéli tanítása, közönséges törvénye, és állandó rendes szokása a' ker. kath. anyaszentegyháznak (mellynél fogva csak úgy engedtetik meg a' vegyes házasság; a' kath. résznek ha a' hittőlí eltérés veszedelmén kívül van, 's mind a' két nemű gyermekek a' ker. kath. hitnek szentségében fognak neveltetni) melly a' vallásbéli egység közép pontjában, kezdettől fogva mai napiglan sértetlenül, szentül, és tisztán megőriztetett. A' mi ezen kívül, vagy épen az ellen akár hol, és akár mikor történt, kivétel, *ragy épen visszaélés*, melly a' nyilvános, közönséges törvényt soha sem ronthatja le.“ Nem különben a' nagy tudományáról országszerte híres, 's köztisztelet' élvező csanádi püspök úr is ns. Temes megyéhez írt levelében őszintén megvallja a' hibát: „eltávozott ugyan a' honni Clerus, de magát az elvet tudta is, tanította is, 's miután a' legközelebbi események, 's az egyház legfőbb pásztorának több rendbéli ünnepélyes, 's az egész katolikus világ által tisztelettel üdvözlött nyilatkozásai benne is fölébresztették kötelessége érzetét; 's miután a' katolika tanitmányokra nézve egyes egyházaknak bár meddig tartott ellenkező szokása mellett is az elévülésnek helye nincs, nem lehet az ellen kifogás, ha a' tagadhatatlan elvekkal egybehangzólag a' gyakorlatban is *oda lép vissza, honnan eltávoznia soha sem kellett volna.*

— — *Ha hibázott is előbbi gyakorlatban a' Clerus*; de legszentebb kötelességét árulná el — — ha bár milly tekintetből, még az elismért hibában is következetes kívánna lenni „Lásd Egyházi Tudósítások 14-ik számát. — Nem is válik a' föltisztelendő Clerusnak becstelenségére, vagy gyalázatára a' hibának megismérése, és vallása; mert sz. Agoston bizonyítása szerint: falsam sententiam nunquam tenere prima laus est, secunda: mutare.

A' hibázóknak némünémű mentségökre szolgálhatnak a' következendők: a' vegyes házasságoknak általánosan véve ritkasága, csak egy pár évek előtt is csekély volt még a' vegyes házasságok száma, ezekben is a' legtöbb esetben Reversalis adatott. A' Reversalisoknak kötelező erejéről még csak hét esztendő előtt is senki sem mert volna kételkedni. — Remélték a' katolikus püspökök: hogy a' katolika rész minden tehetségét arra fogja fordítani, hogy nem katolikus férjét reá bírandja, minden gyermekeinek a' katolika hitbeni neveltetésére; minthogy arra a' katolika rész, a' természet törvényre, az Isten és religio parancsi által is legszorosabban köteleztetik. — A' katolika személyeknek ígéretei a' gyermekek katolika nevelésekről; mellyek annál hiedelmesbek voltak a' lelkészek előtt, minthogy az első vallásos nevelést a' gyermekek úgyis anyjoktól kapják; ez pedig katolika lévén, nem is nevelheti más vallásban gyermekeit. Végtére az említett püspökök' mentegetőzésökre, ha nem is a' hibátoliteljes fölmentésökre, szolgáljon ezen legerősebb ok: hogy az egész közönséges keresztény anyaszentegyháznak, melly csak egyedül a' csalhatatlan, ítélete, azon sokszor említett 50 éves gyakorlatról még bizonyosan és világosan nem tudatott, nem ismértetett. Mert arra, hogy valamelly gyakorlatról az egész katolika anyaszentegyház ítélete megismértessék, üdő 's pedig hosszabb üdő kívántatik, mivel a' ker. kath. anyaszentegyház nem csak Európában, hol gyorsabb a' közlekedés, hanem széles e' világon el van terjedve; mivel csak üdőnek jártával is-

mértetik meg valamelly új gyakorlatnak, millyen t. i. az 50 évi gyakorlat, a' katholika religióra, egyháza és a' hívek jámbor erkölcsére üdvös, vagy veszélyes befolyása. Így p. o. hogy az alattomos házasságok, mellyek olly sokáig divatoztak 's érvényesek voltak, a' jámbor erkölcsre veszedelmesek; csak számos évek hosszú során szerzett tapasztalásból ismértetett meg, és csak a' tridentomi zsinat által jelentetett ki azokról az egész ker. kath. anyaszentegyház ítélete. Concil. Trident. Sess. 24. Dec. de reform. Mat. Cap. 1-o. Ezen okok ha nem olyanok is, hogy a' hibát hibátlanná tennék; de még is azt kisebbitik.

„Folytatták ezen gyakorlatot, melly a' törvényből származott, és a' törvény alkotásától fogva mindennapi, nyilvános és szakadatlan volt az egyháznak minden szolgálói 50 éven keresztül a' jelen időkig kivétel nélkül; és most egyszerre az egyházi rend a' törvényt, mellynek világos értelmén ötven évig nem kételkedett a' nélkül, hogy abban legkisebb változás történt volna önkényesen, 's egy oldalulag, eddigi meggyőződésével, eddigi gyakorlatával ellenkezőleg más-kép akarja magyarázni, holott még akkor is, ha a' törvénynek értelme felett kétségek támadnának, azt az 1790-ik esztendei 12. cikkely szerint, csak az összesztörvényhozás magyarázhatná; addig pedig az egyházi rend eddig kétségben nem vett, nem mások által reá tölt, nem erőszakkal kényszerített, hanem önkint is meggyőződéséből követett értelmében köteles azt teljesíteni.“

A' fölírás fogalmazójának ezen vitatása azon föltevésen alapszik (supposito laborat), hogy a' katholikus Clerus ötven évi gyakorlata az 1790-diki 26-dik articulusból eredett. Már pedig mint fölebb megbizonyított azon gyakorlat az említett articulusból nem eredhetett, mert a' törvénynek betüje az áldásról hallgat; a' törvény szelleméből (melly az üdő körülállásból világlik ki) se eredhetett; sőt a' törvény szelleme az áldást, a' házasságtól nyilvánosan elkülöníti; minthogy abban az üdőben, valamint mai nap is, mind az egyházi jogtan, (Lásd Brezanóczy Instit. Juris Ecclesiastici

Pte. 2-a pag. 139. — 141); mind a' magyar hazai jogtan, (Lásd Kelemen eml. munk. 1-ső könyv. 283 lap;) a' házasság szentségét, a' házassági kötéstől elkülönözte. Mivel tehát az említett törvény az úldásról nem szól; következik, hogy a' házasságról csak mint természetes kötésről kívánt rendelkezni. Hogy az említett törvény a' házasságról csak egyedül mint természetes kötésről, nem pedig mint szentségről szól, a' törvény szavaiból is kitétszik: „*quae (a' vegyes házasságok) semper coram parochio catholico ineunda erunt.*“ Ha ezen szavai által a' házasságot, mint szentséget akarta volna tekintetni, nem *ineunda* szóval; hanem *suscienda* szóval élt volna; mert a' szentséget nem lehet *inire*, hanem *suscipere*; ám de a' szerződésről, *contractum inire* igen jól mondatik. Ha tehát a' Dieta a' házasságról mint szentségről nem rendelkezett; az 50 évi gyakorlat a' törvényhől nem eredhetett. — Azt nem említem itt, hogy a' Dieta a' házasságról mint szentségről, annak kiszolgáltatási szerződésairől nem is rendelkezhetett, mint azt már fölebb úgy is láttuk. — Mivel tehát a' föltetés (suppositum) nem áll; ledül önmagától alaptalan véd fala is a' fölírás fogalmazójának: *és most egyszerre az egyházi rend a' törvényt mellynek világos értelmén ötven évig nem kételkedett, anélkül hogy abban legkisebb változás történt volna önkényesen, és egyoldalulag, eddigi meggyőződésével, eddigi gyakorlatával ellenkezőleg másképp akarja magyarázni, holott még akkor is, ha a' törvény értelme felett kétségek támadnának azt az 1790 diki eszt. 12. cikkely szerint, csak az összes törvényhozás magyarázhatná, addig pedig az egyházi rend eddig kétségben nem volt, nem mások által rá tolt, nem erőszakkal kinszerített, hanem önként és meggyőződéséből követett értelmében köteles azt teljesíteni*; mert midőn a' püspökök körleveleikben a' föltétlenes vegyes házasságokat megáldani tilalmazzák, nem akarják az 1790-diki 26. articulust sem jól, annál kevesebbé önkényesen vagy egyolda-

lúlag magyarázni tudván, hogy az ő hatalmuk nem a' polgári, hanem csak egyedül az Isten törvényei magyarázására terjed. Malakiás 2, 7. Apost. Cselek. 20, 28. A' kétséges polgári törvényeknek pedig valamint ők nem: úgy ns. Zala vármegye sem lehet törvényes magyarázója (authentici legales interpretes); nem akarják, ismétlem mondásomat, a' püspökök a' 26-dik articulust magyarázni, hanem az 50 évig divatozó, de a' katolika hit tanítmányival ellenkező gyakorlatot, mint visszaélést eltörölni, és a hit elveivel összehangzó régibb gyakorlatra visszatérni, mellytől soha se kellett volna eltávoznok, e'végből pedig Dietára várakozni föltötte szükségtelen volna; mert Dietának csak minden harmadik esztendőben szükség tartatni 1715. art.14; az egyházba becsúsztott visszaéléseket pedig két vagy három esztendeig halogatni a' legveszedelmesb hanyagság volna; minél előbb szükség a' rosz fának gyökére tenni a' fejszét. — Azután nem a' Dietát, hanem a' püspököket's papokat tette a' szent lélek egyházában a' kormányozásra Apost. Csel. 20, 28. Ezeknek mondatott: *Minjetekek és tanításotok mindennemzeteket.* Máté 28, 19. Dietának pedig azt kőti szivére sz. Pál „*engedelmeskedjetekek előljáróitoknak, mert ők vigyáznak reátok, mint számot adók lelketekről*” Zsid. 13, 17. — A' magyarhoni törvények által is meg van erősítve a' püspöki hatalom S. Steph. Lib. 1-o Cap. 3. — S. Steph. L. 2. Cap. 2. Colom. Lib. I. Cap. 65. és 1550. art. 16. Tehát a' püspökök csak akkor tartoznak bevárni a' Dieta üdejét, 's önmagoktól nem magyarázhatják a' kétséges törvényt, midőn az a' földi dolgokról intézkedik; a' lelkiekhez tartozó dolgokat ők önálladalmasan 's Dieta befolyása nélkül rendelhetik el. — De hogy tudott a' katolikus Clerus az ötven esztendeig szakadatlanul divatozó gyakorlattól egyszerre az egészen ellenkező gyakorlatra általmenni? Nem másképen mint az, ki ötven évig kedvelt balitéleteit, hibás cselekedeteit, másoktól fölvilágosítatván egyszerre leteszi 's az igazságnak hódol, 's cselekedeteit megjobbitja. A' magyarhoni Clerus ötven éves rosz gyakorlatáról meggyőzetett az újabb üdei események által, 's kivált a' ker.

katholika anyaszentegyház főpásztorának tanítása által mellyet a' világszerite elterjedett családokhozatalan ker. katholika anyaszentegyház mint hitbéli tanítmányival tökélyetesen megegyezőt, sőt ezekből közveitlenül eredőt magáévá tett. Ha tehát a' magyar katholika egyház azon közanyának hű leánya akar továbbá is maradni, a' többi testvérei üdvös példájától egy perczig sem maradhat el, az egység megszakasztása nélkül, tehát neki is roszalnia kell, mit a' többi roszal, 's visszatérnie az ötven év előtt divatózó gyakorlatra, mellytől soha sem kellett volna távoznia! — Az ötven évi gyakorlat tovább nem elegendő arra, hogy a' rosz jóvá legyen, 's azért a' roszban meg kell, vagy lehet maradni, 's nem szükség a' jóra visszatérni, mert a' hitbéli 's isteni dolgokban nincs helye az elévülésnek, a' lelkek üdvössége, 's az Isten törvénye ellen nem elegendő ám az 1, vagy 32, de még a' 100 esztendő praescriptio sem, mert: veritati nemo praescribere potest, non spatium temporum (50 év) non patrocinia personarum, (széles tudomány, vagy jámbor férfiak) non privilegium regionum (a' magyar honi törvény, a' 26-ik articulus) Facta non probant jus; mint már Tertullian megjegyzette. — Az alattomos házasságok több mint ötven évig divatoztak, és érvényesek is voltak, tehát a' tridentomi zsinatnak nem kellett volna azokat érvényteleníteni a' fogalmazó úr gondolkozása 's logicája szerint! Javítani kell a' rosszat, igazítani a' hibást, ha századokig divatozott is, mert a' roszban midőn az megismértetik állandóan megátalkodni nem az emberi természet erkölcsös jelleméhez; hanem a' gonosz lelkek szelleméhez illik. Azt kívánja az igazság természete is, hogy azt megismérvén a' hibát azonnal letegyük, és az igazságnak hódoljunk, ellenkező esetben lelkiüsméretünktől feddendők. — A' fogalmazó okoskodása szerint az 50 éves bűnös nem tartoznék megjobbítani magát! Mit sem lehetne a' magyar constitutióban javítani 's a' t.

„A' természet törvénye, Istennek örök igazsága szent és változhatlan, ha bűn volna ezek ellen a' vegyes házasság,

mellyben a' gyermekek neveléséről *reversalis* nem adatott, és pedig súlyos bűn, mint az említett pásztori levél állítja; akkor bűn volt az eddig is, mért az egyházi rend bűnöket oldhat, de nem teremthet."

Igen jól beszél fogalmazó uram, a' természet törvénye szent és változhatlan, mint maga az Isten, ki a' természet törvényének adója; nem különben az Istennek örök igazsága is szent, és változhatlan, mert máskint nem is volna isteni örök igazság; 's ezeket sem az egyházi, sem a' világi hatóságoknak változtatni nem lehet, nem is szabad még az országgyűléseni sem, 's azért a' mi ezek által tiltatik, nem szabad azt nemiltottnak, nem szabad azt jónak mondani; sem fogalmazó úrnak, sem ns. megyéjének, sem az egész országgyűlésnek, 's azért, ha a' föltétlenes vegyes házasságra kelő, ezen vakmerő lépése által valószínűságon vétezik mind az Isten, mind a' természet törvénye ellen, mit mindjárt meg fogunk mutatni; vétkeket követ az el; ha mindjárt az 1790-diki országgyűlés meg is engedi a' föltétleni vegyes házasságot; mert az országgyűlés vétke se nem oldozhat, se nem teremthet. — A fogalmazó úr elménczkedni is akart: *mért az egyházi rend ügymond, bűnöket oldhat, de nem teremthet*; de nem a' legjobban sült el kegyének; mert az egyházi rendnek hatalma van Krisztustól nem csak *bűnöket oldani*; hanem némelly cselekedeteket, mellyek magokban nem vétkek, *vétek-ké tenni*; azaz megtiltani, ha azt a' lelkek üdvössége úgy kívánja. *A' miket megkötöztök a' földön*, ügymond Krisztus: *mennyben is kötözve lesznek*; azaz a' mit megtiltotok, az Isten is ollyanná teszi: *és a' miket megoldoztok e' földön, oldozva lesznek mennyben is*; azaz: a' mit megengedtek, Isten is meg fogja azt engedni. Máté 18, 18. A' katholika anyaszentegyház törvényeket hozván, bűnöket teremt, olly értelemben: hogy az, ki az egyház törvényét általhágja, vétezik. Illy értelemben a' világi hatóság is törvényei által bűnöket teremt. Vizsgáljuk meg tehát részrehajlatlanul; természet és Isten törvénye elleni bűn e a' vegyes házasság, melly-

ben nem adatik reversális a' gyermekek katholika hitbeni neveléséről?

Midőn a' Főpásztori levél a' föltétlenes vegyes házasságra lépők vétkééről beszél ilyen szavakat haszual: „Quis enim non videat cautiones has omnes eo spectare, ut hac in re naturales, divinaeque leges sarta tectae habeantur, quando quidem exploratum est; catholicas personas, quae nuptias ita comparatae contrahunt, ut se aut futuram sobolem periculo alienationis a fide temere committant, non modo (verba sunt Pii. 8-i Pontificis Romani) canonicas violare sanctiones, sed directe etiam gravissimeque in naturalem, ac divinam legem peccare?“ Nem mondja tehát a' Főpásztori levél, hogy a' vegyes házasság, mellyben a' gyermekek' katholika hitbeni neveltetéséről reversális nem adatik, *természet elleni bűn* p. o. mint a' sodomibűn, paederastiavétek, vagy az onanibűn; azt sem állítja, hogy az olyan házasságra kelő a' természet azon törvénye ellen vétkezik súlyosan; *melly a' vegyes házasságot, mint érvénytelenét tiltja!* Hogyan is juthatott volna illyes mi egy főpásztornak, qui ad docendos alios missus est, eszébe miről a' fogalmazó álmodozik? Hiszen a' főpásztor tudja és pedig jobban mint fogalmazó, mit tanít egyháza a' vegyes házasságokról; hogy t. i. a' vegyes házasságok tilalmasak ugyan, de még is érvényesek (prohibita, illicita, sed valida, rata). Már pedig ha ezek a' természet vagy Isten törvénye által mint *érvénytelenek tiltatának*, 's *természet elleni bűnök* volnának; soha a' katholika egyház azokat érvényeseknek nem tartotta, 's azért meg sem engedte volna, valamint a' világi hatóság se engedhette volna meg az olyan házasságokat, mint a' fölebb említett természet elleni vétkeket meg nem engedheti. Az illyen értelemben tehát a' pásztori levél nem állíthatta a' vegyes házasságokról, hogy azok *természet elleni bűnök* volnának; hibázott tehát a' fogalmazó, midőn a' pásztori levél fölebb idézett szavainak illyen értelmet adott. De nem is állította a' pásztori levél a' vegyes házasságokról, hogy azok természet elleni bűnök; hanem csak azt mondja: azon ka-

tholika személy, ki olyan állapotban lép házassági szerződésre, hogy az által magát, 's leendő gyermekét az igaz hittől eltérés veszedelmének vakmerően teszi ki: a' nem csak az egyházi; hanem a' természet és Isten törvénye ellen is sulyosan vélkezik. Millyen természeti törvényeket ért a' főpásztori levél, mellyek az olyan katholika személy által sértetnek, ezen szavaiból tetszik ki: „*quae se periculo alienationis a fide temere committit*“; és ezekből: „*coniux — quae quantum in se est futuras soboles ab Ecclesia, et Religione illa, quam ipsa velut unam veram, unam divinam, et mediis salutis instructissimam profitetur, suo ipsa proposito alienas reddit et exclusas, crudelis est in illas*“: Lássuk tehát azon szóban forgó katholika személy vét e a' természet *törvényei* ellen? — Köz tapasztalásból bizonyosb, hogy sem tagadhatnók, a' környülményeknek nagy hatását az ember gondolkodása, beszéde, cselekvése módjára; sőt egész lényegére. Hány szomorú eset, siralmas példa nem bizonyítja, millyen veszélyes a' rozsakkali társalkodás a' jámbor erkölcsre? hogy rontják az erényt a' gonosz beszédek? 's vonzó erővel hatnak lélekre a' cselekmények? — A' legnagyobb tudomány s' bölcsesség, a' legnagyobb erő 's bátorság sőt még a' legjobb nevelés, és maga a' jámbor erkölcs sem védhetik a' romlástól azt, ki megvesztegetettek társaságába elegyedett. Intő például szolgálhat itt az erős Sámson 's bölcs Salamon története. Mit használt az elsőnek győzhetlen erőssége? mit sem! a' törvénynek ellenére Philisteusi nővel kötött házassága szerencsétlenségbe taszította őtet, ki az ellenségnek győzhetlen volt; Dalilától meggyőzetett. Mit használt a' másodiknak az akkori világ szemében bámulást gerjesztő bölcsesége, mit a' legszentebb atyától nyert jó nevelése, mit az igaz Isten eránti hő buzgósága, és erénye? mit sem! az idegen isteneket imádó nők, megbolondították a' bölcseset, sükerétlenné tették a' jó nevelést, elfordították igaz Istentől szívét, elferdítették erényét, Astarte és Molok rútválványi előtt imádásra hajtották meg térdeit! — Nem is történhetett az másképp; mert ha házasságát

boldoggá akarta tenni, egy szívvé 's lélekké kellett forrania nejeivel, mert házasságban a' férj ésnő *már nem kettő, hanem egy*, mint az Irás bizonyítja, és forrón szeretett *nejéért elhagyja a' férj atyját és anyját*, mint tapasztalta azt már az, ki az első házasságot leírta Terem. köny. 2, 24. Én még az Irás szavaihoz mer-ném tenni, és tagadhatatlan példákkal is bebizonyítani tudnám; hogy a' férj nem csak atyját, hanem mindenét, vagyonát, hazáját, sőt hitét 's Istenét is elhagyja, 's bálvány gyanánt imádott nejéhez ragaszkodik. Az ő és uj történetekből mindenkinek állításomat valósító példák tudva lesznek. Lásd Nehem. 13, 28, és zsidó Józef. Antiquit. Judaic. Lib. 11-o Cap. 8. Basileae. — Mi az okosb, és józan, meggondolásra alkalmasb, ösztönöktől kevesbé ingerelt férfiúról bizonyos; az a' gyengébb idegű, szeretetre 's szerelemre hajlóbb, a' nőzésre magától a' természettől jobban ösztönöztetett nőről még inkább föltehető. — Így lévén a' házaspár közötti viszonyok, nemde a' katholika nő a' legbizonyosb igaz hittől eltérés veszedelmének teszi ki magát vegyes házasságra lépése által? — Az ő nem-katholikus férjének lehetetlen a' katholika religiot, ennek gyakorlását, törvényeit, szer-tartásait, szokásait lelkében nem utálni; mert ezeket hibának, tévelygésnek, 's babonának, és más illyesmi-nek tartja; mi a' szívben lakik, lehetlen azt tökélyete-sen elrejteni, kitör az akár szóban, akár cselekedetben; tehát a' nem-katholikus férj a' katholika hit eránti gyű-lölségét, vagy legalább idegenségét tettekkel is fogja nyilvánítani, vagy a' katholika hitet gyakorló nejére lega-lább egy gúnyos, vagy szánakozó mosolyt vetni. Tovább úgy van alkotva természettől az ember, hogy embertársát annál inkább szeretett életetársát hibájáról meggyőzni; az igazságot, vagy igazságnak tartott véleményt másokkal is elhíteni törekedjék. Látni már mennyi a' kísértet, mennyi a' veszély, melly a' vegyes házasságban a' katholika személyre tátong! Veszedelmesbedik pedig ez még az által is; hogy a' házastársaknak a' legbensőbb, 's leg-forróbb, a' legnagyobb 's örökös barátságban kell élniök, ha házasságukban boldogságot ohajtanak élvezni; ez

sobolem periculo alienationis a fide temere committant, non modo violare canonicas sanctiones, sed directe etiam gravissimeque in legem naturalem peccare. Tehát a' főpásztor igaz tanító! 's ki tanításával ellenkezik csábító 's erkölcsrontó!

De a' szóban forgó katolika' nő sulyosan vétkezik az Isten törvénye ellen is. Melly tiltja a' veszedelmebe rohanást: *ki szereti* úgymond az Isten Lelke, „a' veszedelmet, elvész abban“ Jéz. Sir. 3, 27. Melly parancsolja, a' magzatokróli gondoskodást, „ha valaki“ úgymond sz. Pál, „az övéiről 's főképen az ő háza népéről gondot nem visel, a' hitet megtagadta, és a' hitelennél alábbvaló Tim. 1. Lev. 5, 8.“ Melly parancsolja, hogy a' magzatokat Krisztus igaz religiójában neveljék a' szülők: „És ti atyák — — neveljétek azokat (a' gyermekeket) a' tudományban, és az Úr (Krisztus) beszédeinek intésében,“ azaz igaz hitben. Efez. 6, 4. Elhallgatom S. Pál Titusnak irt 3, 10. és János II. Lev. 11. és 12-dik versében adott intéseket, „az eretnek ember elkerüléséről“. — Abban sem hibázott tehát a' főszpátor, midőn az olyan katolika személyt az Isten törvényei ellen is vétkezni állította! Hogy azon katolika személy a' katolika egyház törvényei ellen is vétkezik, szükségtelennek tartom bizonygatni, mert minden tudósb katolikus tudja; hogy a' katolika egyház törvényei által tiltatnak a' vegyes házasságok, mint már fölebb meg is mutattuk 's elő hoztuk a' legrégebb zsinatok canonjait, mellyekhez lehet adni azon zsinatokat, mellyek katolikusoknak tilalmazzák a' házasságot a' protestans felekezetekkel, ugymint az ermelandit 1570-be és antverpiait 1576-ba.

„Bünt követtek el akkor Isten és természet törvénye ellen a' magyar anyaszentegyháznak sok jeles főpapjai, kik eddig a' vegyes házasságokat megáldották, dispensatiókkal, egyházi szertartásokkal elősegítették, pedig ezek között számosak valának, kiknek közönségesen ismért széles tudománya hinni nem engedi, hogy ne tudták volna Isten és természet törvényt, és a' vallás szabályait. Számosan valának, kiknek példás, erkölcsös élete, 's apostoli buzgósága kezes-

ségül szolgál, hogy a' hitben szakadást nem akartak, vallás és egyház ellen árulók nem lehettek."

Mivel azon katolika nő, ki házasságra kelése által magát vakmerőleg az igaz hittől eltérés veszedelmének teszi ki; gyermekeit pedig az igaz hittől voltaképen el is idegeníti, mint fölebb láttuk, a' természet, az Isten és anyaszentegyház elleni vétkekkel fertőzti magát; a' lelkészeknek lelkiismeretben járó, 's hivatási kötelességük az olyan balgatag 's veszélybe vakmerőleg rohanót irtóztató szándékától elmozdítani, a' veszélytől a' mennyire hatalmokban áll (értem a' lelki hatalmat) elvonni, a' veszélyt és bünt gátolni. Ez a' legfőbb és legszentebb hivatási kötelessége egy igaz, és becses nevezetére méltó lelkésznek, mellynek teljesítésében ötlet sem emberi törvény, sem élet, sem halál, sem pallos, sem égő máglya, még a' legirtóztatóbb kegyetlenség és kín sem akadályoztathatja, tudván hogy a' jó pásztor életét adja juhaiért, mint Krisztus a' pásztorok Pásztora; János 10, 11. Ha tehát valamelyik lelkész elhanyagolván hivatási kötelességét, juhait a' veszélyre rohanni száraz szemmel nézi, azokat attól eltávolítani minden kitelhető, erejéből nem törekedik, a' gonosz szándékot, 's a' bünt minden lelki hatalmával, mellyel az egyháztól e' végre fölruházott nem gátolja; igen is vétkezik, 's pedig a' büntulajdonítás (imputatio) szabályai szerint vétkezik. — Már ha ezeket, mik a' lelkészek' kötelességéről általánosan mondattak, azon egyházi férfiakra alkalmazzuk, kik minden vegyes házasságokat kivétel nélkül megáldottak, és ez által a' veszélybe rohanó, gyermekeiket pedig a' veszedelembé vető katolika személyeket gonosz szándékuktól 's tettöktől, nem minden hatalmukkal, mellyel Krisztustól fölruháztattak, 's nem minden kitelhető módon vontak el a' veszedelemtől; a' büntulajdonítás szabályai ezerint igen is, szánakodó szívvél kénytelenítettünk megisméri 's vallani: vétkeztek; az irgalmasság Atyja, ki isméri a' szándékot, 's vizsgálja a' veséket, kegyelmezzzen bűneinek! — De voltaképen természet törvénye elleni bünt nem követ-

tek azért el; hanem csak hivatási kötelességeik ellen vétettek, nem akadályoztatván a' veszélybe rohanót annyiban a' mennyiben tőlük kitelhetett volna, megtagadván t. i. az olyan személyektől a' papi áldást is. Valljon az, ki egy időben Zsobrit foghelyéből elillantatta, a' Zsobri vétkei követte e el voltaképen? Ha igen is? felelés terhe nyomja mainapiglan is azon meggyét, hogy a' szöketőt Zsobrivétkek büntetésére nem vonta. Azt sem lehet igazsággal mondani, hogy azon jeles főpapok a' vegyes házasságokat dispensatiokkal, egyházi szertartásokkal elősegítették; mert ezek nem a' házasság lényegét, hanem formáját érdekelvén, valamint a' házasságot ha nem adatnak is, nem akadályoztatják, úgy ha adatnak is, elő nem segítik. — Dicséri 's magasztalja tovább a' fogalmazó a' holt püspököket széles tudományuk, példás, erkölcsös életük 's apostoli buzgóságukért! Valóban ez igen szép a' fogalmazótól, mert a' holtakról az ismért közmondás szerint vagy jól, vagy mit sem kell beszélni. Ám de az élőkről sem szabad rosszul beszélni, sőt még gondolkodni sem. Nem illik ám a' holtakat egyedül azért dicsérni, mivel azok egyvalaki hibás vélekedésével egyeztek, és az ellenkező élőket a' holtak dicséréte által gyalázni, lealacsonyítani, mert az rágalmazás és véték! De mit is használ a' fogalmazónak a' holtak dicséréte? mit sem! mert még a' dicséret nem teszi igazzá a' hibát 's jóvá a' rosszat; annál inkább, mivel a' legnagyobb tudomány 's bölcsesség sem veszi ki az embert az emberiségéből t. i. hominum est errare, et humani nil a se alienum putare. Ki volt bölcsőbb Salamonnál? És íme, melly nagyot botlott! Ha egyvalaki el tudná is újjain számlálni az Isten minden parancsit, 's könyvetévé tudná a' természet minden törvényeit, még ebből nem következik ám, hogy nem hibázhatik, nem vétkezhetik, 's azért nem is esett meg. A' fogalmazó tudja az Isten tíz parancsolatit; nem vétkezett e soha az egyik vagy másik parancs ellen; ha nem cselekedettel, legalább szóval vagy gondolattal? tudja jól a' természet törvényeit, 's mégis

azt véli 's vitatja: hogy azon katholika személy, ki magát vegyes házassága által az igaz hittől eltérés veszedelmének vakmerően teszi ki, 's gyermekeit az igaz hittől elidegeníti, 's ez által az örök üdvösség veszedelmébe ejti azokat, 's nem vékezik a' természet azon törvénye ellen, melly tiltja a' veszedelembé rohanást, melly parancsolja a' magzatok boldogságának előmozdítását! A' példás és erkölcsös élet sem veszi ki az embert a' hibázhatóság 's vékezetőség alól; mert maga a' szent irás bizonyítja: az igaz is hétszer botlik napjában. Péld. Beszéd. 24, 16. — Sőt az apostoli buzgóságú férfiak is hibáztak; intő példánk ebben ama nagy tudományú, példás, erkölcsös és szent-életű, apostoli buzgóságú, Afrika csillaga, Carthago főpásztora, Krisztus dicső vértanúja Cziprian, és valamint érényei úgy hibája sorsosi is, t. i. Szent Firmilian Caesariai püspök, 's Afrika és Kelet többi püspökei, kik a' katholika hit tanítmánya ellenére az eretnekektől megkeresztelteteket újra keresztelvén hibáztak, 's ezen hibás gyakorlatban nem 50 évig, hanem száz esztendőnél is tovább állandóan megmaradtak. Már a' fogalmazó úr gondolkodása 's jószívűsége szerint ezen jeles főpapokat is lehetne védelmezni (?) mert ezek is széles tudományú püspökök voltak, kivált S. Cziprian. Közönségesen ismért tudományuk hinni nem engedí, hogy nem tudták volna Isten és természet törvényeit 's a' vallás szabályait. Számosan valának, ('s minden bizonytalansággal számokban mind a' magyarhon kevés püspökei) kiknek példás és erkölcsös élete, (mert szent emberek voltak) hinni nem engedí; hogy hitárulók akartak volna lenni, mi annyival inkább bizonyos, mert az igaz hitért vérüket is öntötték, sőt életüket is föláldozták. Apostoli buzgóságuk pedig kezeségül szolgál, hogy a' hitben szakadást nem akartak, mi annyival bizonyosb, mert S. Cziprian a' kath. anyaszentegyház egységéről igen derék könyvet is írt. — Azután többen is voltak mint a' magyarországi püspökök, mert Afrika és Ásia minden püspökei abban a' vélekedésben 's hibás gyakorlatban megegyeztek: több üdeig

is üzték a' visszakeresztelést (rebaptisatio) mint a' magyarhoni püspökök a' föltelenes vegyes házasságok megáldását, nem 50, hanem száz esztendőnél is tovább, mint azt fogalmazó úr az egyházi történetekből igen jól tudja! Irjon tehát részökre, 's hibájok védelmére védirást! — Utoljára a' fogalmazó úr okoskodását; melly ebben pontosítatik össze: hogy ne tudták volna az Isten 's természet-törvényeit, és vallás szabályait azon jeles, bölcs, erkölcsös életű 's apostoli buzgóságú magyarhoni püspökök, kik a' vegyes házasságokat minden kivétel nélkül megáldották; vissza is lehet fordítani (retorqueri potest). Hogy ne tudták volna azon sokkal több, jelesb, tudósb, erkölcsösb életű 's nagyobb buzgóságú püspökök 's apostoli férfiak az égész közönséges ker. anyaszentegyházban, kik soha meg nem áldották a' föltelenes vegyes házasságokat, soha hit tanítvánnyal ellenkező gyakorlatot nem üzték; mi a' bün? mit parancsol Isten és természet-törvénye? melyek a' hitszabályai? És íme ezen sokkal több püspök, az anyaszentegyház kezdetétől fogva, ellenkezőt gyakorolt, a' magyar honi 50 éves gyakorlatban soha nem egyezett, a' vegyes házasságokat meg nem áldotta! Mind a' két résznek, minthogy egymással ellenkeztek, igaza nem lehetett, melly részen állott tehát az igazság? Kétség kívül nem a' magyarhon kevés püspökei részén, mert a' keves püspök hibázhat a' többi pedig mind valamennyi nem. Nem az 50 éves gyakorlat részén; hanem az anyaszentegyház kezdetétől fogva, mióta t. i. a' vegyes házasságok tiltottak, divatozó gyakorlat részén kellett az igazságnak állania.

Azt igen okosan mondja a' fölírás fogalmazója; hogy azon jeles főpapok, kik az 50 évi új gyakorlatot behozták, ez által nem akartak az egyháztól elszakadni és a' vallás ellen árulók lenni. Mert hogy valaki az egyháztól elszakadjon szükséges, hogy szándékát szóval vagy cselekedetel nyilvánítsa, és a' közönséges kereszteny anyaszentegyháztól, vagy ennek fejétől, Krisztus testétől, melly az anyaszentegyház, elszakasztlassék, (excommunicetur) és elszakadottnak (schis-

maticus) hirdettessék; egyik sem történt pedig a' kérdéses főpapokkal. Vallásárulók (haeretici) sem voltak; mert csak az a' vallásáruló, ki a' közönséges anyaszentegyház hite és tanitmányával ellenkező tanitmányokat tart és hirdet, 's hibájában állandóan 's nyakasan megátalkodik. Egyik sem alkalmazható pedig azon jeles főpapokra; mert ők a' közönséges keresztény anyaszentegyházzal a' tanitmányban egyeztek, t. i. a' egyes házasságokat roszalták; de ha megköttettek azonban, azokat érvényeseknek tartották, ezt tanítja pedig á' egyes házasságokról a' katolika anyaszentegyház. Nem kételkedem, hogy a' fogalmazó is megengedi azon jeles 's pártolt püspökökről, hogy ezek is a' egyes házasságokat, kivált a' föltétel nélkülieket roszalták; mert máskép az 1790-diki 26-a ellen ünnepélyesen nem protestáltak volna. A' gyakorlatban ugyan hibáztak; de ezt is megjavították volna, ha annak roszaságáról az egész keresztény katolika anyaszentegyház kinyilatkoztatott szava által meggyőzettek volna; valamint a' rosz gyakorlatról meggyőzettek a' mostani jeles, széles tudományú, példás, erkölcsös életű 's apostoli buzgóságú főpapjaink! ki is merne rágalmozás 's kisebbités vétke nélkül főpásztorinkról máskép itélni 's vélekedni? — A' rosz gyakorlat nem azonnal szakaszt el valakit az egyháztól, és tesz hitelleni árulóvá; mert itt ott, egyes egyházakban visszaélés is csúszhatik be. P. o. tanitmánya (doctrina) a' keresztény anyaszentegyháznak: hogy a' valóságos házasság föloldhatatlan, 's a' házasságtörés által sem oldoztatik föl. Concil. Trident. Sess. 24. Can. 7. 's íme a' görög egyesült anyaszentegyház gyakorlata ellenkező, mert a' házasságtörés vétkéért a' házasságot föloldja; a' nélkül hogy elszakadottnak vagy hitárulónak tartatnék.

„Az pedig, hogy ámbár Isten és természet törvénye eleni bűnnek tartattak is az illyes házasságok, csak azért áldotta meg azokat a' magyar anyaszentegyház, azért segítette elő egyházi szertartásokkal minden különbség 's kivétel nélkül, mert voltak esetek, mellyben reversalisok által a' vallás terjeszthetését remélette, még csak távolról is feltenni annyi

volna, mint homályba borítani az anyaszentegyház tisztaságát, 's lealacsonyítani méltóságát, mert rosztat cselekedni, hogy abból jó következék, su'yo; lünben megegyezni, sőt azt elősegíteni, bár mi haszonért, vagy nyereségért, annyi vo'n'ni mint Istent, vallást, erkölcsiséget megtagadni, illy vádát pedig a' magyar anyaszentegyház senkitől soha meg nem érdemlett, illy gyanú keresü méltatlanság volna ellene."

Képtelenség volna azt hinni, hogy azon jeles főpásztorok magát a' ly *vegyes házasságot* tartották volna Isten és természet törvénye elleni bűnnek, mert a' ly *vegyes házasság* sem Istennek sem természetnek törvénye által mint érvénytelen nem tiltatik; és épen ezen okból engedte meg néha azokat, mint most is megengedheti a' ker. kath. anyaszentegyház némelly esetekben; ezt jól tudták azon széles tudományú főpásztorok, 's azért a' vegyes házasságokról csak azt hitték: hogy azok tilalmasok az igaz hittől eltérés veszedelme miatt; melly egyedüli okból tilalmazzák azokat az Isten és természet törvényei; ha tehát távol van a' veszedelem, megszűnt a' tiltó-törvény is, 's szabad a' vegyes házasság, 's ezen okból néha meg is engedhető. Az áldás és szertartás, minthogy a' házasság formáját, 's minőségét, nem pedig lényegét érdeklik, ezeknek adása a' házasságot, melly a' házasulandók egyezésétől 's annak kinyilatkoztatásától függ egyedül, elő nem segíti, mint fölebb is láttuk. — Tudták tovább azon főpapok a' józan moral elveit is; hogy nem szabad rosztat cselekedni, hogy jó következék, hogy a' czél meg nem szenteli az eszközöket (media), 's nem azért áldották meg a' vegyes házasságokat minden kivétel nélkül, mivel egyes esetekben reversalist remélettek, vagy hitöket álutakon, módokon terjeszthessék! mert tudták ők, millyen módon szükség a' hitet terjeszteni. Ha azért áldottak volna meg minden vegyes házasságot kivétel nélkül, mivel némelly esetekben reversalist remélettek, melly által hitöket terjeszthették? azon széles tudományú főpásztorok balgatagok 's rossz arithmeticusok lettek volna; mert a' föltétlenes, azaz reversalis nélküli vegyes

házasságok a' katholika egyházat kisebbítik; mivel ennek joga van minden követőinek nem fél, hanem teljes számú, azaz minden gyermekeikhez, fiúkhoz 's leányokhoz; a' föltétlenes vegyes házasság pedig a' katholika nő fimagzatit elragadja a' katholika egyháztól; ha tehát azért áldottak meg az említett főpásztorok minden föltétlenes vegyes házasságot, mivel némely esetekben reversalis adatott; azzal többet akartak volna egyházuktól elidegeníteni, kikhez joguk volt, mint a' mennyit nyertek, mit felőlök gondolni nem lehet. Nem tartották tehát a' vegyes házasságokat Isten 's természet törvénye elleni bűnnek; de azért azokat elősegíteni nem akarták, nem is azért áldottak meg minden vegyes házasságot kivétel nélkül, mivel némely vegyes házasságokban reversalis adatott; hanem *hibából*, a' mint már fölebb is mondtuk. És róluk ezt megvallani; nem tesz annyit, mint homályba borítani a' magyar anyaszentegyházat, sem keserű méltalansággal illetni; mert a' csalhatatlanság, hibázhatatlanság nem egyes egyházaknak, hanem a' keresztény anyaszentegyház egész közönségének, egész összeségének ígértetett 's biztosított Krisztustól Mat. 28, 20.

„A' vegyes házasságokat törvényeink nem csak megengedik, sőt pártolják is, midőn azt rendelik, hogy azoknak semmi szín alatt akadály ne tétessenek.“

Hogy a' vegyes házasságokat törvényeink megengedik, tagadni nem lehet, mert igen világos a' törvény szava; de hogy azokat még pártolják is, kerekdeden tagadom! Hogyan is pártolhatná azt a' törvény, mi a' vallástalanságnak legbővebb forrása? hiszen a' vallás a' közállománynak oszlopa! Hogy pártolhatná azt, mi az egyesek boldogságát számtalanszor megzavarja, sőt végképen a' házi nyugalommal a' boldogságot száműzi, mint a' tapasztalás bizonyítja? hiszen nem csak a' köz, hanem az egyének boldogsága is, mert ezekből keletkezik a' társaság, a' polgári társaságnak 's hatóságnak végczélja! Hogy pártolhatná azt, mi a' gyermekek rossz nevelésének

oka? hiszen a' jó nevelt gyermekekből lesznek a' jó polgárok! Hogy pártolhatná azt, mit az Isten és természet törvényei az igaz hittől eltérés és szakadás veszedelméért tilaltanak? hiszen az Isten és természet törvényei mindenkit köteleznek! Hogy pártolhatná azt, a' mit az egész ker. kath. anyaszentegyház törvényei roszalnak 's tiltanak? hiszen ezek minden katolikus egyént köteleznek, azoknak kötelező erejét a' magyarhoni törvények is megismérik S. Steph. Lib. II. Cap. 2. — 1548. art. 5. — 1550. art. 13 — 1715. art. 60. Az 1790-diki Dieta nagyobb része pedig katolikusokból állott, az egész ország nagyobb része most is katolika? Végtére hogy pártolhatná azt a' magyar törvényt, mit magok a' reformatörök is roszaltak. Már Luther Márton azt tanította: hogy azon tilalmat, melyet Isten Izrael fiainak a' kánaanitákali vegyes házasságról adott, Luther üdejére is ki kell terjeszteni, kivált a' katolikusokali házasságra, mert ez által veszélyeztetik az új tanítmány. Lásd Die gemischten Ehen von Dr. Johann Thomas Wisser S. 88. Hasonlóképen az Isis nevezetű üdöszaki iratban 1805-ik Junius hónapi darabban ez a' kérdés: Valljon a' katolikus, és protestans vallásuak között kötendő házassági szerződést lehet e egyházi és vallási tekintetből 's elvekből jóvá hagyni? *Nem*-mel fejtetik meg. Hasonló értelemben ír egy valaki a' Darmstadti egyházi hírlapban. Az Erlangi üdöszaki irat, melyet Dr. Harlesz Professor ad ki, ezeket írja: Die protestantische Kirche musz die gemischten Ehen überhaupt ungerne sehen; sie musz insbesondere die Ehen, in welchen nicht alle Kinder protestantisch werden sollen, entschieden miszbilligen, und darf durch das Verfahren (namentlich durch die Art der Trauung) nicht eine Billigung derselben an den Tag legen. Sie musz hierin die Handlungsweise der katholischen vollkommen loben und ehren. Lásd Dr. Joh. Thomas Wisser eml. mun. lap. 103. 104. A' debreczeni zsinat is 1567-ben tisztségvesztés, és egyházbéli kirekesztés büntetés alatt megöltötte a' vegyes házasságokat. — Igaza van tehát azon tudós Tübingai

Egyetem Rectorának, ki így ír: In der That haben wir auch in unseren Tagen keinen, der einer ruhigen Überlegung fähig ist, dem Recht, und Billigkeit noch etwas gilt, und der von dem täglichen Leben, so wie von den heiligsten Pflichten der Kirche nur auch die oberflächlichste Kenntniz nimmt, sich *unbedingt* für die gemischten Ehen aussprechen hören. Wer sich dahin verirrt hat, das war etwa einmal ein Popular-Theologe, der den Beweisen empfindsamer Romanen-Schreiber von der unbedingten Herrschaft der Geschlechts-Neigung über Vernunft und Gewissen den Zusatz gesalbter Frömmelrei gab; oder es war ein Rabulist, der von dem Bestehen einer Unordnung den Schluss machte, dieselbe dürfe nicht aufgehoben werden; oder es war ein auf dem halben Wege des Denkens erlegener Journalist, der die Miszlichkeit gemischter Ehen im Allgemeinen zugehend, gegen die kirchliche Miszbiligung derselben eiferte; oder es war so ein Confessionsmenger, entweder ein Priester des Sonnengottes der sogenannten Idee, der alle christlichen Glaubensbekenntnisse in eine Masse zusammenkneten möchte, um daraus eine Speise für seinen modernen Heliogabalus zu bereiten; oder Confusionarius, dem es nichts verschlüge, in seinem Lararium neben Luther den Ignatius von Loyola, und neben Catharina von Siena, Catharina von Bora zu verehren; oder endlich, es war ein gewalthätiger Publicist, der in anderen Beziehungen von den Gränzen der Staatsgewalt gar viel zu sagen weisz, hinsichtlich der gemischten Ehen aber weder in der Gewissens- noch in der Kirchenfreiheit eine solche anerkennen will. Martin Joseph Mack Über die Einsegnung der gemischten Ehen Seit. 12. 13. — Hogy ezen tudós Professornak a' köz tapasztalásból meritett czimzetei hazám atyjaira, kik az 1790-diki 26-ik articlust alkották, egy sem alkalmazható; hogy ezek sem hitvallás keverők, sem mindent összezavarók nem voltak; hogy ők Luther 's Kalvin mellett nem akarták S. Ignátzot is tisztelni, és Szénai S. Katalin mellé Boré Katát az okárra állítani; az az a' vegyes és föltétel nélküli

házasságokat ők nem pártolták, egész halálomig fogom vitatni, és a' törvény' szavaiból is megmutatni! — A' protestans vallások szabad gyakorlatának, melly a' bécsi békekötésen feneklik, magyarhonban nem más az oka mint: ne regnum (Hungariae) propriis ac intestinis dissidiis conflagraret, atque ut tantae christiani sanguinis effusioni parceretur; vicina etiam regna et provinciae a continuis incursionibus tandem liberari et una cum regno Hungariae respirare possint. Pacif. Vienens. §-o 3-o. Hasonlóképen II. Ferdinand diplomája 6-ik conditiojában, hogy a' vallás dolga mindenkinek és sérthetetlen megmaradjon, ezen okból engedtetik meg: propter regni tranquilliozem permansionem 1622. art. 2. — Ismételtetnek ezen szavak az 1638-ki art. 1-i §. 7-o — A' linzi békekötés is azért erősíti meg az 1608. art. 1-um, és a' királyi diplomák hatodik conditioját: ut christiani sanguinis effusioni parceretur, sublatisque in regno quibusvis dissidiis indigenae quiete et tranquillitate perfruerentur art. 5-to §-o 3-o. Propter bonum pacis et tranquillitatem regni §-o 6-o. Pro tollendis ulterioribus regnicolarum dissensionibus §. 10-o 1646. art. 5. Az igen nevezetes; hogy az 1790-diki 26. articulust szerző ok sem volt az imént fölhozottaktól különböző: Cum Status et OO. fine stabilendae inter se perpetuae harmoniae ac unionis iustum esse agnoverint, negotium religionis etc. — Már most így okoskodom: a' törvény szavaiból világos, hogy a' protestans vallások magyarhonban soha se nyertek volna szabad gyakorlatát, ha a' világi hatalom és erő azokat üdeje korán elnyomhatta volna; de mivel azokat el nem nyomhatta, a' szabad gyakorlat megtagadása pedig sok ember vérpatakot, békesség-zavarást, szóval az egész ország' közboldogsága veszélyeztetését vonta volna maga után; a' szabad gyakorlat megadatott, 's törvények által megerősitetett, hogy az országtól a' veszély elhárítassék; tehát a' szükség csikarta ki a' szabad gyakorlatát, és mind azt, mi a' szabad gyakorlatból önkint folyik p. o. a' föltétleni vegyes házasságokat. A' mi pedig' szükségből 's kénytelenségből, 's más föltte igen

nagy roszak elkerüléséért 's háritásáért engedtetik meg; én azt gondolom, hogy arról voltaképen 's igazsággal nem lehet állítani: hogy pártoltatik. Példának okáért, ha a' fogalmazó urtól Milfait 's Zsobri féle szegény legények 1000 darab cs. k. aranyat öldöklés, dögönözés által, vagy ház fölperzselés ijesztésével kicsikarnának; pártolná e gonosz tettöket, az 1000 darab arany megadása által? — Tovább hogy az 1790-diki 26-ik articulus a' föltétlenes vegyes házasságoknak nem nagy barátja 's pártolója volt, szavai bizonyítják: proles e mixtis ma' rimonii, quae semper coram parcho catholico in eunda erunt — — — si pater fuerit catholicus, illius religionem sequantur; si vero mater fuerit catholica, tunc non nisi proles masculae patris religionem sequi (jól meg kell jegyezni, mi következik) *possint*. E' *possint*-ből világosan kitetszik, hogy maga az országgyűlés is azt kívánta, hogy minden gyermek a' katholika hitben neveltesék, és épen ezen okból; nem parancsolta, mint az előbbi esetben: hogy *debeant, aut sequantur religionem patris*; hanem csak hogy *sequi possint* megengedi; és még azt is csak azért: *sine stabiliendae inter Status et OO. perpetuae harmoniae et unionis*; melly ok hasonló e'hez; *propter bonum pacis, ut indigenae quiete, et tranquillitate perfruerentur 's a' t. 1646. art. 5. §-o 3-o és 6-o.*

De még is pártolói látszik a' törvény a' föltétlenes vegyes házasságokat, mert azt rendeli; hogy azoknak semmi szin alatt akadály ne tétessék? Igen is, *sine perpetuae inter SS. et OO. perpetuae harmoniae ac unionis*; (a' 15. §-ra is tartozik, mi az articulus homlokára van tűzve) tiltja a' törvény a' vegyes házasságoknak, olly akadályt gördíteni eleibek, melly azokat úgy akadályoztatná, hogy tökélyetesen elmaradnának: *quibus tamen impedimenta quaequam, quocunque sub praetextu in contrarium ponere cautum esto.* Ám de én azt gondolom: hogy az akadály tilalmazásában, még a' *pártolás* általánosán véve, nem találatik föl, p. o. ha a' fölebb említett szegény legények a' fogalmazótól kicsikart 1000 darab aranyat kezökhez vévén, el akar-

nának bucsúzni a' fogalmazó urtól, kegye pedig őket nem akadályoztatná, 's megtiltaná cseledjeinek is a' szégyény legények kérelmére, hogy ezek se akadályoztassák őket, máskint megöleendő; valljon pártolná e már gonosz tettöket a' nem akadályoztatás által? A' mit meg nem akadályoztatok; azt még nem pártolom azonnal; hanem néha csak eltűröm, nagyobb jó megnyeréséért, vagy nagyobb rossz elkerüléséért; vagy legfőlebb semlegesen viselem eránta magamat. De itt már a' hely 's idő, hogy megvizsgáljuk: az említett törvény tilalma kiterjed e a' pásztori levelek rendelkezésére vagy sem? az az sértetik e a' törvény, melly tiltja a' vegyes házasságokat gátolni, a' házassági áldás megtagadásával. —

Midőn a' romai katholika religio S. Piligrin 's társai, S. Vojteck az az Adalbert, de főképen ezen utóbbítól neveztetett Vajk vagy is S. István király apostoli buzgoságuk 's fáradozásuk által párducz bőrös Ös Apáink szivét megnyerte 's nagyatyáink Krisztus jühai közé számítottak; midőn a' romai katholika egyház bevétetett, 's 800 esztendő előtt S. István Lib 1. Cap. 1. 2. 3. által alkotmányos religióvá tétetett; annak minden hitbéli tanitmányai, jogai, 's ezekből eredő szabad gyakorlat, 's cselekvés, a' lelkiekbeni szabad rendelkezés egyszersmind elfogadtattak 's alkotmányosoknak tétettek. Ezen tekintetben divatozott is honunkban a' romai kath. Anyaszentegyház 500 éven keresztül egygyedül, 's mindenvetélkedő társnó nélkül. A' 16 században a' protestans vallásokban vetélkedője támadott ugyan; de elévesült szent joga 's szabadsága azért nem csonkítatott, igényei meghagyattak 's törvények 1548. art. 5. 1550 art. 12. által is újra megerősítettek. Még a' bécsi béke-kötés 1-ső articulusa is úgy engedett szabad gyakorlatást a' protestansoknak, hogy az a' romai katholika religio kára nélkül legyen: *absque tamen praejudicio catholicae romanae religionis.* — Hogy az 1790. diki Országgyűlés sem akarta a' katholika religio jogait legkisebbé is csonkítani, világos szavaiból: *Majestas Sacratissima, ut supremus Ecclesiarum Patronus Ecclesias*

Dei in suis juribus conservabit art. 23. — Már ezekből önkint következik: hogy az 1790-diki országgyűlés, midőn tiltja a' vegyes házasságokat akadályoztatni; ha maga magávalellenkezni nem akart, a' tilalmat más-kint nem érthette, mint: *salvis principiis fidei, et iuribus Ecclesiae catholicae competentibus.* — Mivel pedig a' katholika religio fő elve ez: egy a' Krisztus igaz anyaszentegyháza, mellyben az üdvösség lehetséges; 's azon egyedüli üdvözítő egyház a' katholika. Ebből a' hit ágazatból egyenesen az következik; hogy a' katholika anyaszentegyház, ha ezen becses *anyai* nevezetét valósággal megakarja érdemlenni, anyai kötelességét teljesíteni tartozik, 's azért fiai 's leányi üdvössége eránt hidegvérű nem lehet, hanem azoknak örök boldogságáról szorgalmatoskodnia, gondoskodnia kell; minthogy pedig a' vegyes házasságok, de kivált a' föltétel nélküliek által, főképen leányai az igaz hittől eltérés veszedelmének tétetnek ki, 's ezeknek fiú gyermekeik pedig, kikhez joga van, az igaz hittől el is idegeníttetnek, 's ez által egyszer'smind az örök kárhozat veszélyének is kitétetnek, mert *a' ki nem hisz, el fog lárhozni.* Márk 16, 16 és *hit nélkül lehetetlen kedvesnek lenni az Istennel* Zsid. 11, 6; már önkint következik, hogy a' katholika egyház leányait a' veszélyre figyelmeztetni, 's a' vegyes házasságot roszalni tartozik; 's ha mind ezek ellenére engedetlen gyermekei a' veszélybe rohanni sietnek; anyai kötelességében áll engedetlen gyermekeit vakmerő, 's gonosz cselekedetökért Krisztustól e' végre adott hatalmával meg is büntetni. És ime ezen lelki büntetés a' vakmerő, 's bűnös tett ünnepélyes nyilvánításában, t. i. a' házassági áldás megtagadásában áll. Mintha a' keseredett anya mondaná: engedetlen 's rosz gyermekek! akaratom ellen rohantok a' legirtoztatóbb veszélybe, melly reátok a' vegyes házasságban látong! mit még üdvössétekre tehetek az: nyilván kijelentem cselekedetetek roszaságát 's veszélyterhes voltát; én veszedelmetek oka nem akarok lenni, 's azért elvonom tőletek anyai áldásomat, hogy ennek áldásával ne lát-

szassam tetteket helyesleni, mit még szivem' keserőségében javatokra tehetek az; érvényesnek jelentem szerencsétlen szerződéseket — Hogy a' katholika anyaszentegyháznak ezen bánásmódját az 1790-diki országgyűlés a' vegyes házassági akadályok számára nem számíthatta a' katholika hitnek vallási szabad gyakorlata fogalmából tetszik ki. Tovább ha azt a' bánásmódot akarta volna az országgyűlés tilalmazni; azt tiltotta volna meg a' katholika egyháznak, mit az egyeseknek megengedett, t. i. az atyáknak, 's anyáknak, atyafiáknak 's házasulandók barátinak; mert hogy ezek a' vegyes házassági szerződést illymódon gátolhatják t. i. roszalhatják azokat, azokkali elégedetlenségöket mindenféle módon kinyilatkozthatják, 's azoktól egyezésöket 's áldásukat megtagadhatják, ki merné kétségbe vonni? — Tovább; az anyaszentegyháznak joga van a' tiszta házasságokat, azaz midőnmind a' két fél katholikus, roszalni; azoktól áldását megtagadni, ha látja hogy a' kötendő házasság nem lehet boldog 's üdvösséges a' házasulandókra nézve; ki merné tehát jogát kétségbe vonni, midőn a' rossz vegyes házasságokról van szó? Valljon azért, hogy a' házasság vegyes már azonnal elveszte te jogát a' katholika egyház kötelességének teljesítésére, 's nem szabad nekie rendeltésének, t. i. a' vétkek gátlásának, megfelelni? Csodálatos logica volna az! melly szerint ezt lehetne következtetni! Végtére hogy az 1790-diki 26-dik articulus 15 §-a nem kivétel nélküli, hanem föltételes abból világos; mert ha az említett törvény kivétel nélküli, következik: hogy pap, barát, házasultak, férj, vagy nő ölöök, és a' többi házasságot érvénytelenítő akadályokkal is lehetne érvényes házassági szerződést kötni, csak ez vegyes legyen, és az ilyen házasságokat kinek sem volna szabad akadályoztatni! Úgye föltételes a' törvény tilalma? t. i. *salvis principis et juribus Ecclesiae Catholicae*? sőt még ezen föltételtől is függ a' törvény tilalma: *salvis juribus Ecclesiarum protestantarum*! mert a' protestansoknál az érvényes házastagokra megkívántatik a' szüléknek, 's ezeknek nem

létében a' gyámóknak egyezése; ha tehát a' vegyes házasságoknak semmi szin alatt akadályt fenni nem szabad, az következik hogy a' protestans atyáknak meg kell egyezni gyermekeik vegyes házasságában, 's ha meg nem egyeznek, egyezésök nélkül is érvényes a' házasság. Gondolom hogy a' protestans atyafiak is kevesseknék illy formán a' vegyes házasságok akadályait; 's szaporítani ohajtának. Végtére valamint a' polgári hatalom legfensőbb, és független a' maga körében; t. i. a' földiekhez tartozókban, úgy az egyházi hatalom is legfensőbb és független a' maga körében, t. i. a' lelkiekben; úgy tanítják mind az egyházi, mind a' világi jogtanárok. Már mivel a' házasság olly dolog, melly természetére nézve mind az egyházi, mind a' polgári hatalomhoz tartozik; következik hogy mind a' két hatalom a' házasságról önfüggőleg, önálladalmasan intézkedhet; a' polgári t. i. hatalom rendelkezhet a' házasságról mint természeti szerződésről és ennek polgári következéseiről (de effectibus civilibus), az egyházi hatalom pedig intézkedhet a' házasságról mint szentségről, és annak lelki következéseiről (de effectibus spiritualibus). Melly intézkedésben egyik hatalom a' másikat semmiképen nem gátolhatja; mert mind a' kettő egymástól független. És valamint a' polgári hatalomnak van joga a' házasságot mint természeti szerződést szabályozni, annak érvénytelenítő akadályokat tenni; úgy az egyházi hatalomnak is van joga a' házasságot mint szentséget szabályozni, 's ennek érvénytelenítő akadályokat tenni.

„Lehet é pedig súlyosabb akadály, mint midőn az ilyen házasság az egyház nevében Isten és természet elleni bűnnel állítatik.“

Igen is fogalmazó uram hogy lehet; ha az egyház t. i. az ollyan vegyes házasságokat érvényteleneknek nyilvánítaná 's a' katholika felet az ollyan házasságtól végképen eltiltaná, ki nem hirdetné, a' lelkész jelenlétét megtiltaná, ezek fogalmazó úr súlyosabb akadályok volnának, mert a' házasságot megsemmisítenék. De a' köztapasztalás is bizonyítja, hogy lehetnének még

sulyosb akadályok is; mert az áldás megtagadása mellett is; és mind a' mellett is, hogy a' vegyes házasság (mint a' fogalmazónak tetszik állítani) a' természet és Isten-törvénye elleni bűnnek (?) állítatik, csak Pesten is ez évben tíz olyan vegyes házasság is kötött, mellyeket az anyaszentegyház érvényeseknek ismér, ámbár roszalja azokat; de megtette azoknál mind azt, mit az egyházi és világi törvények a' házasság érvényességére megkívánnak. — Már fölebb láttuk hogy az egyház nevében a' vegyes házasság Isten és természet törvénye elleni bűnnek nem állítatik.

„Midőn azon romai catholica személytől, ki vegyes házasságra lép az egyházi szertartások megtagadatlak, 's az némileg az anyaszentegyház kebeléből kizáratik.“

Az egyházi szertartások fogalmazó úr a' házasság minéműségére tartoznak nem lényegére, tehát ha azok megtagadatlak is; az azért nem akadályoztatik, 's pedig annál kevesbé mivel mint fölebb láttuk a' házassághoz a' törvény maga sem kívánta a' szertartásokat. Azon fölül, kitől az egyházi szertartások megtagadatlak, az még az anyaszentegyház kebeléből ki nem záratik; mert máskint azok, kiktől a' penitentia tartás-szentsége és oltari-szentség megtagadatik, mind ki lennének zárva az egyház kebeléből; mit állítani nevetség volna.

„De még sulyosabb az, hogy a' polgári törvényre bűnnek bélyege nyomatik, midőn a' pásztorilevél Isten és természet törvénye elleni bűnnek mondja azt, mit a' polgári törvény világosan megenged, sőt határozottan pártol.“

Miért nem kegyeskedett fogalmazó urasága fölhozni a' pásztorilevél azon szavait, mellyek által a' polgári törvényre a' bűn bélyege süttetik? Ha ezeket gondolja a' bélyegző szakvanak: „*exploratum est catholicas personas, quae nuptias ita comparatae contrahunt, ut se aut futuram sobolem periculo alienationis a fide temere committant, non modo canonicas violare sanctiones, sed directe etiam gravissimeque in naturalem ac divinam Legem peccare;*“ akkor egy kevesse hibázott; mert ámbár megengedi a' törvény a' föltételes vegyes házasságokat, mellyekről azt

állítja a' pasztorilevél: hogy azon katholika személy, ki azokra reá áll, az Isten és természet törvénye ellen és pedig súlyosan vétkezik; mind ezekből meg nem lehet következtetni hogy a' pasztorilevél azon törvényre a' bűn bélyegét nyomja, mert látja fogalmazó úr vannak olyas mik, mellyek magokban 's általában véve a' természet vagy Isten' törvénye elleniek, és még is a' törvényhozás azokat megengedheti bűnnek bélyege nélkül. Úgy e ferde beszéd ez a' fogalmazó fülében? higgye el csak első tekintetre, mert úgy van a' dolog, csak hogy nem általánosan 's elegendő alapos okok nélkül. — A' józan erkölcsitan azt tanítja: ha egy valaki azon egy üdőben két kötelesség teljesítésére szorittatik, mellynek egyszerre meg nem felelhet; az teljesitse a' nagyobbikat, az erősebbiket. Nem különben ha egy valaki ugyan azon üdőben, két elkerülhetetlen roszra kinszerítetik, és mind a' kettőt távoztatnia lehetetlenség, hanem csak az egyiket; a' kisebbiket engedvén meg nem vétkezik, mert a' józan ész szabálya szerint a' két elmelőlözhetlen roszból a' kisebbet kell választani. Már ha ezeket a' magyar törvényhozó testre alkalmaztatjuk, könnyen általlátjuk, hogyan engedhette meg annak üdejében a' protestansoknak a' vallási szabad gyakorlatot bűnbélyege nélkül? mert az által a' közállományt a' köz veszélytől mentette meg: „ne regnum intestinīs discordiīs conflagraret.“ Hogyan engedhette meg bűnbélyege nélkül tovább a' vegyes hszasságokat avval a' föltétellel; „si mater fuerit catholica proles masculae religionem patris sequi possint“ mert az által lehetet csak a' pacis perpetuae, et unionis animorum turbationem elkerülni. Szükséges pedig a' békeség és egyeség a' polgárok között, mert ezek meghasonlása a' közállományt ismét veszélyezteti, a' köz tapasztalás, és Krisztus bizonyítása szerint: minden meghasonlott ország elpusztul, 's a' ház házra dülend Lukács 11, 17. — Nem másképen cselekedett ama bölcs, régi, 's nagy törvényhozó is, kinek törvényei mai nap is isteni tekintetűeknek ismértetnek, Mósés

megrögzött rossz szokás divatozott a' keménynyaku zsidó népnél a' házassági dolgokban, t. i. a' zsidó férj, ha szemeiben nem talált *kegyre* utálatos neje; minden birói beavatkozás nélkül elbocsáthatta nejét, elbocsátó levelet adván nékie; hogy ezen szokás a' nőnemre nézve igazságtalan, a' gyermekek nevelésére pedig veszedelmes volt, 's azért a' természet törvénye elleni, az tagadhatatlan; és ime az isteni törvényhozó a' rossz szokást megengedte; mert a' tilalomnak vagy nem engedelmeskedtek volna a' rosszhoz szokott zsidó polgárok, mi a' törvényhozó tekintetének ártott volna; vagy még nagyobb rosszaknak lett volna szerző oka: ugymint növelésnek, családi gyűlölségnek, honnan keleten sokszor háborúk 's pedig a' legrettenetesek, és néha századokig tartók támadnak.

„Össze ütközésbe hozza ez a' polgári törvényt a' lelkiismerettel, a' törvények eránti tiszteletet teszi semmivé, mert azon törvény, melly bünt, és pedig Isten és természet elleni súlyos bünt pártol, csak erővel, csak erőszakkal eszközölhet engedelmességet, de tiszteletet soha sem nyer.“

Igen jól mondja a' fogalmazó; hogy azon polgári törvény (ha még is törvény lehetne; mert Prolog. tit. 9. mást mond,) melly bünt, és pedig Isten, és természet elleni súlyos bünt pártol, a' lelkiismerettel összeütközik, 's azért az engedelmességre számot sem tarthat, még erővel 's erőszakkal sem csikarhat ki engedelmességet a' jámbor és erényes polgároktól, kik tudják; „hogy inkább kell engedelmeskedni az Istennek, mint embereknek.“ Apost. Csel. 5, 29. „S nem félnek azoktól, kik megölik a' testet, de a' lelket meg nem ölhetik; hanem inkább az Istentől, ki mind a' testet mind a' lelket gehennába elvetheti... Máté. 10, 28. A' mi pedig a' tiszteletet illeti? erre csak olyan törvény számolhat, mellynek teljesítése a' lelkiismerettel össze nem ütközik. Ám de az 1790-diki 26-ika *bünt nem pártol* mint főlebb megmutattuk; hanem csak a' föltétlenes egyes házasságokat *meg engedí*, hogy így a' nagyobb rosszszat eltávozathassa, t. i. a' SS. és RR. megpa-onlását. A' lelkiismerettel sem ütközik össze; mert a' egyes házasságokat *nem parancsolja*, hanem sine per-

petuae pacis et unionis csak *megengedi: a' possint* szót, egyéb aránt mindenkinék lelkiüsméretére hagyván az olyan vegyes házasságra lépni vagy nem lépni, engedelmével élni vagy nem élni, a' mi az *engedelem* fogalmából úgy is értetődik. Tovább, midőn a' pásztori levél azt tanítja: hogy azon katholika személy, ki vegyes házassága által magát, és gyermekeit az igaz hittől eltérés veszedelmének *vakmerően* kiteszi, a' természet és Isten törvénye ellen sulyosan vétkezik; a' polgári törvénnyel, melly olyan házasságot megenged, össze nem ütközik; mert a' polgári törvény egy szócskával sem említi, hogy az olyan házasságra lépő személy vétkezik e vagy sem; a' törvény engedelméből pedig nem lehet következtetni; hogy az nem vétkezik; mert a' törvény néha megengedheti a' vétket is; hogy az által a' nagyobb vétket elmellőzze, mint azt fölebb láttuk. Ám de mivel az olyan polgári törvény által megengedett vétek, magában meg nem szűnik vétek lenni, 's jóvá nem változik, mert a' mi természetileg rossz és vétek, az soha senki engedelme által jóvá nem változhatik; azért ki olyan törvény által megengedett vétket elkövet, voltaképen vétkeznek; mert nincs olly erkerülhetetlen két rossz között; mint a' törvényhozó volt, midőn a' vétket megengedte.

„Össze ütközésbe hozza a' polgári hatalmat a' vallás hatalmával, fölbontja a' köz állomány minden szelidebb köteleit, 's e'képen a' vallás szent nevében, titkos de mély keserűségű harczot kezd a' törvény 's köz állomány ellen.“

Hiú rémek ezek fogalmazó úr! mert mi által hozza a' pásztori levél összeütközésbe a' polgári hatalmat a' valláshatalmával? azt állítja e a' pásztorilevél, hogy a' törvényhozásnak nincs hatalma a' föltetlenes vegyes házasságokat fontos okokból megengedni? 's mikor azokat megengedte, bünt követett el? bünt parancsol? 's azért annak engedelmeskedni nem szabad? a' vagy talán érvényteleneknek nyilvánítja azon vegyes házasságokat, mellyeket a' törvény érvényeseknek tart? Oh nem tanít a' pásztorilevél ilyen szörnyeket; hanem csak azt: hogy azon katholika személy, ki a' vegyes házasságra kelése által magát 's gyermekeit az

igaz hittől eltérés veszedelmének vakmerőleg kiteszi, súlyosan vétkezik, ('s ki merné istentelenség nélkül az ellenkezőt állítani, ki hitét isméri, és ez nékie szent és becses?) 's azért a' lelkészeket hivatali kötelességükre emlékezteti, hogy ezek az olyan veszélynek induló juhot emlékeztessék hite ágazataira, az igaz hitnek elkerülhetetlenül szükséges voltára az örök üdvösség elnyerhetésére, és emlékeztessék a' veszélynek nagyságára, mellybe rohanni készül; de ha mindezek ellenére az olyan veszélynek induló, a' jó 's atyai tanácsot megvetvén, szándékában megmarad, jelentsék ki nékie: hogy tettét a' szent szertartások adásával nem helyeselhetvén, azokat megtagadják ugyan tőle, de (nequaquam tamen impediri ab se quominus *Legi Patriae satisfiat*) nem akadályoztatják, hogy a' haza törvénye engedelmével, az ilyen házasságra léphessen; 's adják tudtára, hogy házassága *valo árs is és érvényes házasság*. Van e az ilyen értelmű pásztorilevében legkevesebb mi össze ütközésbe hozná a' polgári hatalmat a' vallás hatalmával? azt csak akkor lehetne igazsággal állítani; ha a' pásztorilevél egyedül polgári dolgokba ereszkednék 's ezekben ollyasmit parancsolna, mi a' törvénnyel ellenkezik, 's parancsát vallásból merített okokkal támogatná, a' vallás palástjával ruházná föl. Ám de midőn egyedül a' lelki dolgokról, mellyek egyedül az ő köréhez tartoznak, intézkedik; a' polgári hatalommal *össze sem ütközhetik*; mert ez a' lelkiekről nem is rendelkezhetik. — Nem kétlem hogy a' fogalmazó azon közállományt összekapcsoló *szelidebb kötelek* közé a' vallást is számítja? Föl oldja e a' pásztorilevél ezen szelid 's közállományt összefoglaló kapcsot? Vallástalanságot akar e? Hiszen a' főpásztori levél fő igyekezete a' vallást biztosítani 's vallásosságot terjeszteni, mellyet azon katholika személy, ki magát vegyes házassága által az igaz hittől eltérés veszedelmének teszi ki, veszélyeztet; mert a' vallásosság egyedül csak a' vallásból eredhet. Ha pedig a' közállományt össze kapcsoló *szelidebb köteleken* (kár hogy nem tette ki fogalmazó mit ért *szelidebb kötelein*)

a' vegyes házasságokat érti? akkor valójában poráz és gyenge kapcsok azok, melyek a' köz állományt összefűzik! mert a' vegyes házasságok nem csak össze nem fűzik a' közállományt, hanem inkább szétosztják, mert a' vegyes házasságok a' vallástalanságnak legbővebb forrásai, ez pedig szétosztja a' tarsaságot 's közállományt, mint alább rövideden majd megfogjuk látni. — Fordítsuk meg a' palástot! A' fölírás szerkesztője, és annak elfogadói akarják összeütközésbe hozni a' polgári hatalmat az egyház, és így a' vallás hatalmával; midőn körülökön kívül lévő dolgokat, tiszta lelkieket 's egyháziakat akarnak magokhoz rántani, midőn a' szentségki-zolgáltatásáról, egyházi szertartásokról, és áldásokról rendelkeznek, 's azokat, kik a' bitorlott új hatalomnak hódolni nem akarnak, a' legképtelenebb, sok lelkésznek minden vagyonát fölül haladó büntetéssel akarják sarczolni, 's ez által a' vétekre kinszerítik és a' lelkiismereteken erőszakoskodnak; azokat pedig, kik vakmerőségükért valójában vétkeznek, a' vétektől fölmenteni és így az erkölctestelenséget is nevelni akarják. Így a' *törvények fentartá.a* szent nevében titkos de mely keserűségű, rettenetes, 's előre megszámíthatatlan következésű harczot kezdenek, először ugyan a' katolika religió, de ennek megdöntésével a' vallásosság ellen is, 's mivel pedig ez a' közállománynak legerősebb támasza; közvetleg a' közállomány ellen is. Mert „qui salvi simus, nisi illa salva? Religio et timor Dei solus est, qui custodit hominum inter se societatem. Tolle hoc vinculum, vita hominum stultitia, scelere, immanitate complebitur.“ Justus Lipsius Politic. Lib. 4-o Cap. 2. Mit a' köz és szomorú tapasztalás is igazol.

„De még erkölcsi 's vallásos tekintetből is súlyosak ennek következtetései, mert az anyaszentegyháznak véleménye, és tanítása a' házasságokról, 's különösen arról, ki a' házassági szentségnek valóságos kiszolgáltatója? még elhatározva nincsenek, és mégis ezek közbeszédék, tanácskozások 's oktatások tárgyaivá levének már, 's félni lehet, hogy a' nép ezen el nem határozott kérdést is félre értve könnyen téveszti a' különböztető vonalokat; csökkeni fog a' házasságok tekintete 's tisztasága, mik pedig az erkölcsiségnek alapjai.“ —

Az erkölcsiség 's vallásosság tekintetéből sem eredhetnek a' pásztorikörlevelekből semmi súlyos és rossz következtetések. Mert ha az anyaszentegyház tanítása a' házasság szentsége kiszolgáltatójáról még nincs meghatározva, és még is az már most a' közbeszédek tanácskozások 's oktatások tárgyává lett; mi rossz következhetnék abból az erkölcsiségre 's vallásosságra nézve? Ha nincs meghatározva? azonnal következik fogalmazó uram, hogy a' határozatlanról kinek kinek joga van meggyőződése szerint hinni; tehát beszélni, tanácskozni és még oktatni is, avval a' kivétellel, hogy senki maga véleményéről ne állítsa: hogy az az anyaszentegyház tanítása, és az ellenkező véleményűeket ne kárhoztassa: in necessariis unitas, in dubiis libertas, már egy régi szent atya mondta. A' mi a' köznépet illeti; ezt nem fogják az illető lelkészek határozatlanra oktatni, tudván mennyi sok határozott van, mire szükség a' népet oktatni. Ha pedig a' határozatlanokra is oktatja a' lelkész hiveit? ezeknek kötelességökben áll lelkészüknök tanítását, ha az a' katolika egyház elveivel nem ellenkezik követni, 's ezt cselekedvén a' meg nem határozott kérdést félre nem érthetik 's azért a' különböztető vonalokat sem téveszthetik el, annál kevessebbé; mivel minden katolikus hiszi: hogy mihelyt a' *határozatlan* az egész ker. kath. egyháztól meghatároztatik; a' *határozottnak* mindenki engedelmeskedni 's azt hinni tartozik, ha az egyház tagja akar maradni. Ne aggodjon fogalmazó uram azon; hogy a' nép eltéveszti a' *különböztető vonalokat!* az egyházi rend okossága majd fog arra ügyelni; úgy is annak, nem fogalmazó urnak áll az kötelességében; mert azért adta Krisztus az ő anyaszentegyházának az Apostolokat — Pásztorokat, 's tanítókat, hogy a' hit dolgában ne hanyattassunk ide 's tova a' hamis tudományok szelétől, 's a' különböztető vonalokat ne téveszszük. Sz. Pál Efez. 4, 14. — Téved tovább a' fogalmazó, vagy igen sokat összekever, midőn azt mondja, mert az anyaszentegyháznak *véleménye* (?) *és tanítása a' házasságokról, 's különösen arról ki a'*

házasság szentségének valóságos kiszolgáltatója még elhatározva nincsnek. Nincs elhatározva igen is ki a' házasság szentségének kiszolgáltatója; de hogy az anyaszentegyháznak nincs elhatározott *tanítása a házasságokról*, ez igazság nélküli állítás. Mert a' katolika egyház hitágazata (dogma), hogy a' házasság valóságos Szentség, mellyet a' pornép is tud, ki tudja a' szentségek hetes számát, 's tudja hogy a' szentségek sorában *hetedik a' házasság*. Hitágazat tovább; hogy az érvényes házasság csak egyedül a' halál által oldoztat k föl. Tanítmánya (doctrina) végtére a' katolika egyháznak, hogy a' vegyes házasságok tilalmasok a' katolikusoknál, de még is ha megköttetnek érvényesek. És ezen három igazságot elegendő tudni a' házasságról minden katolikusként, ezeket tartoznak a' lelkészek a' nép szívébe csöpögtetni, 's pedig annál szorgalmasan; mert a' Vármegyéktől kiküldött Missionariusok könnyen olyanokat predikálhatnak a' népnek, mellyek ötlet az igazság utjáról eltéríthetik 's eltévesztethetik vele a' *különböztető roudokat*, minthogy azon Vármegyéktől fölszentelt papok 's püspökök (?) nem kaptak Pünkösd napján, mint az Apostolok Sz. Lelket, ki megtanította volna őket minden igazságra, sem az egyházirend szentségének fölvétele által nem küldettek az egyháztól a' hívek tanítására!!! — Nem fog tovább a' pásztori levek' rendelése által *csökkenni a' házasságok tekintete 's tisztasága*; mert az anyaszent egyház azon házasságokat is, mellyek egyházi szertartások által nem ünnepélyesítenek igaz, valóságos 's érvényes házasságoknak isméri és nyilvánítja, és azért Krisztus és a' katolika egyház tanítása szerint oldozhatatlannok, 's ilyenek nem az áldás által; hanem természetöknél fogva. Azért semmi kétsége sem lehet a' katolika félnek; mint ha az ő házassága érvénytelen volna, 's azért nem házasság hanem continuata esset fornicatio. — Tévéd tovább a' fogalmazó, midőn a' *házasság tekintetét 's tisztaságát teszi az erkölcsiség alapjává*, mert a' házasság csak mód az emberi nemzet föntartására, csak mód és segedelem némelly egyénnek az erényre, csak

a' tartozhatatlanság orvossága, remedium incontinentiae mint Sz. Pál bizonyítja Korinthusokhoz irt. I. Lev. 7. 2. A' keresztény katolika erkölcsiségnek alapja a' Krisztus Jézusban és ennek tanításában hit, mert e' hit nélkül a' keresztény erkölcs nem is gondolható. (Lásd Mauri Schenkl Ethic. Christ. Tom. 1-o §. 143. *Az anyaszentegyház véleményéről* és beszélgetett valamit fogalmazó? de bizony a' véleményeknek emlegetése nem válik becsületére, mert kimutatta: hogy a' katolika egyház tanítását a' véleményektől különböztető vonalokat eltévesztette vagy nem isméri. A' vélemények eltűnnek mind a' köd! a' katolika egyház tanítása ragyogni fog örökké mint a' nap!!

„Csökken továbbá azon tisztelet is, mellyben a' vallás tanítóinak a' nép előtt állni kellene, mert könnyen bizodalatlanság 's tiszteletlenség támad a' népnek kebelében azok iránt, kik bűnnek mondják, mit a' törvény pártol, kik az egyháznak oly sok jeles főpapjait hibával vagy bűnnel vádolják 's ezek felett kímélés és szeretet nélkül törik el a' kárhoztatás pálcáját. Kik egy oly gyakori 's a' köz életben minden nap elő forduló tárggyról minő a' házasság most mást, sőt ellenkezőt tanítanak, mint a' mit eddig hittek, tanítottak sőt követték.“

Tiszteletlenséget jövendől a' fölírás fogalmazója a' tisztelendő egyházirendnek a' nép előtt, ha a' pásztorilevél tanítása szerint fogna cselekedni: de nem kétkedem, hogy a' *Látónak* szégyenére ellenkezőképen fog teljesedni jövendölése! vagy legalább teljesedés nélkül mint üres hangok füstbe menni! Mert még az egyházirend hivatása kötelességeit hiven teljesítendi, t. i. az igazságot hirdetni, tudatlanokat tanítani, a' veszélybe rohanókat vissza tartoztatni, bal, 's hibás vélekedéseket 's különösen az igaz hitről divatozókat javítani, az erkölcsöt tökélyetesíteni, a' vétkeket akadályoztatni, szóval: míg atyja leend, a' szükölködőknek, szemei a' vaknak, lábai a' sántának, mint Job mondja, pártolni fogja az elnyomottakat, 's vigasztalni a' szomorúkat. higgye el fogalmazó, hogy addig az egyházirend be-

csülete olyan lészen, mint hó keleten ama nemes gyümölcsöt bőven termő pálma fáé, melly gyökereit a' folyó vizig nyújtja, és mellynek ágain a' harmat nyugszik. Job. 29. Azaz tiszteletet fog élvezni, mind azok becsülni fogják őtet, kiknek becses az erény, kiknek szent a' vallás, legyenek bár ezek plebs *pór*, vagy populus *nép*; a' roszak tisztelésével 's becsülésével a' becsületes ember úgy sem igen szokott dicsekedni — De lássuk a' jóslónak okait, mellyekből tiszteletlenséget jósol az egyházirendnek. *Mivel* úgy mond *hünnnek mondják, mit a' törvény pártol*. Am de elhibeti fogalmazó úr, hogy ha a' pásztorilevél ellenkeznek is a' törvénnyel (?) ha bünnnek mondaná is mit a' törvény pártol (?) hamarább támadna bizodal-matlanság, 's ebből könnyebben keletkeznek tiszteletlenség a' nép keblében a' törvény, mint az egyházirend eránt; mert a' legbutább, 's tudatlanabb kondás is tudja, ámbár olly gyéren látogatja a' templomokat, hogy a' hit és erkölcs dolgában inkább kell hinni a' papoknak mint a' Dietának, mert nem ez, hanem azok rendeltettek Krisztustól az egyházban tanítóknak; mert ezeknek adatott a' görbe pácza (Krummstab), amannak az egyenes bot, rözse, és bárd (fascis et securis) *Mivel* úgy mond tovább a' fogalmazó az *egyháznak olly sok jeles fő papjait, hibával 's bünnel vádolják 's ezek felett kimelés és szeretet nélkül eltörök a' kárhóztatás páczáját*. Valljon midőn az egyházirend ki-mondja az igazságot tiszteletlenséget érdemel'e? vagy inkább talán a' legnagyobb tiszteletre teszi magát méltóvá? az ő legszentebb kötelességében áll fogalmazó úr! az igazságot megmondani akárkit érdekeljen is az, akármelly csípös legyen is az valakire nézve; a' kötelességnek teljesítéséért pedig tiszteletlenséget aratni, csak a' legerkölestelenebbektől lehet. Tovább midőn a' jelenkori egyházirend a' fogalmazótól pártolt jeles főpapokat hibával 's bünnel vádolja, egyszer'smind magát is hibáról 's bünről vádolja; mert a' jelenkor főpapjai is azon vádolt hibát 's bünt majd mindnyájan kivétel nélkül több évekig követték; már pedig a' hibá-

nak 's bűnnek megvallása az az ismérése adhat e okot a' tiszteletlenségre? még a' gonosztévőkben is dicsértetik a' gonoszság bevallása, sőt az őszinte bűn megvallásért néha a' büntetést is szokták a' humanus bírák mérzsékelni. — Midőn azon jeles főpapokról az mondatik: *hogy hibáztak, az által a' kárhoztatás pálczája felettök himélés és szeretet nélkül el nem törtetik.* Hogy ha ezen szép figurás beszéd alatt a' fogalmazó az örök kárhozatot érti; mert az egyházirend jól tudja, hogy az Isten az, a' ki üdvözít 's kárhoztat, 's kinek ezen jogába kapni nem szabad; 's azért még az eretnekeket, vagy megrögzöt bűnösöket sem szokta soha kárhoztatni, hanem az ítéletet arra bízni, kit az Isten rendelt, hogy élőknek és holtaknak Birájok lenne. Apost. Csel. 10, 42. t. i. Krisztus Jézusra az élő Istenfiára. Ha pedig a' figurában nincs több ezen valóságánál: *öket hibáról 's vétekről himéles nélkül vádolják,* akkor kár volt a' szép figurát, szószaporitva vesztegetni; annál inkább mivel másnak hibáját, vagy vétékét megvallani, midőn azt elhallgatni lehetetlen semmi szeretetlenség. — Az egyházirend tisztelttségének harmadik 's utolsó okául azt gondolja a' fogalmazó; *mivel olly gyakori 's mindennap előforduló tárgyról, minő a' házasság most mást, sőt ellenkezőt tanítanak, mint eddig hittek, tanítottak, 's követtek.* Ezen harmadik ok sem alapos, sőt nem is igaz. Mert a' magyar katolika egyház a' házasságról mindenkor egyformán hitt és tanított, t. i. hitte hogy a' házasság föloldozhatatlan szerződés. Ha állításomról kétkednék a' fogalmazó úr, üsse föl azon dogmaticust, ki kezénél van legyen az a' 10 századból, vagy a' 16-ból mindegy; vagy ha azt kívánja hogy én idézzek valakit? Lásza Mathiae Zsivics. de Dogm. Orthod-Rel. Lib. 9. pag. 254 és a' köv. Ezen honi Theologus épen a' híres 50 esztendő második tizede elsejében adta ki másodszer eml. munkáját. Isidori Guzmics Theol. Dogmat. Pte. 2-a pag. 274. Hitte végtére a' magyar honi katolika, egyház hogy a' vegyes házasságok tilalmasok ugyan de érvényesek. Lásd Instit. Theolog DD. Archi-Eppi.

Lugdunensis auctoritate. Tom. 5-o pag 227 — 239. Ezen könyvhöz a' kérdéses 50 év alatt különösen ragaszkodott a' magyar Clerus. Mivel pedig a' mai katholika egyház is ezeket hiszi 's tanítja honunkban, innen következik, hogy a' házasságról mindenkor egyformáú hitt 's tanított; tehát nem érdemel tiszteletlenséget. De *mást követtek* úgy mond a' fogalmazó? igen is a' tanítással ellenkező gyakorlatot követett 50 év alatt a' honi Clerus; de lám ezen rosztat is megjavították a' jelenkori buzgó főpásztorok, tehát annál inkább ezen okból is számolhatnak az igaz katolikusok tiszteletére, mert a' jobbitás csak ugyan tiszteletlenséget nem érdemel.

Csökken végtére az igaz vallásosság is, melly a' hittel szeretet kapcsol össze, mellynek határtalan buzgó szeretet egyik legfőbb alapja, azon vallásosság, melly nem üdöz, nem kárhoztal kimelés nélkül, melly nem gyilkolja meg a' szeretetet, hogy a' hitet terjeszthesse."

Az igaz vallásosság egyedül csak az igaz vallás eszméleti, 's gyakorlati igazságinak tökélyetes teljesítéséből származhatik, mint azt a' vallásosság fogalma 's nevezete bizonyítja; minthogy pedig a' pásztori levél a' katholika religio fő elvét; hogy t. i. egy az igaz és üdvözítő hit, melly a' katholika, sürgeti; mellyet cselekedettel tagad azon Katholika személy, ki vegyes házassága által magát az igaz hittől eltérés veszedelmének vakmerőleg teszi ki, gyermekeit pedig az igaz hittől elidegeníti; következik hogy a' vallás eszméleti részét (religionem theoreticam) előmozdítja. De előmozdítja a' pásztori levél a' vallás gyakorlati részét is (religionem practicam) melly az erény gyakorlásában 's a' véték távoztatásában áll; midőn azon katholika személyt emlékezteti a' veszélyre, mellybe rohamni készül; és eleibe adja: hogy azon vakmerő lépése által a' természet, az Isten és anyaszentegyház elleni bűnökkel fertőztendi magát és inti; hogy hajtsen az ész javallatára, engedelmeskedjék az Isten és anyaszentegyház törvényeinek, szóval midőn az erényt sürgeti, a' vétket pedig akadályoztatja. Mivel tehát a' pásztori levél a'

vallásnak mind a' két fő-részét sürgeti, a' vallásosságot is, melly a' vallásból ered, sürgeti, 's ha fő pásztorj intései süket fülekre nem akadnak, az igaz vallásosságot elő is fogja mozdítani. Ám de a' vallásosság hittel szeretetet kapcsol össze 's nem gyilkolja a' szeretetet, hogy terjeszthesse a' hitet? Igen is! hát mi által gyilkolja a' szeretetet a' pásztorilevél? Az által e, hogy inti a' veszélyről azon katolika személyt, ki magát házassága által az igaz hittől eltérés veszedelmének akarja kitenni? Az által e, hogy emlékezteti őt a' természet és Isten törvényeire, mellyek tiltják a' veszedelembé rohanást? mellyek tiltják a' gyermekeknek az igaz hittől elidegenítését; oh fogalmazó ur ha ezen bánásmód *szeretet-gyilkolás*, akkor nincs e' világon felebaráti szeretet, sőt nem is lehet, mert nem csak a' papnak, hanem mindenkinek kötelessége felebarátját a' veszélyről inteni, őtet ha az Isten vagy természet törvényeit lábbal tapodni akarja, vétkéről inteni, feddeni, sőt akadályoztatni is tartozik. Akkor maga az Isten is, ki csupa szeretet gyilkolja a' szeretet, midőn profétái által korholja a' zsidó népet bűneiért Isaiásnál 1, 21 — 23. És parancsolja a' profétának: „Kiáltj teljes torokkal, meg ne szűnjél, mint a' trombita emeld föl szavadat és mond meg az én népemnek az ő bűnöket, és Jákob házának az ő hamisságokat. „Isai. 58, 1. Akkor végtére Krisztus is, ki végnélküli szeretetből magát érettünk a' kínos halálra föláldozta, szeretet gyilkoló (?) mert a' veszedelembé önkint rohanókat, az Isten és természet törvényeit általhágókat intette, sőt keményen meg is dorgálta. Máté 23, 13 — 33. — De gyilkolja a' pásztorilevél a' szeretetet, midőn tiltja azon sokszor említett katolika személyt megáldani? Ne higgye azt fogalmazó úr! mert Krisztus azokat, kik az Isten és természet törvényeit lábbal tapodták, nem csak meg nem áldotta; hanem még a' templomból is kikorbácsolta. Ján. 2, 14. 15. 's még sem lehet róla mondani káromkodás nélkül, hogy szeretet-gyilkoló; csekélyebb büntetés pedig az áldás megtagadása, mint a' templomból kikorbácsolás! Azután a' katolika egyház azért nem áldhatja meg azon

katholika személyt, ki magát 's gyermekeit az igaz hittől eltérés veszedelmének teszi ki vakmerően; mert a házassági áldás helyeslése a házasságnak, 's kinyilatkoztatása azon örömmek, melyet az egyház a házasságból érez. Másodszor az áldás által az jelentetik ki; hogy a házaspár méltó az Isten kegyeire. Harmadszor a házassági áldás által a házaspár az Isten kegyelmében részesülis a pap' imádsága, és kijelentése által. — Mivel pedig az egyházi rend lelkiisméretében meg van győződve; hogy az olyan katholika személy vakmerő cselekedete által mind az Isten, mind a' természet, 's mind az egyház törvényei ellen súlyosan vétkezik; tehát lehetetlen az egyházi rendnek azon vakmerő lépést, t. i. a' föltélenes vegyes házasságot helyeslenie, 's azon örülnie, a' házaspárt az Isten kegyelmére méltónak nyilvánítania, 's imádsága által a' házaspárt Isten kegyelmében részesítenie, azaz egy szóval *megáldani*, lelkiisméretének súlyos sértése nélkül. — Fogalmazó úr azt kívánja a' szeretetre: hogy az egyházi rend a' föltélenes vegyes házasságok eránt egykedvűleg viseltessék; hogy azon katholika személlyel, ki vegyes házassága által magát az igaz hittől eltérés veszélyének 's ez által az örök üdvösség veszedelmének is vakmerően kiteszi, mitse törődjék; azon férfigyermekeket, kikhez joga van a' katholika egyháznak, mint t. i. hivei magzatához, az ő kebelétől elidegeníttetni, 's hibás vallásban neveltetni engedje minden vonakodás nélkül; 's végtére azon házasságot, melyből annyi sok rossz származik a' katholika religiora, még áldás-adásával, mint jót 's üdv szerzőt helyeslje is; 's ezek által tehát tagadja meg hit-elveit, hanyagolja el hivatási kötelességeit, bűnnel fertőztesse lelkiisméretét; csak egyedül azért, hogy így a' vele ellenkező atyafiak végyaít teljesíthesse, erántuki szeretetét nyilváníthassa! Szép kis szeretet volna az ilyen szeretet, fogalmazó úr! tartsa meg magának! Melly szeretet gyilkolja a' hitet, 's veszedelembé ejti a' lelket!! *Az igaz valóságosságnak végtére fogalmazó a' határtalan buzgó szeretet teszi egyik legfőbb alapjává.* — Nem két-

lem, hogy a' határtalan buzgó szereteten, mely az igaz vallásosságnak egyik fő alapja, a' felebaráti ~~szere~~ ~~zetet~~ érti? Tehát tudja meg fogalmazó Tensége hogy azon vallásosság, mely a' határtalan felebaráti szereteten alapszik, hibás és álvallásosság. Mert Krisztus religiójából eredő vallásossággal homlokegyenest ellenkezik! Lásza fogalmazó úr, az igaz vallásosságnak, mely Krisztus religiójából 's tanításából ered, egyik és ez a' legfőbb, 's legelső alapja az Isten eránti határtalan szeretet, másik (tehát már nem első) a' felebarátunk eránti *határozott szeretet*. Nem nekem, hanem Krisztusnak magának higgyen fogalmazó, ki Máté Evangelistánál egy ötet a' legnagyobb parancsolatról kérdező Rabbinak e'képen felelt: „Szeressed az Istent teljes szivedből, teljes lelkedből, és teljes elmédből azaz határtalanul, ez az első és legnagyobb parancs. Második pedig hasonló e'hez: Szeressed felebarátodat mint tenmagadat. „A' felebaráti szeretetnek tehát határozottnak kell lennie, mert annak meg van szabva Krisztustól határa; t. i. az erántunk szeret határa 's mintája a' felebarátunk eránti szeretetnek. Magát pedig határtalanul szeretni nem szabad!! Felebarátunk eránti szeretetünk is ha határtalan, vétkes! Valamint erántunk, úgy felebarátunk eránti szeretetünknek is jól elrendezettnek 's okosnak kell lennie, mint azt fölebb láttuk. Nem szabad tehát felebarátunkat szeretni, ha az vétek nélkül nem történhetik; mert úgy magunk üdvösségét veszedelmeztetjük.—Igaz, fontos és orvoslásért kiáltó volna mind a' fogalmazó úr', mind a' protestans atyánkfiai' panasza, ha a' katolikus Clerus szeretetlenségéből, türelmetlenségéből, üldözésből, avagy ujtásból, nyughatatlanságból 's zavart okozni akaró szándékból, vagy más fekete czélokból tagadná meg a' vegyes házasságoktól a' papi áldást! ki volna a' tizenkilencedik fölvilágosodott században olly fanaticus! ki ezen okokat helyeslené? lehetne e a' jámbor 's okos katolikusok között csak egyet is találni, ki az imént említett okokból költ pásztori leveleket a' megérdemlett utálattnem gyűlölné 's meg nem vetné? Am de a' katho-

likus Clerus azon fekete szándékoktól olly távol van, mint ég a földtől, mint babona az igaz keresztény fölvilágosodástól! Nem türelmetlenségéből, sem üldözésből vagy a' honban zavarokat támasztani akaró czélból tagadja meg a' magyar kath. egyház áldását a' vegyes házasságoktól; hanem egyedül azért; mivel azokat ezután már többé meg nem áldhatja a' nélkül, hogy magát a' közönséges keresztény katolika anyaszentegyháztól el ne szakasztaná, hogy schismaticus ne lenne. Az egész kath. anyaszentegyház elhatározta már most magát arra, hogy többé a' vegyes házasságokat meg nem fogja áldani. Ez az egész anyaszentegyház határozata! mellytől ha az egyes egyházak elállanak; az anyaszentegyház egységétől azonnal elszakadnak. Hogy kívánhatná pedig akár a' fogalmazó úr, akár a' protestans atyánkfiai, hogy a' magyar egyház a' 19-dik században az egész anyaszentegyháztól elszakadjon? A' 19-ik században, mondom, mellynek fő vonása, fő jelleme, 's korszaki szelleme a' mindenki eránti nemes szívűség és mindenki lelkiismeretének tisztelése! A' katolikus az anyaszentegyház egységén kívül nem katolikus, hanem a' testtől elváगतott tag; a' katolikus az egész anyaszentegyháztól elszakasztva nem katolikus, hanem a' Krisztus testétől elszakasztott holtag! Hogy kívánhatják tehát tőlünk atyánkfiai! azt mit hitünk 's ez által üdvösségünk vesztese nélkül nem cselekedhetünk!!

„Csökkenni fog ez a' vallásosság, mert felzavarják ezen egyházi rendeletek 's pásztori körlevelek sok ezereknek házi nyugodalmát azon legárágabb kincset, mit ember e' földi pályán bírhat, 's azokban, kik eddig a' törvény engedelmes pártolása mellett vegyes házasságra léptek, hi ezen tanítás sziveikbe száll, iszonyu aggodalom fog támadni, mert vissza borzadnak ártatlannak vélt 's eddig boldogul élt napjaiktól, mellyeket e' tanítás szerint súlyos bűnben töltöttek, vissza borzadnak férjeiktől, kiket büntársaiknak fognak tekinteni 's ártatlan gyermekeiket bűn magzatainak nézik.“

Tagadom egyenesen a' fölírás fogalmazója ismételt állítását: hogy a' főpásztori levelek tanítása által csökkenni fog az igaz vallásosság, és az ellenkezőt ha-

lálíg fogom vitatni: hogy t. i. ha a' főpásztorok tanítása fogékony szivekre találand, az igaz vallásosság nevednek fog; mert sokan meg fogják ismérni rossz cselekedeteiket, hogy t. i. a' törvény engedelmes pártolásával (?) megelégedtek; de a' lelkiismeret intőszavát, az Isten, és egyház parancsit, mellyek tiltják a' veszedelembé rohanást, mellyek súlyos véték alatt tiltják a' gyermekeknek az igaz hittóli elidegenítését, megvetették, 's ez által súlyosan vétkeztek; megismérvén mondám vétkeiket, az Istenhez és az igaz vallásosságra vissza fognak térni, mellytől házasságuk által eltávoztak. — Sok alaptalanokat is állitgat a' fogalmazó, minek nem más az oka, mint hogy minduntalan azon egyedüli paripán nyargalózik: hogy a' pásztori levelek a' vegyes házasságot természet elleni bűnnek állitják; hogy ezen paripa arundo sit longa, főlebb látuk. Alaptalan hogy a' pásztori körlevelek felzavarják a' házi nyugodalmat; mert a' pásztori levelek a' házi nyugodalommal 's ennek háborításával mit sem bajlódnak; hanem csak a' lelkiismeretet, melly a' bűn álm - kórságában szunnyadozik, akarják fölzavarni, fölbresztetni, mint az Isten parancsolta Isaiásnak: Kiáltás tele torokkal, meg ne szünjél, mint a' tárogató emeld föl szavadat, 's mond meg az én népemnek bűnét, és a' t. 58, 1. Csak a' veszedelmet akarják megismértetni. Már pedig én azt gondolom, hogy a' házi nyugodalom föl nem zavartatik a' lelkiismeret fölbresztése által; mert a' lelkiismeret, és a' házi nyugalom egymástól igen különböző két dolog. Sokszor fölzavarják az egyházi szónokok, 's gyóntatók a' bűnösök lelkiismeretét, de azért a' bűnösök házi nyugalomát föl nem zavarják. A' zavart lelkiismeretűnek is csendes lehet háza, mint csendes lehet háza annak, ki elorzotta más vagyonát, és más gonosztévők háza csendes. Alaptalan azon állítás, hogy a' pásztori levél iszonyú aggodalmat fog támasztani azok szivében, kik a' törvény' engedelmes pártolása mellett vegyes házasságra léptek; mert azon személyek minden pásztori levelek előtt, 's ezek nélkül is lelkiismeretök furdalásától nem sokára vakme-

ró tettökért nyugtalanítottak; midőn t. i. testi vágyaik 's ösztöneik kielégítetvén a' józan meggondolásnak helytadtak. Megismérték ők: hogy reá állván a' férfi-magzatoknak a' nem-katholika hitbeni neveltetésére sulyosan vétkeztek; mert a' katholika hiten kívül veszélyeztetve van az üdvösség, 's azért gyermekeiket a' kárhozat veszedelmének tették ki; ezen gondolat lehetetlen hogy eszökbe nem ötlött volna; mert a' lelkiisméretet egy űdeig elszédíteni ugyan, de végképen eltompítani, elnémitani nem lehet. A' pásztori levél tehát csak azt nyilvánítja, mi olyan személyeknek keblében történik; hogy mások a' furdalástól mentek legyenek. Alaptalan, hogy az olyan katholika személyek *leélt napjaikat sulyos bűnben töltötteknek véleudik*; mert tudják, hogy házasságuk magában véve nem bűn, hanem érvényes házasság, azért abban élvér, paráznaságban vagy ágyasságban nem élnek. Alaptalan, hogy *férjeiket büntársaiknak véleudik*; mert házasságuk érvényes lévén, azokat büntársaiknak nem tekinthetik, azért tőlük vissza sem borzadhatnak. Alaptalan végtére, hogy az olyan katholika személyek a' pásztori tanítás szerint *gyermékeiket bűnmagzatinak nézendik*; mert azokat sem házasságtörésben, sem ágyasságban, sem paráznaságban nem szülték; hanem igaz és valóságos házasságban. — De még is azon katholika személyt egyvalami mindannyiszor a' legirtóztatóbb borzadáással fogja megrohanni, valahányszor anyái szive férfimagzataira fog tekinteni. Ez ötlet teljes életében fogja saját vére ellen elkövetett kegyetlenségről vádolni, az a' valami? a' lelkiisméret! az az öntudat! hogy gyermekének üdvösségét föláldozta! 's millyen haszonért? hogy testi kivánságait kielégíthesse! Illyenre még a' deák is úgy kiállhatna föl: proh impietatem! proh impudentiam et iniquitatem!!

„És a' bűnnek ezen nyomasztó érzetével lesznek kénytelenek a' vélt bünt folytatni; mert a' házasságot fölbontaniok nem lehet.“

Hibázik fogálmazó midőn azt állítja; hogy azon vegyes házások a' *vélt* (?) bünt folytatni kénytelenített-

nek; mert a' töredelmes bánat 's jobbulás útján vétkeiktől föloldozódhatnak, ámbár házasságuk föloldozhatatlan. A' házasság magában véve nem véték, akár pogányi, akár zsidóvali, akár mohammedanussali legyen, azért vegyes házasságban élni, nem annyi mint bünt folytatni; csak a' környülállások végett lettek a' vegyes házasságok tilalmasokká, mivel t. i. a' vegyes házasság által a' katholika hittől eltérés veszedelmének teszi ki magát a' házasságra kelő, 's gyermekeit az igaz hittől elidegeníti.

„Mások ismét nem fognak e a' kétkedésnek reményt-ölő tengerében merülni? ha midőn a' vallás szabályai szerint Isten irgalmát, 's a' vallás vigasztalását keresse, mint gyónók járulnak az egyház férjéhez, 's attól föloldozást, csak úgy nyerhetnek, ha bűneiket, 's még azt is, hogy vegyes házasságra léptek, megbánják, ők pedig ezt nem tehetik, szíveikben bánat nem kelhet, mert a' házasság élet tisztaságában ártatlanok, 's férjöknek, 's gyermekeiknek szeretetében boldogok.“

Nem fognak igen is fogalmazó uram a' kétkedés reményt-ölő tengerébe merülni; mert ha ők a' vallás szabályai szerint Isten irgalmát, és a' vallás vigasztalását keresve mint töredelmes gyónók járulandnak az egyház férjéhez, ez őket az Istentől vett hatalmánál fogva bűneiknek köteléből föl fogja oldozni, ha minden bűneiket, még azt is, hogy föltétlenes házasságra léptek igazán 's töredelmes szívvel meggyónják 's bánják, és vakmerő cselekedeteik által okozott rosakat, a' mennyire erejőkből kitelik, megjavítják; a' mi annál könnyebben megtörténhetik, mivel egy okos és férjének igazán kedves, és becses nőnek soha sem hibáznak különféle módok férjét kívánsága teljesítésére birni: tehát reá birhatja férjét annak módjával, hogy ez minden gyermekeit a' katholika hit ágazataiban nevelni 's tanítani engedje, mit a' neje boldogságát ohajtó protestans férj annál könnyebben szeretett neje lelkiüsméretének nyugtatására megtehet; mivel ő az által nem fogja lelkiüsméretét legkevesebbé is sérteni. Tovább a' katholika nő, kitől a' gyermekek az első religióbéli nevelést 's az abbani tanítást veszik, minden igyekezetét arra for-

díthatja, hogy a' gyermekek fejébe 's szívébe plántálja a' katholika hittanitmányit; hogy is nevelhetné a' katholika anya gyermekeit a' protestans vallás elveiben? „*De ők, azt mondja fogalmazó nem tehetik, szíveikben bánat nem kelhet, mert házasságuk tisztaságában ártatlanok, 's férjök 's gyermekeik szeretetében boldogok.*“ Nem akarom tagadni: hogy házasságuk tisztaságában ártatlanok lehetnek, mivel házasságukat érvényeseknek, 's nem paráznaságoknak tartom; férjök 's gyermekeik' szeretetét is bírhatják; de mind ezekből még nem következik, hogy semmi báni valójok nincsen; mert tudják ők lelkiüsméretök intéséből, hogy rosz fát tettek a' tüzre, midőn házassági szerződésök által magokat a' hittől eltérés veszedelmének kitétték, gyermekeiket pedig az igaz hittől el is idegenítették; tudják, hogy az által súlyosan vétkeztek, tehát lelkiüsméretök bizonyosságot tesz ellenök, hogy elég báni valójok van. Az ékesszólás mesterségét sem tette a' fogalmazó olly egyedüli tulajdonává, hogy a' szónoklatból mi sem maradt volna a' lelkészeknek, mellynek segítsége által még a' töredelmellen szíveket is meg ne tudnák törni, 's bánatra, sőt sirásra is fakasztani, mi annál könnyebben megtörténhetik, mert önmagok is vádolják magokat bűneikről, tehát már megismérik, hogy vétkeztek. Ha pedig egyvalaki nem vádolja magát föltétlenes vegyes házassága által elkövetett bűnéről, vagy vádolása mellett is töredelmellen marad, az fog vele történni, mi több illyesféle bűnösökkel, hogy sem Istentől, sem az egyház férfiától föl nem fog oldoztatni.

„*Végtére azok, kik himni nem fogják, hogy Isten és természet törvénye elleni bűn legyen, a' mit eddig a' törvény pártolt, 's maga az egyház elősegített, és megáldott, ha egyszer kételkedni kezdenek a' vallás szabályainak egyik tanításán, könnyen átvisszik kételkedésüket más dolgokra is, 's ennek kivált a' nép között, csak igen hamar hidegség 's utóbb vallástalanság lehet következése.*“

Kik a' főlebb kijelentett értelemben nem hiszik, hogy akkor, midőn a' föltétlenes vegyes házasságra

léptek, az Isten és természet törvényei ellen vétkeztek; sajnálom szegényeket! ám de lássák 's hallják mit mond az Úr a' tanításra és intésre nem hallgató Babylonnak: „Gyógyítani akartuk Babylont, de nem akart gyógyulni, hagyjuk el őt.“ Jeremias 51, 9. — És mit mond Üdvezítőnk tanítványinak: „Ha valaki be nem fog titeket fogadni, sem szavaitokat hallgatni, kimenvén a' házból vagy városból rázzátok le még a' port is lábaitokról. Bizony mondom nektek: tűrhetőbb leend sorsa Sodoma és Gomorha tartományának az ítélet napján, mint azon városnak.“ Máté 10, 14. 15. *Kétkedésről* is álmadozik a' fogalmazó, melly a' népben fog keletkezni, ha a' *gyakorlat* változtatik, 's mellyet a' vallás egyik szabályáról a' másokra könnyen általvihet. De csak hiú álmokat lát a' fogalmazó valójában; mert az igaz katolikusknál a' hit és erkölcs dolgában *kétkedés* soha sem támadhat. Minden igaz katolikusknak a' hit dolgában ez az elve: hinni mind azt, a' mit a' közönséges keresztény anyaszentegyház hinni előád; ha tehát az igaz katolikus megtudja, mit tanít ebben vagy amabban a' dologban a' közönséges ker. anyaszentegyház, már többé nem kétkedhetik a' vallás valamely szabályáról, mert hiszi, hogy a' közönséges anyaszentegyház a' hit dolgaiban csalhatatlanság paízsával van Krisztustól fölfegyverkezelve; azért ha hibázott volna is azon egyes egyház, mellynek kebelében létezik akár a' tanítmányban, akár a' gyakorlatban; midőn megérti az egész világon elterjedő keresztény közönségés anyaszentegyháznak ítéletét 's tanítását a' hibás tanítmányról vagy gyakorlatról, azonnal leteszi a' hibát, 's fiúi engedelmisséggel hódol az egész anyaszentegyház tanításának, 's többé arról nem kétkedik, mert ez által tagadná a' katolika hit azon fő elvét: hogy az egész anyaszentegyház csalhatatlan 's így megszűnne katolikus lenni. A' népben tehát kétkedés az 50 évi hibás gyakorlat változtatásával nem támadhat; mert az 50 évi *gyakorlat hibásvolta* az egész keresztény katolika egyház ítélete 's tanítása által mai nap már a' napfénynél világosabban bebizo-

nyitattott. Azért a' kétkedést a' hitnek más ágazataira által sem viheti, 's így a' népben vallás eránti hidegség, annál kevesbé vallástalanság, nem keletkezhetik. Majd a' lelkész urak is, fogalmazó engedelmeből, iparkodni fognak: ne republica sacra detrimenti quid capiat, hogy a' vallástalanság meggátoltassék; 's ellenben az igaz vallás és vallásosság a' nép szívében megerősíttessék, a' hábozás, kétkedés elmellőztessék; bizza azt fogalmazó úr reájok; úgy is ő reájok bizta azt maga Krisztus is, ki azért adta őket egyházának, hogy a' hivek ne habozzanak, ne kétkedjenek. Efe. 4, 11 — 14. Tractent fabrilia fabri; más dolgába nem jó avatkozni: Ne se (potestas civilis) in alterius (Episcoporum) officium ingerat, sicut pietas in Deum Optimum Maximum sane requirit. Ferd. I-i Decr. 17, art. 25.

A' népnek vallástalansága pedig a' közállománynak is súlyos ostroma, mert hamar megveszlegeti az erkölcsiséget, melly nélkül sem törvény, sem anyagi jólét, sem világi hatalom biztos boldogságot nem adhat. 's megfosztja a' társaságot a' törvényeknek titkos, de biztos őrvétől a' lelkiismeretnek intő szavától.

Mind igazak, a' miket itt a' fogalmazó a' vallástalanság következéseiről ír, sőt még feketébb színben is lehetett volna azokat festeni nagyítás figurája nélkül. Azért csak rövideden azt mondom: lehetetlen a' főpásztorokat apostoli buzgóságukért érdemök szerint elegendően tisztelni 's magasztalni, hogy körleveleik által a' föltétlenes vegyes házasságokat megrótták; áldásban fog maradni emlékezetők az igaz vallást, 's vallásosságot, a' katholika szent hitet, és anyaszenlegyházat jobban ismérni 's becsülni fogó utódinkná!, hogy körleveleik által az 50 éves hibás gyakorlatot eltörlötték; mert ezen apostoli buzgósággal teljes cselekedetők által a' közállományt, és erkölcsiséget egyaránt veszedelmeztető vallástalanságnak legbővebb forrását dugták bé, 's így a' közállományt erősítik, az erkölcsiséget nevelik, a' törvényeknek alattomos de biztos őrvét, a' lelkiismeretet feddő de illó jogában megtartani 's erősíteni törekednek. Nem kételkedek benne, elértette fogalmazó, mit értek a' vallástalanság legbővebb forrása

által? Érttem a' vegyes házasságokat, 's kivált a' fölté-
 telnélkülüket! Mert a' vegyes házasságban élők, mi-
 vel egymással ellenkező meggyőződéssel vannak a' hit
 tanítmányi felől, 's mi az egyiknek szent, a' másíknak
 neveltség, babonás, sőt istentelennek is látszik, hogy
 a' házi csendesség föl ne zavartassék, hogy a' viszonyos
 szeretet teljes gyümölcsevel élhessenek; vallá-
 sukot gyakorolni, a' vallásosságra egymást serken-
 teni, az erénybeni haladásra egymást segíteni, elmu-
 lasztják; ezeknek pedig elhanyaglásából a' vallás és
 vallásosság eránti hidegség önkint foly, a' hidegségtől
 pedig a' vallástalanság csak egy lépésnyire áll hátrább,
 melly előbb utóbb, de minden bizonynyal még is be-
 tör. Már ha magok a' szülék vallástalanok, hogy
 lehetnek magzataik vallásosak, hiszen a' gyümölcs nem
 szokott messze esni fájától? nem adhatnak val-
 lástalan atyák gyermeikeiknek vallásos nevelést, mert
 ha nincs vallás a' szívben, nem lehet akkor abból me-
 ríteni, 's más szívébe önteni! De tegyük, hogy a' szü-
 lék megmaradnak előbbi vallásosságukban, még is el-
 hanyagolta'ik általok a' vallásos nevelés, mert kétféle
 lévén a' vallás, mellyben a' gyermekek neveltetnek,
 mind a' két szüle minden gyermekeik vallásos nevelésére
 benem folyhat, hanem csak mindegyik a' maga hitvallásá-
 ban nevelendő gyermekek' nevelésére, melly olly jó nem
 lehet, mint ha mind a' két szüle egyesített erővel töre-
 kednék közös gyermekeik közös 's vallásos nevelésére.
 Tehát a' vallástalan, vagy kevesebbé vallásos polgárok
 száma napról napra, üdörül üdőre fog nevedni, a'
 vallástalanság szaporodni, melly az igaz erkölcsiségnek,
 és a' közállománynak is nem csak ostroma; hanem va-
 lóságos és bizonyos romlása is. —

Már minthogy a' főpásztori körleve'ek, mint azok-
 nak tartalmából, mint az áldás és szertartások fogal-
 mából, mint ezen Oldallapoknak folyamatából is vilá-
 gosan kitetszik: egyedül csak a' vallási, vagy a' vallás-
 hoz tartozó dolgok körében tartózkodnak, 's hatásá-
 gukon túl nem terjeszkednek; az 1790-diki 26. articu-
 lus parancsának, melly a' vegyes házasságoknak egye-

dül csak *ellenző gátat* tenni (impedimenta in contrarium) tilalmaz, engednek; mert azon vegyes házasságokat polgárilag nem akadályoztatják, hanem csak a házassági áldás megtagadásával szellemileg, 's valóságilag roszalják, mit nekik vétekül annál kevesebbé lehet tulajdonítani, mivel az olyan föltétlenes vegyes házasságra lépők magokat az igaz hittől eltérés veszedelmének teszik ki, gyermekeiket pedig az igaz hittől el is idegenítik, 's ez által a' te mézeset, az Isten, és az anyaszentegyház parancsi ellensúlyosan vétkeznek; a' vétekről pedig inteni, 's ezt lelki hatalmuknál fogva akadályoztatni is, legszentebb kötelességök az egyházi tanítóknak, mellyet semmiféle emberi törvény nem akadályoztathat, 's nem tilalmazhat; a' honi törvény pedig a' lelkészi kötelességek teljesítését még parancsolja is, u. m. az 1550. art. 1715. art. 60. §-o 1-o 1723. art. 71. — Minthogy a' főpásztori levelek a' vallást és valóságoságot, mellyek a' közállománynak legerősebb oszlopi, sürg tük; a' vallástalanságot pedig, mellyet a' vegyes házasságok terjesztenek, gátolni törekednek; világos Főlséges Úr és Király, hogy a' közállományra veszélyt vonni, a' törvényekkel ellenkezni nem akarnak. Ki is tehetné föl olly sok igen jeles, 's jámbor erkölcsű főpapokról, kik ha a' haza szeretetéről 's boldogságáról van szó, egy lépéssel sem állanak hátrább, mint a' közönséges tapasztalásból bizonyos, a' világi honfiaknál; ki tehetné föl, mondom, olly sok széles tudományu 's bölcs főpapokról, kik a' honi törvények isméréstében egy betűvel sincsenek hátrább a' világi jogászoknál; sőt némellyeknek törvény-tudománya annak üdejében még bámulást is gerjesztett; ki tehetné föl mondom, hogy a' törvények eránti engedetlenséget akarnak 's hirdetni? kiknek legszentebb kötelességükben áll, valamint a' szellemi, úgy az anyagi vagy is földi jólétet is előmozdítani; kiknek hivatásuk, valamint az isteni úgy az emberi törvények eránti engedelmisséget is hirdetni, 's a' többi polgároknak például az engedelmisségben előmenni! Nem mást szándékolnak a' pásztori levelek Főlséges Úr! mint a' katholika hit elveit gya-

korlat által is bizonyítani 's erősíteni; egyedül csak a' visszaélést, melly ötven év alatt a' katholika egyház örökös tanítmánya ellenére a' magyar honba becsúszott, akarják eltörlni, és a' régi t. i. az ötven év előtti gyakorlatot, melly a' hit tanítmányival összehangzik, akarják visszahozni, és ez által a' vallást 's vallásosságot erősíteni, nevelni, 's gyarapítani, mellyeket a' vegyes házasságok egyaránt veszélyeztetnek. Mivel pedig a' vallás és vallásosság a' közállománynak fő támaszi, a' törvényeknek legbiztosabb őrjei, szellemi 's anyagi jólét eszközlői, így még a' hon boldogságát is előmozdítani, elősegíteni akarják. Vakoskodik tehát a' fölírás szerkesztője, midőn a' főpásztori levelek *rendeleteit nem egyedül egyháziaknak, hanem olyanoknak tartja, mellyekre a' közállománynak ügyelni legszentebb kötelessége*. Midőn a' körlevelekről azt állítja: hogy azok a' közállomány fenállásának, alapját rázkodtatják meg, midőn *törvénysértésről panaszkodik*.

Nem törvénysértést akar orvosolni ns. Zala vármegye fölírás szerkesztője 's ennek elfogadóji Főlséges Úr! mert józan észszel kiki általláthatja; hogy nem lehet abban törvénysértés, miről a' törvény mélyen hallgat; mert mindenki általlátja, hogy az 1790-ki országgyűlés nem ellenkezhetik a' katholika egyház, szent, elidegeníthetlen jogaival, mellyek ugyan azon 1790-iki országgyűlés szabályai által is megerősítettek articulo 23. Mert végtére mindenki általlátja, hogy a' katholika religio elvei, és a' lelkek üdvössége ellen hozott törvények érvénytelenek Prol. tit. 9. — Tehát más valamely cél, és szándék az Főlséges Úr! mellyet a' világi hatóságok egy része, az 1556. art. 25. tilalma ellenére, a' vallási dolgokba avatkozással, a' katholikus lelkészeknek képtelen, a' házassági áldás megtagadására nem alkalmazható, egyedül az egyházi és világi *méltóságok*' erőszakoskodásiról „Quicumque sive sint Ecclesiasticae, sive secularis dignitatis 1647. art. 14. szoló, a' magyar nemzetet lealacsonyító, 's külföldiek

kaczajjává tevő *) a'lelkészeknek évi zsoldját, sőt egész vagyónát fölülhaladó, hat száz pengő forint (mellyen a' törvény alkotásának üdejében két derék dominiumot lehetett venni) büntetésseli kinszerítéssel a' lelkiismeret elleni tettekre, az Elöljárók elleni engedetlenségre, akar elérni. — Zavart akarnak okozni, a' katholika hit, és egyház megdöntését szándékolják!! Ám de Felséges Király hét millio, négy száz ötven nyolcz ezer, kilencz száz tizen négy katholikus, ki az országban a' legujabb összeszámlálás szerint találhatik, hideg vérrel, 's egykedvűleg fogja e nézni őseitől vett szent hitének 's egyházának megdöntését? Oh nem Felséges Úr 's Király! mert ámbár ta á kozik sok rossz, és csak név szerinti katholikus, de mind ezen sok rossz katkolikus mellett is a' legnagyobb rész, 's kivált a' nép, há a az egeknek! hív religiójához, még érzi hitének üdvös befolyását szellemi 's anyagi jólétére, még többre becsüli hitét vagyónánál, sőt életénél is. Ezek mindent el fognak követni, hogy igaz hitőktől e' földön egyedüli kincsök 's boldogságuktól meg ne fosztassanak. Tehát zürzavar, veszély és pusztítás fog a' fölzavart honban egyaránt uralkodni, ha az alattomos szándék teljesedni, 's a' terv sikerülni fog, mellyet Te oh magasságban la-

*) Porosz ország bölcse fejedelme Donin Márton Poseni 's Gnesnai érsekhez írt nyilatkozásában megengedte a' katholikus Clerusnak, hogy a' vegyes házasságoknál lelkiismerete 's meggyőződése szerint cselekedjék. Így ír az imént említett érsek pásztori körlevelében: „Euch völlig nachgelassen, und durchaus nicht verboten ist solchen Ehen wie wir (az Ersek) sie bezeichnen haben, (mellyekben t. i. reversalis nem adatik) jede Gegenwart und jede religiöse Handlung zu versagen! und dasz es Keinem erlaubt ist wegen deren Verweigerung Euch zur Angabe der Beweggründe denen ihr gefolgt seyd auf irgend eine Weise aufzufordern.“ Lásd Katholische Stimmen 2-ter Jahrgang, Oktoberheft Seite 330. Midőn tehát a' Katholikus Magyar honról a' külföldiek, 's kivált a' porosz reformátusok olvasni fogják azon egész történetek tárában egyedüli példát! Hogy az áldás 's keresztvetés megnyeréséért majd az egész nemzetnél veszekedés támadt. Hogy az áldást actioval, hat száz pengő forinton, 's toties quoties-i büntetésen akar megvásárolni a' magyar nemzet vallásossága! minden bizonnyal a' legnagyobb tiszteltetel (?) fog telni szívök a' magyar nemzet rettenetes és iszonyú vallásossága eránt!!! Ezután fogják még átlátni a' bihliai történetek tanuló unokáink Esau gonoszságát; ki első szülötti jogát, 's ezzel összekapcsolt atyjának áldását olly olesó áron adta el. (Teremt. könyv. 25, 29 — 34)

kozó békességnek Istene hiúsíts meg, hogy véghez ne vihessék tervöket. Job. 5. 12. 13.

Nem alaptalan aggodolom ez Felséges Úr 's Király, hanem tagadhatatlan adatokon alapszik! már meg van vetve a' háló a' zavarbani halászatra! már nyilvános lapok ássák a' vermet nem csak a' katholika, hanem minden kijelentett religio alatt és el.en! már a' határozott ész, és tévelygő értelem szava elegendőnek állitatik az isteni dolgokban, már babona és álhit a' természet fölötti religio, már az ostobaságban remekelt Indus nép religiójához hasonlítatnak a' keresztény religiónak legszentebb tanításai! Azért hódoló tisztelettel, de egyszer'smind egyenes lélekkel 's fiui bizodalommal öntjük ki Felséged atyai keblébe, keblünket szakasztó aggodalmunkat, melyet okoztak némelly Ns. Vármegyéknek a' vegyes házasságbani határozataik 's Felséged színe eleibe nyújtott fölírásaik, melyek által a' katholika religio elvei, 's a' katholika egyház századokon túl gyakorlott, 's honi törvények által is, ugymint: S. Steph. Lib. II. Cap. 2. Colom. Lib. I. Cap. 65. és 1550. art. 16. 1790. ar. 23. megerősített jogai, csonkítatnak, sőt veszélyeztetnek is.

Azért Felségedet a' legmélyebb tisztelettel kérjük; hogy Felséged nem csak mint a' katholika egyház legfőbb pártfogója 's védelmezője, (Advocatus Ecclesiae et Supremus Ecclesiarum Patronus) hanem mint a' katholika egyház engedelmes de egyszer'smind leghatalmasb Fia is; nem csak mint a' leghatalmasb, dicsőbb 's buzgóbb Fejedelmeknek Nagy Leopoldnak, dicső Mária Theresiának, 's felejtethetlen, jámbor, istenfélő, buzgó katholikus Első Ferencznek Austriai Császár 's Magyar Királynak erényekkel tündöklő utóda; hanem mint Sz. Istvánnak a' magyarok Apostolának, a' katholika hit legszentebb 's buzgóbb hirdetőjének törvényes 's koronás követője, 's Apostoli Király is, legfőbb fejedelmi jogánál 's legszentebb esküjénél fogva a' katholika hitet, a' katholika anyaszentegyházat, melly mai üdőkben csak egyedüli repraesentansa 's védője a' Krisztustól kijelentett igaz religiónak, pártfogolni, védeni, 's hatalmas karjával oltalmazni méltóztassék, minden támadható veszélynek elejétven-

ni, a' haza főpapjainak, a' vallásosság nevelésére elkerülhetetlenül szükséges tekintetét föntartani, a' körleveleknek rendeletét sükeresíteni, az egyháznak a' vallási dolgokban szabad rendelkezhetését örök időre háborítatlanul megerősíteni; a' világi hatóságokat pedig körük korlátai közé visszautasítani, a' vallás dolgaiba való avatkozástól elszólítani, és az 1550-diki art. 15 — 1556 20-diki articulusokra emlékeztetni méltóztassék. Végtére azon vármegyei hatóságokat: mellyek a' hatszáz forintos rögtöni büntetéssel a' katolikus lelkészeket lelkiüsméret elleni tettekre, Elöljáróik elleni engedetienségre kinszerítik, és így a' vallási szabad gyakorlatban az 1647-iki art. 14 ellenére „Quicumque — Status (már pedig a' katolikus Clerus is, és pedig e'ső Status)vel plebem in libero religionis exercitio turbaverint, vel statuta regni (p. o. S. Steph. Lib. 2. Cap. 2. 1550. art. 16's a't.) violaverint; háborgatni merényeskednek, az ugyan ezen most említett országgyűléstől meghatározott 600 pengő forintos büntetésben marasztalni's e'képen megzavart nyugodalmunkat visszaadni, sulyos és fájdalmas aggodalminkat pedig kegyesen, 's atyailag megszüntetni méltóztassék.

N y o m t a t á s i h i b á k :

| Lap. | Sor. | helyett | olvasd : | Lap. | Sor. | helyett | olvasd : |
|------|------|---------------------|-----------------------------|------|------|--------------------|--------------------------------|
| 4 | 2 | mellyben | mellybe | 32 | 16 | ezen | ezer |
| 5 | 23 | ama | amaz | 36 | 27 | körlevelit | körlevelét |
| 5 | 33 | ellenkezet | ellenkezett | 37 | 15 | en | én |
| 6 | 1 | elfeletkeztvén | elfeledkeztvén | — | 35 | fájdalja | fájlalja |
| 7 | 13 | közbenszólt | közbeszólt | 41 | 9 | menyasszonynak | — helyett : menyasszonynak |
| 9 | 33 | történettára | történetek tára | 48 | 8 | útalta | utálta |
| 9 | 33 | jelleme | szelleme | — | 19 | Wieser | Wiser |
| 9 | 34 | szelleme | jelleme | 53 | 6 | országgyűléslésről | — helyett : országgyűléslésről |
| 10 | 12 | is | és | 57 | 24 | nevelésekről | nevelésükről |
| 11 | 35 | jelleme | szelleme | 69 | 21 | veszélyre | veszélybe |
| 12 | 14 | anyaszentegyházban— | helyett : anyaszentegyházba | — | 36 | még isméri | megismérni |
| 12 | 25 | szelleme | jelleme | 70 | 6 | a' Zsobri | Zsobri |
| 14 | 33 | hanem | ha nem | — | 8 | Zsobrivétkek | — helyett : a' zsobrivétkek |
| 17 | 2 | vecurrere | recurrere | 78 | 12 | és | tetőrüendő |
| — | 3 | rolna | volna | — | 38 | folyik | foly |
| 20 | 4 | írásban | írásba | 80 | 25 | alkotmányosoknak | — helyett : alkotmányosokká |
| 27 | 37 | helyet | helyett | | | | |

A többit békével türendi a' kegyes Clerus!

DE BALLAGI GÉZA.

